R. I. 920 : 4288

R
1739

II. 1920: 4288

4/11159

L. FENESTELLAE DE MAGISTRATIBUS SACERDOTIISQ; ROMANORUM LIBELLUS, IAMPRIMUM NITORI RESTITUTUS,

POMPONII LAETI ITIDEM de magistratibus & sacerdotiis, & praeterea de diuersis legibus Ro.

Item.

VALERII PROBI GRAM. de literis antiq. opusculum.

Bibliotheca universitatis Dorpatensis
1920 : 4288

VALENTINVS CVRIO LECTORI. S. D.

ACTI Nuper Feneſtellæ cuiuſdam collectenea, libellum ſanè vtilem, ſed mire corruptum hunc nos, quo ſtudioſis commendabiliorem redderemus, ex autoribus illis, è quibus ille ſua mutuauit, multis in locis reſtituimus. Porrò quis hic Feneſtella fuerit, non ſatis habemus compertum, apparet certe illum non eſſe hiſtoricum, cuius ſubinde Plinius, atque alii pleriq; teſtimonio vtuntur, quando ipſe cum Plinium & alios etiam, poſteriores citat, tum epiſcoporum atque archiepiſcoporum mentionem facit alicubi. Vnde haud obſcurum eſt, recentiorem hunc eſſe Feneſtellam. Adpreſſimus huic Pomponii quoq; libellum, atque Valerii Probi, propterea quod conuenire non male videbantur, atque ſtudioſi hoc ſpectare ſoleant, vt libros eiuſdem argumenti libenter coniunctos emant. Bene Vale.

4-II A
1159
i 52521989

L. FENE

STELLAE DE SACERDOTIIS ROMANORVM Libellus Prior.

De Panos ſacris atq; ſacerdotibus. Cap. I.

OMNIVM DEORŪ, quos vetus Romanorum religio excoluit, prima Pani Lycæo, ſeu Faunum illum, ſeu potius Syluanum vocari placet, per Lupercos rem diuinam, lupercaleſq; ludos feciſſe apud vetuſtatis aſſertores conſtat. Ea quidem ſacrorum genera ab Euandro rege, qui ex Arcadia profugus, in eum locum venerat, qui tandem Romanæ præfuit arci, ad noſtros primum delata, ac celebrata fuiſſe feruntur. Hunc Pana nudos paſtores, quorum tunc præcipuum numen fuit, ac deinde quos ſummos etiã viros venerari mos fuit, loraq; pro manibus ferre, quibus quoſq; cęderent, laruiſq; tectas facies portare. Cur autem nudi hunc deum colerent, pleraq; è curriculo vetuſtatis ad nos vſq; delapſa referuntur. Siue n. quod ipſi deo, qui nudus fingitur, ſuę celeritati eo pacto longe aptior, nudos etiam habere miniſtros placeat, ſiue quod Arcades omnium populorum, qui Græciam coluerunt, longe vetuſtiſſimi, feris adhuc ſimilem vitam ſyluis ac montibus agentes, legis expertes artiſq; primo hunc deũ venerati pa-

Lycæus. Faunus. Luperci. Euander. Pana quare nudi coluerint.

trium cultum, auitosq; nudos habitus signantes referre voluerunt, haud satis constat. Nõnulli vero Iolem vxorẽ Herculis ab hoc Fauno visam, ac per ardorem libidinis concupitam asserunt. Forte enim per syluas & amœna nemorum, æstus leuandi causa vnà cum dilectissima coniuge Hercules vagabatur. Videt ergo elegantissima forma mulierẽ ab altę rupis specula senex deus, ergo illorum vestigia eminus, *licet obseruare instituit. Illi autẽ per syluas ducẽdę nocti aptissimum locum petunt. Interea mulier dum quiescendi tempus aduenit, pellem leonis Herculis ritu de more aptat humeris, claua etiam in illius manu assumpta. Tali habitu pręditam somnus aggreditur, erant autem duo parati coniugibus lecti, eo quod postridie libero patri rem diuinam facturi erant, seorsum cubituris. Noctu ergo Syluanus fallendi custodis occasionem nactus clam thalamum ingreditur, primoq; congressu fortunatus futurus puellę thorum tenet, manuq; tentans, vt noctu fit, horridum leonis tegmen inuenit. Ratus ergo ibi cubare Herculem, ad aliud cubile ire pergit, quod cum sensisset mollibus stratum, puerilibusq; delitiis aptius, stragula veste sensim amota, dum libidine ardẽs manu palpat Herculẽ, ac vix dum hirti corporis horrorem hauserat, experrectus Hercules manu reiectũ toto antro fusum iaculat, quo pro strepitu somno puella discussa lumina accendit. Lumine ergo Syluano prodito, lusus ac semiruptus vix attollens humo humeros, in syluas detrusus, ea ergo ratione perpetuo execratis vestibus quibus tam turpiter lusus esset, easdem suis à sacris procul abfore constituit. Pleriq; tamen huiusce rei causam assignãt Romulo, quod eadem sacra celebrante, medioq; solis ardore corpus exercente, cum nunciatum fuisset latrones prędas agere, ita vt erat nudus

* aliàs ilicet.

accurrerit, compręhensisq; prędatoribus pecora abacta redemerit, Eius facinoris, quod nudus gesserat perpetuum argumentum, corporum sacra celebrantium nuditatem esse placuit. Vtcunq; sese res habuerit, *in ipsa tantum vsq; C. Iulii huiuscemodi obseruationem peruenisse cõstat. Ea enim sacra cum sedens Cæsar dictator spectaret, atq; inter eos qui solẽnia celebrarẽt, curreret, M. Antoniũ, is qui postea triumuir fuit, aiunt lauream coronam, cui diadema annexũ esset, capiti Cæsaris imponere conatum fuisse, quod cum Cæsar *amoto capite reiecisset, statuę ipsius cunctis frementibus imposuisse. De nomine vero Lupercalium, nõ etiam satis cõuenit. Plerisq; enim inditum hoc nomen, quod huius inuocatione lupi à stabulis arcerentur, visum est. Alii templum ipsum in quo hic deus colitur, Lupercal vocant, quo circa Virg. Et gelida, inquit, monstrat sub rupe Lupercal, eiq; loco à lupa Romuli nutrice, quod eo in loco Romulũ & Remum paruulos educare reperta sit, factum nomen Lupercalis putant. Nec desunt qui à Lycęo Arcadię monte, vbi pręcipue ea religio peruiguit, eum enim quem nos lupum, illi λύκον vocant, ipsum cognominatum esse arbitrentur. Pręcipuam vero huic deo, dicatisq; sacerdotibus venerationem ea ex parte tributam ferunt, quod quę mulieres ex suis viris vel concipere, vel conceptos fœtus edere nequirẽt, ad Lupercos cõfugiebant. Quę vbi loris ex tergore hirci sectis cęsæ fuissent, è vestigio grauidę aut effœtę efficiebantur. Hęc solennia quinto decimo Calen. Februarias celebrari, vt Ouidius in fastorum libris refert, moris fuit.

*In tẽpora vsq;

* moto.

Lupercales vnde.

Lupercal.

Fast. 2.

De Potitiis & Pinariis Herculis sacerdotibus. Ca. II.

EAdem tempestate, Euandro scilicet palatium tenente, Herculem, Geryone interempto, per eadem loca mira

ſpecie boum armenta abegiſſe cõmemorant. Ac cum propè Tyberim fluuium, quia prę ſeſe armentum ferens tranſiecis ſet, vbi loco herbido reficeret boues, ipſeq; in itinere defeſſus procubuiſſet, & eundem vino ciboq; grauatũ ſopor oppreſſiſſet, Cacus paſtor loci accola viribus ferox, captus pulchritudine boum, prędam auertere inſtituit, ac ne ſi prędã agendo in ſpeluncam cõpuliſſet, veſtigia ipſa eò quęrẽtem dominum ducerent, aduerſos eximium quenq; pulchritudine in ſpeluncã traxit. Hercules vero ad primam auroram ſomno excitus, cum gregem perluſtraſſet oculis, partẽq; numero abeſſe ſentiret, perrexit ad proximam ſpeluncam, ſi forte eò veſtigia ferrẽt, quę vbi omnia foras verſa videt, nec in partem aliam ferre, confuſus, atq; incertus animi ex infenſo loco agere porrò armentum cœpit. Inde cũ actę boues forte, vt fit, ad deſiderium relictarum mugiſſent, reddita incluſarum ex ſpelunca boum vox Herculem conuertit.

Caci cędes

Quem cum vadentem ad ſpeluncã Cacus vi prohibere conatus eſſet, ictus clana, fidem paſtorum nequicquã inuocãs

Euander.

morte occubuit. Euander qui tunc temporis ex ea Peloponneſo profugus, autoritate magis quàm imperio regebat loca, venerabilis vir miraculo literarum rei nouę inter rudes

Carmenta.

artium homines, venerabilior diuinitate matris Carmentę, quam fatiloquam ante Sibyllę in Italiam aduentum miratę gentes fuerant, concurſu paſtorum trepidantium circa aduenam manifeſtę cędis reum excitus, poſtquam facinus, facinoriſq; cauſam audiuit, habitum, formamq; viri aliquãto ampliorem auguſtioręq; quàm humanam intuens, rogitat qui vir eſſet. Vbi nomen patremq; ac patriam audiuit. Ioue nate Hercules ſalue, inquit, te mihi mater veridica interpres deũ auctũrum cęleſte numen cecinit tibiq; aram hic dicatam

iri, quam opulentiſſimam olim in terris gens maxima vocet, tuoque ritu colat. Dextra Hertules data, accipere ſe omen, impleturum ſe futa, ara condita ac dicata ait. Ibi tamen primum boue eximia capta de grege ſacrum Potitiis ac Pinariis, quę tum familię maxime inclytę ea tenebant loca dedit. Factum forte ita euenit vt Potitii, vt ait Liuius, ad tempus præſto eſſent, hiſq; exta apponerentur, Pinarii extis adeſis ad cęteram venirent dapem. Inde inſtitutum manſit, donec Pinarium genus fuit, ne extis eo ſolenniũ die veſcerentur. Potitii ab Euandro edocti antiſtites per multas ętates huius ſacris præfuerunt, donec tradito ſeruis publicis ſolenni familię miniſterio, Potitiorum ac Pinariorum omne genus periit. Id enim Appius Claudius, cum eſſet cenſor effecit hiſce familiis infenſus, ob idq; ira deorum (vt creditur) luminibus orbatus eſt.

Liuius lib. pri. ab vr. ad verbũ.

Appius Claudius.

De ſacerdotio fratrum Arualium. Cap. III.

FRatres Aruales, vt fruges ferrent arua, veteres conſuluiſſe Romanos memorię traditum eſt. Huius vero religionis Romulum ipſum patrem vrbis, autorem extitiſſe reperio. Nam cum Acca Laurentia nutrix Romuli carpore ſuo quæſtum in vulgus faceret, eoq; pacto grandem pecuniam conſtipaſſet, ex duobuſq; liberis quos ſuſceperat, vnum morte amiſiſſet, Romulum in de mortui locũ adoptionis iure ſubſtituiſſet, decedens tamen populũ Romanum inſtituit hęredem. Cuius tandem liberalitatis regiçq; affinitatis memor populus Roma. mulieris nomen in Faſtis retulit, liberos fratres Aruales à ſerendo, & ab aruis appellauit. Ex quo tempore ſacerdotium mãſit fratrum Arualium, hiq; duodecim numero dicuntur, eiq; ſacerdotio inſigne tribuit albas infulas, & ſpiceam coronam.

De augur is. Cap. IIII.

EOdem ferè tempore, & disciplina, & religio auguran di ex Ethruscis, penes quos ea disciplina præcipua, ac longè peculiaris fuit, ad Romanos cõmigraut. Virũ enim quempiam, cuius nomẽ vetustate obsoleuisse Naso poeta ait,
Fast. 2. asyli (vt reor) allicteute inductione, exulem Ethruria Romam venisse perhibent. Cuius opera Romulum Remumq; vsos, cum de imponendo vrbi nomine vnà contenderent opi
Li. primo. nione deducor, quanquã M. Cicero in his libris quos inscripsit de diuinatione, etiam ipsum Romulum istam ipsam auguralem disciplinã *præcoluisse asserit. A Numa vero qui
* Percaluisse. Romulo successit, perpetuum sacerdotii insigne cõstitutum
Inauguran di ritus. est. De ritu vero inaugurandi si vnum in casum pleraq; dixero, eadem ad omnes cæteros facile fieri poterunt. Ea quidem quantum ex veterum monumentis collegi, huiusce modi fuit obseruatio. Augur in arce siue in editum quendam locum ad inaugurandum ascendens debebat sedere super lapidem meridiem versus, atq; ad lęuam sedens baculum in ma
Lituum. nu recuruum, quod lituum vocãt, tenet. Inde vbi prospectu in vrbem agrumq; capto, deos precatus, regiones ab oriente ad occasum determinat, dextras ad meridiẽ, lęuas ad septentrionem partes esse dicit. Signum quod contra oculi conspectum longissime ferunt, animo definit, tum lituo in lęuam translato dextra in caput eius, qui inauguratur posita, ita precatur. Iupiter pater si vis hunc Numam Pompilium, cuius ego caput teneo, regem Romę esse, vti nobis signa certa ac clara sint in eos fines quos feci, tum peregit verbis auspi
Ex Liuio ad verbũ. cia quę mitti vellet, quibus missis Numa de templo (ita. n. designatas lituo ętherea regiones vocant) declaratus rex descendit. Quam quidem declarandi seu inaugurãdi regis

formulam, ad cętera quoq;, vt dixi, trahi facile licet. Huic disciplinę, peritia Actii Nauii auguris permultũ fidei, autori Actius
tatisq; accessit. Nam cũ priscus Tarquinius aliqua præter Nauius. maiorum institutа inaugurato mutare, pleraq; etiã de nouo cõdere pergeret, negare Actius Nauius inclytus ea tempestate augur, nisi auspicato ea fieri oportere. Quare ira regi mota ludens artem, vt ferunt, agedum, inquit, diuina in augurio, fieri ne possit, quod ego nunc mente cõcipio. Cum ille in augurio rẽ expertus fieri posse dixisset, atqui hoc animo agitaui, inquit, te nouacula cotem discussurum. Cape ergo hoc, & perage, quod aues tuę fieri posse portendunt. Tũ illum incunctanter discidisse conscripserunt, statuãq; Actii Nauii capite velato, quo in loco res acta est in comitio, in ipsis gradibos ad lęuam posità fuisse, cotemq; eadem cum illa ipsa nouacula in manibus posita, vt eius rei etiam apud veteres monumentũ existeret. Auguriis ergo, sacerdotioq; augurum, vt ait Liuius, etiamq; in libris de diuinatione Cicero, tantũ autoritatis & venerationis accessit, ut nihil domi forisq; postea, nisi auspicato gereretur. Et ad sapientię nobilitatisq; primarios quosq; id sacerdotiam deferretur. Et cũ Tiberius Gracchus pater Tiberii, & Cai Gracchorum comitia consularia haburisset, dicerentq; Ethrusci augures rem in augurio experti, uitio consules creatos fuisse, Gracchusq;, ut ineptos, insanosq; Ethruscos incesseret, abiens in prouinciã senatui rescripsit, ueridicos, non autẽ insanos Ethruscos esse, qui consules præsentes uitio à secreatos dicerent. Nam cum se collegisset, meminisse se locum tabernaculo extra pomœrium præter maiorum consuetudinem delegisse. Quamobrem abdicare se consulatu cõpulsi sunt. Vt autẽ ueneratio huic ordini autoritasq;, ita & numerus ipse adeo creuit, ut

collegium augurum coleretur. Nam cum ab initio tres tan-
A ugurum tum creari cœpissent, ex tribus scilicet tribubus Ramnen-
collegium. sium, Tatiensium, & Lucerum, & obtinuissent, cum muta-
retur numerus, impari tantũ numero creari, vtcunq; tamen
id fieret, quatuor numero prȩter maiorum consuetudinem
creari cœpti sunt. Tandem cum plebs quorũlibet honorum
partem suam in senatu & in foro nacta esset, per tribunos
egit, vt ad sacerdotia quoq; velut ad cętera, cursus aperiren
tur. Idq; post multa certamina, variasq; seditiones obtinuit,
vt ad quatuor scilicet patritios, quinq; ex plebe adiicieren-
tur. Factũq; hoc fuit M. Valerio, & Q. Apuleio cõsulibus.

De Flamine Diali. Cap. V.

FLaminem Dialem primus Numa Pompilius Romę rex
creauit, cum antea reges, pontificumq; regumq; promi-
scue munera obirent, vt de Priamo & Aenea apud Virgi-
Vir. locus lium cernimus. Rex etiam Anius, vt idem poeta ait, Rex
Aene. 3. idem hominum Phœbique sacerdos fuit. Idque etiam à mi
noribus deinceps, vt à C. Cæsare, diuo Augusto, multisque
deinceps principibus, quos pontificatus maximi titulis insi
Pontificis gnitos videmus, obseruatum est. Cętcrum Numa plures in
maximi ti vrbe Romulo, quam sibi similes reges fore ratus, qui relicta
tulus. religionis cura bellorum potius negotiis detinerentur, sacer
dotes quatuor quos appellauit Flamines, qui rei diuinę iugi
ter adiecti essent, multis deorũ alligauit. Flaminem vnum
Ioui, quem Dialem vocant, Marti duos, Quirino vnum. Di-
Flamẽ vn- ctus autem Flamen Dialis est, vt Varro ait, quod in Latio
de dictus. capite velato erat, & caput filo lanę prȩcinctum habebat,
Dialis. à quo Flamen appellabatur Dialis autem à Dioue, quod est
iuuans deus. Cęteri Flamines eius, cui prȩsident numini,
decorantur titulis. Hunc Dialem, prȩsertim insigni veste,

curulique sella adornauit. Hic solus, vt Varro ait, album ha-
bet galerum, vel ex eo quod maximus est, vel Ioui immola-
tionem alba veste fieri oporteat, pleraque etiam huic ponti-
ficio iure tributa sunt, vt Au. Gellius in cõmentariis noctiũ
Atticarum scriptum reliquit. Equo enim vehi Flaminẽ est
religio. Item iurare Dialem fas nunquam est. Ignem è Flam
mario nisi vbi sacrum est, efferri ius non est. Vinctum si ędes
eius introierit, solui necessarium est, & vincula per impluuium in tegulas subduci, atque inde foras mitti debent. Nondum in apice atque in cinctu, neque in alia parte vllum habet. Si quis ad verberandũ ducatur, si ad pedes eius supplex decubuerit, eo die verberari piaculũ est, Capillum Dialis nisi qui liber est, non detonset. Caprã & carnem incoctã, & hederam & fabã, neque tangere Diali mos est, neque nominare. Propagines è vitibus altius prȩtentis non succidet. Pedes lecti, in quo cubat, luto tenui circũlitos esse oportet, & in eo lecto cubare aliquẽ fas non est. Vngues Dialis & capillorũ præsegmina subter arborem * silicem terra operiuntur, neque ad eius lecti fulcrum, capsam esse cum ferue atque ferro fas est. Dialis quotidie festalis est, sine apice sub dio esse licitum non est, sub tecto vtiliter etiam & à pontificibus constitutũ. Farinam fermento imbutã attingere fas non est. Neque tunicã intimam nisi in locis tectis exuisse, ne sub cœlo tanquã sub oculis Iouis nudus sit. In coniunio eius haud quisquã nisi rex sacrificulus accubabit. Matrimonium Flaminis nisi morte dirimi non est fas. Locum vbi bustũ fit, nunquam ingreditur. Hos Flamines cum ab initio consecrantur, captos duci à patribus, velut ab hostibus mos fuit. Totidem vero Flaminibus, quot deos colerẽt vsos veteres, M. Varro in his libris quos iscripsit de origine linguę Latię

* aliàs silicem, vel se

næ testis est. Vt Dialem, Martialem, Quirinalem, Vulcanalem, Furialē, & Falacrum. Et prēterea cōplures, qui, ut nostrum inter sacerdotiū gradus nonnihil intereſt, ut episcopum, archiepiscopū, cardinalem, patriarcham, & metropolitanum, ita apud illos Flaminium, prothoflaminium, & archiflaminium differentiam fuisse idonei testes sunt.

De Vestalibus uirginibus. Cap. VI.

VEstalis originem cultus, quē admodū pleraq; omnia, Numa Pompilius intulit, & si eius initia usq; adeo uetera sunt, ut ex Troianis ad Albanos Aenea duce longè cōmigrauerint, cuius rei meminit Virgilius hisce uersibus:

Vir. locus Sic ait, & manibus uittas, Vestamq; potentem,
Aene.li.2. Aeternumq; adytis effert penetralibus ignem.

Deę huic Vestę quam terram esse, eandemq; deorū matrem uolebant, perpetuo uigil ignis consecrari solebat. Eius obseruationi ac cultui plerçq; uirgines è primoribus patrū electę præfici, quarum negligentia, si forte sanctus ignis restinctus esset, flagris à Pont. maximo cędi iubebantur, ut à P. Licinio Crasso Pont. maximo in eam quę negligentius

Val. Max. ignem custodierat, Valerius scriptum reliquit. Incesti uero
lib. 1. t. p. crimine damnatā, uiuam sub terra institutum est. Virginē Vestalem, ut Labeo Antistius scripsit, minorē quam sex annis, maiorem quam annis decem natam negauerit, capi fas esse. Itemq; non patrima sit & matrima. Itemq; & quę lingua debili, sensuq; aurium diminuta esset, alia nec corporis labe insignita sit. Item cuius parētes alter ambo'ue seruitute seruierint, aut in negociis sordidis uersantur, eamue cuius soror ad id sacerdotiū lecta sit, excusationē mereri aiūt. Item cuius pater Flamen uel augur, aut qui decemuir sacris faciundis, aut qui septemuir epulonum, aut alius est. Sponsæ

quoq; pontificis & regis sacrorum filię, uocatio à sacerdotio ipso tribui solet. Neq; eius legendam filiam, qui domicilium in Italia non haberet, constitutū est, ut Capito Atteius scriptum reliquit, & excusandam eius qui liberos tres haberet. Item edicto prętoris Virginē uestalem, Dialemue non cogi, sæpe rescriptū est. Verba prętoris hęc sunt uirginem Vestalem, & Flaminem Dialem, ait pręco, in omni mea iurisditione iurare non cogam. De eligenda autem uirgine Vestali hęc obseruata sunt. Lege Papia cautum est, ut arbitratu pontificis maximi uiginti e populo uirgines legerentur, sortitioq; ex hoc numero fieret in concione. Cęterum, inquit, ea lex uetustate, ut pleręq; alię, exoleuit, satisq; ei lectioni fieri cœptum est, si quis honesto loco natus pontificem maximum adiret, offeratq; ei ad sacerdotiū filiam, cuius duntaxat saluis obseruationibus religionis ratio haberi possit, gratiā. n. Papię legis per senatum fieri aiunt. Hanc uirginem à pontifice maximo, uelut ab hostibus capi moris fuit. Verba autē quibus tunc pontifex utitur, hęc sunt Sacerdotē Vestalem sacra facere quę iussi, pro populo Roma. Q uiritibusq; uti optima lege fuit, ita te Amata capio, Amatę enim nomine appellari omnes consueruerunt, quod ea quę prima capta est à Numa rege, fuisse hoc nomine perhibeatur. Simul atq; igitur capta, atq; in ea arce Vestę deducta est, illico sine emancipatione, ac capitis diminutione, exit patriam potestatem, & ius testamenti faciundi adipiscitur. In cōmentariis autem Labeonis quos super duodecim tabulas composuit, ita scriptum repertum. Virgo Vestalis, neq; hęres est cuiquam intestato, neq; intestatę quisquam, sed bona eius tum redigi in publicum aiunt.

Amatæ

De Saliis Marti dicatis. Cap. VII.

INter cętera ſacrorum genera inſtituta à Numa rege, à poſteris etiam in honore habita, id quidem in minoribus fuit, quod Marti ſcilicet Gradiuo vouit. Duodecim enim ad hęc viros legit, quos à ſolenni ſaltu quo in ſacris vtebantur,
Salii. Salios appellauit. His alios duodecim Tullus Hoſtilius mox adiecit, cum Romanis in aciem contra Fidenates eductis, Albani à Romanis per ſpeciem proditionis duce Metio defecere. Datum autem his ſupra tunicam inſigne, ęneum pectori tegmen, cœleſtiaque arma, quę vocantur ancylia portare, ac per vrbem canentes carmina cum tripudiis, ſolenniſque ſaltu incedere, inſtitutumque vt in finem omnium carminum ſuorum, Mamurium appellarent. Hunc Mamurium
Mamurius. inclytum ea tempeſtate fabrum fuiſſe, & cum ancyle cœlo lapſum eſſet, Numa Pompilio, Quiritibuſque rē diuinam agentibus, huic Mamurio negotium datum eſſe, complura huius ſimilia ancylia effingendi tradunt. Quod quidem opus, cum ille exquiſitiſſima abſoluiſſet arte, optionē vtrum à ſe vellet poſtulari artifici Numam obtuliſſe, quod ex eo peteret: Nam exibiturum ſe id pollicebatur: artificem vero non pecuniam, ſed gloriam pro mercede petiſſe, quod eius nomen à Saliis in finem quorumlibet carminum recitaretur, idque per multa tempora in ſacris & comitiis (vt ait Liuius) obſeruatum eſt. Eò autem huius ordinis ſacerdotium numero creuiſſe, vt ad collegium, & collegii ſacerdotum magiſtratum redactum fuerit.

De collegio pontificū & pōtifice max. Cap. VIII.

POntifices, vt pleraque alia ſacerdotia, ab ipſo Numa ortos, apud Liuiū ſatis conſtat, eoſdē diu prę terquā à patribus creari non licuit. Fuerunt aūt ab initio hi numero quatuor, poſtquā vero maximorū quorumque honorū partem plebs tribunitiis rogationibus obtinuit, ad ſacerdotia quoq; ſacroſanctaſq; poteſtates patere ſibi aditum voluit. Quatuor ergo alios creari ex plebe pontifices placuit, M. Valerio & Q. Apuleio cōſulibus. Omnibus vnus præfectus fuerat à Numa Pōpilio, iſq; pōtifex maximus appellabatur. Hic habet ex ſe ſacra omnia excripta exignataq;, quibus hoſtiis, quibus diebus, ad quę tē pla ſacra fieri deberēt, eiuſmodiq; diuinis in rebus, vnde erogādę pecuniæ sūptus fieri debeat, curę pontifici eſt, cęteraq; omnia ſacra publica, priuataq; ſacris Pontificis ſubiecta ſunt. Cum vero de religione, deq; ſacris diſſentio eſt, populus illū conſulere pgit. Perutile illud fore ratus eſt Pōpilius eius ſacerdotii autor, ne ius diuinū negligēdo, patrios ritus peregriniſq; aſciſcendo, turbaretur, nec cœleſtes mō ceremonias ducere, ſed iuſta quoq; funebria placādoſq; manes eiuſdē pontificis. Apud eū quoq; tabula eſſe dicitur, in qua ſolis & lunę defectus, quo ties lumini caligo fit, & anni menſiū factorūq; ratio perſpicitur. Pontifices, vt Varro ait, Q. Mutius Scęuola à poſſe & facere appellatos eſſe dicere ſolebat, ſed ea denominatio à M. Varrone haud ſatis probari videtur. Nā & à pōte, & Pontifices
à facio Pontifices appellatos putat, eo quod ab his primum vnde appōs Sublitius factus, ac ſæpe reſtitutus eſſe perhibeatur. pellati.

De fœciali ſacerdote. Cap. IX.

FOecialis ſacerdotii nuſquā apud Romanos vetuſtiorē vsū fuiſſe, quā Tullo Hoſtilio Romę regnāte reperi, quē tamēvt ab Hoſtilio creatū non affirmauerim, ita ne quidē negauerim à Numa Pōpilio omniū religioſiſſimo rege creari potuiſſe. Vtcunq; id tandem fuerit, de nomine prius, quā de M. Valerio fœciali, regnāte T. Hoſtilio, apud Liuiū mētio eſt. Fœcialis vero partes in eo verſabātur, vt fidei pu

Fœcialis munus.

blicę inter populos pręesset, neq; iustum aliquot bellum fo-
re censebatur, nisi id per fœcialem fuisset indictũ. Cum ve-
ro pugnare desitum est, fœdere fides pacis constituebatur,
quę fœdera aliunde fidera appellata ab Ennio, quod fidei fa-
ciundę causa * traducta sunt, M. Varro testis est, fœcialẽq;
ipsum à fide, & faciendo dictum esse idem existimat. For-
ma veo feriendi per fœcialem fœderis huiusmodi est, qua
nulla (vt Liuio placet) vetustior esse memoratur. Fœcialis,
inquit, regem Tullum ita rogauit. Iubes ne me rex cum pa-
tre patrato populi Albani fœdus ferire? Iubẽte rege. sagmi-
na inquit te rex posco. Rex ait, puram tollito, fœcialis ex ar-
ce graminis herbam puram attulit, postea regem interroga-
uit. Rex facis ne tu me regium nuncium Po. Ro. Quiritium
ue? Rex respondit, quod sine fraude mea Po. Ro. quiritũue
fiat facio. Fit ergo tunc fœdus, multisq; id verbis peragit.
Legibus inde recitatis, audi inquit, Iupiter, audi pater pa-
trate Po. Albani, audi popule Albane audi, vt illa palam pri-
ma postremá ue ex illis tabulis cęrá ue recitata sunt sine do-
lo malo, vtiq; ea hodie rectissime intellecta sunt, hic illis le-
gibus Po. Ro. prior non deficiet, si prior defecerit publico cõ-
silio, dolo malo, tu illo die Iupiter ita Po. Ro. ferito, vt ego
hunc porcum hodie feriam, tantoq; magis ferito, quanto ma-
gis potes pollesq;. Vbi id dixit, porcum saxo silice percussit.
Eodem modo pars altera per suum sacerdotem, suumq; di-
ctatorem peragit. Cum autem bellum per fœciales indicũt;
hoc more vtuntur. Fœcialis hastam ferratam pręustam, aut
sagmineã ad fines eorum, quibus bellum indicit, defert, nec
minus puberibus tribus præsentibus adiicit, quod populi
priscorum Latinorum, homines ue prisci Latini aduersus po-
pulum Ro. Quiritium fecerunt, deliquerunt, quod Po. Ro.

Fœdera vnde appellata.

* Introducta aliàs.

Feriendi fœderis ritus.

Belli dicendi mos.

bellum

bellum cum Latinis priscis fieret. Ob eam rem ego populusq;
Ro. populo priscorum Latinorum hominibusq; Latinis bel-
lum indico, facioq;. Vbi dixit, hastam in fines eorum emittit,
ex quò bellum iustum esse intelligitur.

De sacerdotio patris patrati. Cap. X.

PAtris patrati sacerdotium, & si apud Liuium à fœ-
ciali haud differre uidetur, aliquanto etiam longe ab-
fuisse apparet, tamen quod & nomen istius, illiusq; atq; offi-
cium nonnihil interesse uideatur, utiq; & de utroq; seorsum
dicere uisum est. Vtcunq; esset, his descriptis non certe * offi-
cit immoueri, sed partes plures duntaxat adscripserim. Pa-
tris patrati usus eodem tempore, quo fœcialis apud Ro. pro-
dit, nam & inde feriendis à fœciali fœderibus, Patris patra-
ti opera autoritasq; exigebatur. Ad patrandum enim, id est,
sanciendum iuramentum, ubi de fœderibus conuenerant, ad-
mitti consueuere. Creauit autem M. Valerius primus fœcia-
les. Sp. Fusium, primum patrem patratum eo bello quod Tul-
lus Hostilius cum priscis Latinis gessit, uerbena caput capil-
losq; cingens. Alias præterea partes, scilicet repetendi, patri
patrato dedit Ancus Martius, eum morem ab antiquissima
Equiculorum gente repetens. Eius rei formula antiquissima,
est huiuscemodi. Legatus idemq; pater patratus, ubi ad fines
eorum uenit. unde res repetunt capite uelato filo, lanæ uela-
men est. Audi Iuppiter, inquit, audite fines cuiuscunq; sint
gentis, numina audiant fas. Ego sum publicus nuncius Po.
Ro. pie iusteq; legatus uenio, uerbis meis fides sit. Peragit de
inde postulata, inde Iouem testẽ facit. Si ego iniuste, impieq;
illos homines illasq; res dedier Po. Ro. mihiq; exposco, tum
patriæ compote me nunquã sinas esse. Hęc, cum fines supra

* Officio ĩ mutauerim alias.

Patris patrati partes.

ſcandit, hæc quicunq; ei primus uir obuius fuerit, hęc portum ingrediens, hæc forum ingreſſus, paucis uerbis carminis, cõcipiendiq; iurisiurãdi mutatis. Si nõ deduntur quę expoſcat, diebus tribus & 30 (tot enim ſolẽnes ſunt) peractis, bellũ ita indicit. Audi Iuppiter et tu Iuno, ac Quirine, diiq; omnes cę leſtes, uos terreſtres, uosq; inferni audite. Ego uos teſtor, populum illum (quicunq; eſt nominat) iniuſtum eſſe, neq; ius ꝑ ſoluere. Sed de iſtis rebus in patria maiores nostri cõſulemus, quo pacto ius noſtrum adipiſcamur. Cum his nuncijs Romam ad cõſulendum redit. Conſeſtim rex, dictator, cõſul, ſiue quis alius ſenatum habuerit, ex his fermè patres cõſulit uerbis. Quarũ rerũ, litium, cauſarũ conduxit pater patratus Po. Ro. Quiritium patri patrato priſcorũ Latinorum, hominibusq; priſcis Latinis, quas res nec dederunt, nec fecerunt, nec ſoluerunt, quas res fieri, dari, ſolui oportuit. Dic (inquit ei, quẽ primũ ſniam rogat) quid cẽnſes? Tum ille puro pioq; duello quærendas cẽnſeo, Itaq; cõſentio cõſſioq;. Inde alij ordine rogabantur, qñq; pars maior eorũ qui aderant in eandem ſentẽtiam ibant, bellum erat conſenſu fieri ſolitum, ut fœciales in iactu haſtæ, ut dictum eſt, bellum indicerent.

De ſacrorum rege. Cap. XI.

Sacrificulus

REx ſacrorum, qui et ſacrificulus dicitur, creari cœptus eſt Iunio Bruto, et M. Valerio primis cõſulibus. Eius creandi occaſionem dedit, quod, cum nuper exactis regibus pleraq; ſacra à ſolis regibus obire conſueta, regũ exactione uacare uiderentur, idq; moleſte admodũ populus ferret, utpotę quod cultui diuino regum exactione uideretur derogatum, ſacerdotem creari placuit. quem quo minus eidem autoritatis *ineſſet, regio nomine decorarunt ſacrorum regẽ

*Deeſſet aliàs

appellantes. Subiecerunt tamen Pontifici maximo, *ne ſimi *Ne ſi nul
lius dictioni fuiſſet ſuppoſitus, iam exacti reges, reducti re- lius ditio
ges eſſe uiderentur, uel crederentur. Quæ uero huic partes in nizalias.
iunctæ eſſent nunc temporis minime reperiuntur.

De ſimulacri traiectione matris deorum. Cap. XII.

GAllos quidem Berecynthiæ, ſiue illam deorum matrẽ dicere mauis, dedicauit antiquitas, eamq; religionem, ut pleraq; alias, è Phrygia Romam reduxit, & eo quidem tempore, quo huiuſcemodi carmen ex libris Sibyllinis relatum eſt. Mater abeſt, matrem iubeo Romane requiras. Cum ueniet caſta eſt accipienda manu. Hoc reſponſum cum diu torqueret patres (quæ enim mater eſſet, aut unde petenda, non ſatis reperire poterant Phyſici) Apollinis oraculũ conſulerunt miſere, miſſi huiuſcemodi reſponſa attulerunt. Diuum, Apollo inquit, arceſſitæ matrem, quam ideo quidem iugo reperieritis. Miſſi ergo in Aſiam legati, datũ negociũ ut perquiſitum ac tandem cõpertum deæ ſimulacrum Romam reducerent. Sed cũ Attalus rex Aſiæ cõperti à legatis ſimulacri traiectionem negaret, Romanis fruſtra iã abire parãtibus uocẽ eiſdem et creditã eſſe deæ ferunt. Ipſa inquit peti uolui, Romamq;, quod deorũ õrum dignum domicilũ eſt, deduci. Quo miraculo exteritus Attalus, Romanis illico ſimulacri translationem cõceſſit. Mari ergo tranſiecto Romam ut traditum eſt, cum Tyberi naui, ſimulacro onuſta uectaretur, omni genere hominum ex urbe prodeuntę cum carminibus, ſacriſq; in ſicco litore adhæſiſſe ferunt. Et cum omnis multitudo funibus iniectis, ſummo conatu adniteretur, nullo tamen ui auellere hærentem ualuit. Erat autem in turba Romanorum Claudia Quinta Veſtalis uirgo præſtantiſſi-

mæ formæ, cuius exquisito habitu, multisq; pleno illecebris, uiolatæ eius uirginitatis publica suspicio circunferebatur. Procubuit ergo puella ad pedes simulacri orans, obtestansq; deam, sic inquit. Læsæ uirginitatis me ream criminantur, tuum dea testimonium, uti rem indices, quæso, ut si tuo damnata testimonio dea fuerim, admissa mortē luam, sin hac labe puram argueris, tum tu castissima castas manus prosequere obsecro. Vbi hæc dixit, refle qua alligata erat nauis. manus arrepta, manu puellæ parum admodum conantis, facile tractū prosecuta est, hoc pacto in urbē. Scipio nasica solus dignus, cuius manibus tangeretur, reciperetur q; simulacrum. iudicatus est. Datum ergo Scipioni negotium, ut templum deæ magnificē strueret, & eius cultui sacerdotes dedicaret, quos more deæ uetusto Spadones oportebat non alio pacto ad id sacerdotium legandos. Cuius quidem institutū, hoc in causa fuisse commemorant, dilexisse Cybelen puerum quendam Phrygium, dilectoq; hanc conditionem adiecisse, ne castitate pollutā admitteretur, puerū tamen nympham sanguridē deperisse, et cū apud eam sub arbore ei nymphæ dicata, unà quiescerent nocte dormientes, deam arborē cum ipsa nympha trucidauisse, adolescentē metu ferè exanimatum, in uicinū montē, cui nomen Didyma est cōfugisse, doloreq; amentē, pudoreq; admissi facinoris, mēbrū quo deliquerat, abscidisse. Hac'rōne facti dea memor, p eiusmodi homines ꝑpetuo sibi ministrari uoluit. Gallorū uero nomē à flumine Phrygiæ uetusto, quod tēplo huius deæ uicinum est, tractum ferunt, cuius, ut fertur, fluuialis undę ea uis est, ut portantes insanire compellantur.

Gallorū sacerdotū origo.

De duumuiris sacrorum. Cap. XIII.

DVumuiri sacrorum, quanto monumeto uetērum legendo consequi ualui, sacris libris legendis, carminibus, q;

Sybillæ, fatisq; Po. Ro. interpretandis præerant, ut Apollinis sacrarumq; cæremoniarū Antistites erant, et quoties prodigia magnos aliquos rerum euentus auspicantia emersissent; lectisternijs ad puluinaria deorū factis, ut illorū minas auerterent, supplicijs sacrisq; placabant. Eorum etiam ritu prospere gestis rebus decernebantur. Huius sacerdotij nullam antemētionem reperi, quā tempore quo ædes Castori per filiū posthumi secundi dictatoris, qui tunc duūuir, dedicata est. Latino enim bello pater ipse dictator uouerat. Cæterum cū multo tempore, duo ad hoc ipsum sacerdotium uiri creati essent, ac plebs de suo quoq; corpore creare consules pergeret, neq; ad hoc ipsum satis uirium esset. obtinuit tandem, ut qui duumuiri in eam diem creati fuissent, decemuiri crearentur, quinq; ex patribus, totidem ex plebe electis. Quare ex duumuiris, decemuiri appellari cœpti sunt. Decemuiri è duūuiris.

De septemuiris Epulonum. Cap. XIIII.

SEptēuiratū epulonū, quāq; ut coniectari potest. genus esse sacerdotij præsumitur, propterea quod cū de uocatiōe Vestalis sacerdotij agitur, filiæ Auguris, decemuiri sacrorū, Flaminis, Septēuiri epulonū sacrorū, ad hoc sacerdotio excusationē mererentur, inter sacerdotia hoc ipsum subiungitur. Vtcunq; id fuerit, quoniā nihil quicq; de hac re mediocris etiā fidei autoritatisq; reperi, quod huic ordini officium cōmissum esset, ausus asserere nō sui. Plinius tñ cum esset orationē habiturus, cum quasi propter futuros astantes timeret, dixit. Stabat medio cōsularis, modo septemuir epulonū. Sūt adhuc Romæ in Pyramide quadrata incisa hæc uerba. Opus absolutum diebus Cxxx. è testam. C. Cornelij tr. pl. Septemuiri epulonum.

L. FENESTELLAE DE ROMANORVM MAGISTRATIBVS LIBELL. ALTER.

SEd quoniam nunc de reliquis magistratibus, quæ ad religionem non pertinent, tractare intendimus, alij quidem omnium magistratuum maiores alij uero minores sunt. Qui maiores essent, paucis animad uertendum est. Nam Aulus Gellius pleraq; hac in re ex M. Messalæ auguris libris dicta reliquit, cuius uerba hęc sunt. Patriciorum Auspicia in duas potestates diuisa sunt, maxima sunt prætorum, cõsulum. cẽsorũ, neq; tamen eorum omnium inter se eadem, aut eiusdem potestatis sunt, ideoq; collegæ nõ sunt cẽsores consulum aut prætorũ. Prætores collegæ consulum sunt, ideoq; neq; prætores aut consules cẽsoribus, neq; consulibus cẽsores aut prætoribus turbant, aut retinem auspicia. At cẽsores inter se, rursus prætores consulesq; inter se & uitiant, et obtinent. Prætor & si collega consulis est, neq; prætorem, neq; consulem iure interrogare potest, ut quidem nos à superioribus accepimus, aut antè hæc tempora obseruatum est. Et in cõmentario 13. C. Tuditani pacet, quia imperiũ minus prætor, maius habet consul, & à minore imperio minor, à maiore aũt maior collega iure rogare non possunt. Nos his tẽporibus prætores prætore creamꝰ, uerũ auctoritatẽ sumus secuti, neq; his *auspicijs in comitio sumus. Censores æque non eodem rogantur auxilio,

Gell. lib. 13. ca. 14.

* Comitijs in auspicio.

auspicioq;, atq; consules et prætores. Reliquorum uero magistratuum minora sunt auspicia, ideo illi maiores, hi minores magistratus appellantur. Maiores centuriatis, inquit, comitijs fiunt, minores creandis magistratibus tributis comitijs magistratus, sed iustius curiatu datur legr. Ex omnibus his Messalæ uerbis, inquit, manifestum fit, qui sint minores magistratus & quãobrẽ minores appellentur. Sed & collegum esse prætorẽ consuli docet, quod eodẽ auspicio creantur. Maiora aũt auspicia dicuntur habere, qa eorũ auspicia magis ratũ sũt, q̃ aliorũ. Cõsul ab oĩbus magistratibus et comitiatũ et concionẽ auocare potest, prẽter et comitiatũ et concionẽ usquequaq; auocare põt, nisi à consule minores magistratus nusq̃ nq; comitiatũ, neq; concionẽ auocare possunt. Ea re, q eorũ primus uocat ad comitiatũ, is rectè agit. Quoniã bifariã cum populo agi non potest, nec auocare alius alij posset, si concionem habere uolunt uti ne cũ populo agunt, q̃us multa magistratus simul concionẽ habere possim. Ex his uerbis Messalæ manifestum est, aliud esse cum populo agere, aliud concionem habere. Nam cum populo agere est rogare quid populũ, ad quod suffragys suis iubeat, aut uetet. Concionem autem habere, est uerba facere ad populum sine ulla rogatione.

Cũ populo agere.

Concionem habere.

De Senatorum origine. Cap. Primum.

SEnatorum originem à Romulo institutam esse, nemo ambigit. Quippe qui urbis parens & conditor, cum iam nouam ciuitatem, uiribus & robore iuuenum affatim à se munitam cerneret, haud minoris momenti fore ratus, si eandem cõsilij ope fulaſſet, ex primoribus patrum, qui tunc aderant, ciubus centum numero elegit, quos ob honorem patres, ob ætatem senatores appellant, ut apud

Patres

Senatores

Lacedæmonios senes appellari eos, qui summum quendam magistratum gerunt. C. ait. Qui uero ex his primoribus centum patribus geniti sunt, patricij nuncupati sunt. Hunc ordinem mox Tullus Hostilius expleuit, Alba à se diruta, Albanisq; in urbem inductis. Tum Tullios, Seruilios, Quintios, Geganios, Clodiosq; senatores accepit. Exactis autem regibus Brutus consul, exhaustum bonis uiris senatum intuens, primores equestris ordinis adscribi in senatores operam dedit, illosq; conscriptos patres appellauit, ex quo tempore patrum conscriptorum appellatio locum habere instituit. Penes hos quidem senatores adeo semper totius reip. summa innixa est, ut ne reges quidem, cõsules, aut dictatores, aut alius quispiam magistratus, inconsulto senato quippiam moliretur, adeo ut cum Tarquinius Superbus pleraq; præter senatus autoritatem decerneret, tum demum amisso regio nomine, tyrannus appellaretur. Senatores uero triplicis ordinis fuisse reperi, alij enim patricii, alij pedarij, nonnulli uero conscripti appellabantur. Patritij sunt hi maximè, qui centum illis patribus à Romulo lectis geniti sunt. Conscripti uero senatores, hi qui regum, consulum, censorumue decreto in senatum lecti sunt. Pedarios autem senatores, uarijs rationibus appellatos inuenio, alij enim quod hi non haberent sententiæ dictionem in senatu, sed in aliorum sententias pedibus irent, dictos pedarios putant. Alij, quod essent pleriq;, qui magistratus curules adepti, sella curuli in senatum ueherentur, qui uero pedibus iter facerent, pedarij nominabantur. M. autem Varro, equites quosdam esse ait, quibus amplioribus magistratibus functis, nondũ tamen à cẽsoribus in senatores lectis, nõ esset ius dicendæ in senatu sententiæ, cũ tamen in senatum uenire licæret. Sed quas sententias principes dixerant, in eas descendebant. De ordine uero ac ratione cõsulendi senatus, quæ hucusq; reperi, ea potissimum adducam. Aliquando enim primo roguri mos fuit, qui princeps in senatu à Censoribus positus fuerat, nonnunq; uero ut essent hi prius rogarentur, qui Consules designati essent, institutum est. Cicero autẽ in eo libro, quem inscripsit Catonẽ maiorẽ de senectute, tantũ aliquando senectuti honoris tributum scribit, quod ut quisq; natu grandior esset, ita prior in senatu sententiam rogaretur. Vsu tandẽ introductum esse dicitur, ut quem consul ipse rogasset, is prior ex sententia uerba faceret, alium tamen q. consularem iurum rogari fas fuisse negant. Ex qua sane consuetudine. C. Iulius Cæsar in eo consulatu, quem gessit M. Bibulo, treis dũtaxat uiros extra ordinẽ rogasse dicitur M. Crassum, Cn. Pompeiũ, & Marcum Catonem. Post M. Crassum Cn. Pompeium, ubi filiam sibi in matrimonio collocauit, rogare primũ cœpit. Cum uero M. Catonem rogaret, atq; idem cum consulebatur de repub. nimis forte diceret, longioresq; proĩde oratione uteretur, qua omne fere tempus, quod est habendum senatui, tereret, Cæsar uiatorem uocauit, Marcumq; Catonem, quoniam finẽ non faceret, prehendi loquentem, et in carcerẽ trahi iussit, Catonem cum imperio pareret, senatus consurrexit, et ad carcerem prosequebantur. Cuius rei quasi inuidia motus Cesar destitit, atq; emitti iussit. De more autem habendi senatus M. Varro rogatu Pompeij librum edidit, cum ille primum consul cum M. Crasso fuisset designatus. Creditur quia foris, militiæq; ad eam etatem occupatus, uellet ciuilis cõsuetudinis, cuius expers erat, fieri peritior. Sed eum librum in ipsa Varronis ætate periisse, idẽ ipse in epistola ad Opia-

* alij habẽt Cicero Patritij.

Patres conscripti.

Patricij. Conscripti Pedarij.

Ordo consulendi senatus.

Varronis lib. d. more habendi senatum.

rium scripsit. Qua in epistola multa scribere Varronem id genus A. Gell. in cõmentarijs noctium Atticarum refert. Primum ibi scriptum fuisse, per quas personas haberi senatum liceret, nominat dictatorem, consulem, prætorem, tr. pl. interregem, præfectum urbi, neq; ullis alijs ius fuisse senatum frequentem fieri iubere asserit. Addit deinde extra ordinario iure tribunus militares, qui pro consulibus essem. Item decem uiros, quibus imperium consulare tum esset. Item triumuiros reip. constituendæ causa creatos, consulendi senatum ius habuisse. De præfecto urbe Latinorum, utrum senatum habere liceret, non satis conuenire ait, qui licere negauit, quod ne ille quidem senator sit, proinde ius dicendæ in senatu sententiæ non habeat, in rationem adducum, eaq; ætate, quæ nondum senatoria sit, creari. M. autem Varro & Ateius Capito, ius esse præfecto urbi, senatus habendi aiunt. Quandoquidem & tri. pl. quãquam non essem senatores, ante* Accinium plebiscitum ius senatus habendi esset. Scripserat etiam de intercessionibus, illis uidelicet ius intercedendi fuisse, qui uel ea potestate, uel maiori fuissent, ijs qui senatusconsultum aut plebiscitum uel aliud decretum rogarent. De loco habendi senatus aut senatusconsulti rogandi, nisi in locis per augures constitutis, quæ templa appellabant, haberi rogarive posse negabant, Vnde & incuria Hostilia, in Pompeia, & post in Iulia, cum profana essent loca, templa per augures sunt constituta, ut in ijs senatusconsulta more maiorum iusta fieri possent. De tempore uero habendi senatus, ita disserit. Ante exortum, inquit, solem, aut post eius occasum, senatus consultum irritum esse, opus etiam censorum fuisse, per quos, & quo tempore factum esset senatus consul. De ætate autem senatoria

Gell. li. 14. 7. cap.

Atinium.

alias.

Locus senatus habẽdi.

Tempus habendi senatus.

Senatoris ætas.

etiam adolescentibus senatorum senatum ingredi licuisse, ueterum monumenta legentibus apparet. Quo minus uero tandem in senatum illi ætati uenire liceret, Papyrij prætextati factum in causa fuit, ut Valerius Maximus scriptum reliquit, Tunc igitur constitutum ne cui pauciores. 25. annis nato senatum ingredi liceret, ut est apud Plutarchum in uita Magni Pompeij: Item apud ius ciuile Romanorum, quo nos etiam hoc tempore utimur, facile conspicari licet. Qui uero senatus habiturus esset, auspicari primo atq; immolare hostiam debere, idem Varro censebat. Vocavit & de diuinis rebus, prius quàm de humanis ad senatum esse referendum. Item senatusconsul. duobus modis fieri, aut per discessionem, si consentiretur, aut si res dubia esset, per singulorum sententiam. De pignore quoq; capiendo, de multa irroganda senatori, qui pro tempore in senatum uenire debuit, non interfuerit. Quantum uero ad senatorum familiam pertinet, senatoriarum personarum appellatione, & uxores contineri decretum est. Adoptiuos autem filios, & si antequam patres in senatum essem ducti, sese in adoptionem dedissent senatores esse placuit. Si quis autem ex patriciorum ordine, plebeio homini se in adoptionem dediderit, patritium tamen manere cautum est, quam legem ea tempestate nullam fuisse arbitror, cum P. Clodius uir patritius, quo tempore tribunitia potestate fungeretur, qua aduersum Ciceronem factione uteretur, plebeio homini se adoptandum præbuit. Contra senatorum filiæ, nisi quæ senatorijs hominibus nuptui traditæ essent, clarissimarum fœminarum nomine non continerentur. Senatoris uero filium à patre emancipatum, & si filij nomen iure ciuili amittit, sena-

Senatoriæ personæ In Pande. lib. 1. tit. de senatoribus hęc tradun tur.

toriam tamen retinere dignitatem creditur. Postumi autem quãuis post patris mortem nascantur, senatorij tamen homines appellabãtur, eum uero qui postq̃ pater senatu motus est concipitur & nascatur, non esse senatoris filium Proculus, et Pegasus opinabantur. Si quis uero ante conceptus fuerit, qua eius pater senatu amoueretur, non nocebit filio casus patris, quo minus senatoris filius censeretur, sed si pater anteq̃ concipiet filium, senatoriã dignitatem amiserit, ac deinde decesserit, filij autem in aui potestate senatoris reciderent, & si non quasi senatore patre nati uideantur, senatorij tamen esse censebantur. Mulieres autem senatoribus primo, deinde inferioris sortis hominibus matrimonio collocatæ, clarissimarum ordinis non sunt. Itaq; impetrare pleræq; à principibus solent, ut nuptæ iterum inferioribus uiris, in senatoria nihilominus maneant dignitate, ut dicitur diuũ Augustum Iuliæ Mariæ consobrinæ suæ indulsisse. Senatores uero senatorio ordine amotos, quib capite nõ minuantur et ciuitate retineant, iudicare tamẽ ac testimoniũ dicere, prohibet lex Iulia repetundarũ.

De tribunis cælerum equitum. Cap. II.

TRibunos cælerum equitum primus Romulus creasse fertur, cum tres equitum centurias, quarum opera in omni reip. discrimine uteretur, adscripsit. Eas centurias, Ramnensium, Tatiensium, Lucerum appellauit, Ramnensium à Romulo. Tatiensium à Tatio, Lucerum uero denominatio, ut Liuio placet, incertu est. Quos autem tertios hu præfecit uiros, quos ex tribus elegit tribubus, tribunos nominauit, fuisse autem numero trecentos ait equites, eo quod singulis curijs, quæ triginta erant, decem adsciuerit. Quod uero celeriter ac currere eos uoluit, si quando respublica illorum opera indiget, appellari celeres uoluit. Sunt etiam qui à celere quodam, qui primus ijs ordinibus à Romulo præfectus fuerit, Remi interfectore, hoc nomen inditum esse opinentur, ut Ouidius in libro fastorum significare intelligitur, Ouid. locus. lib. 4. Fast.

De quæstoribus. Cap. III.

QVæstoribus creandis origo uetustissima est, & ante omnes penè magistratus instituti sunt. Gratianus autem in eo libro, quem de temporibus scripsit, ipsum etiam Romulum & Numam, duos habuisse quæstores, quos non sua uoce, sed populi suffragio creatos, scriptum reliquit. Cæterum ut Romulum quæstores habuisse non usquequaq; notum est, ita Tullum Hostilium regem quæstores habuisse constare nequit. Quod uero publicæ quærendæ pecuniæ præpositi essent appellatos aiunt. Quæstorum uero ærarij, & urbanæ pecuniæ curam agere, prouincias partim exigendis uectigalibus sortiri, pleriq; (ut Grattanus dixit) epistolis insenatu legendis occupari. Iiq; nuncupati Candidati principis. Nonnunquam autem maleficia conquirere quæstoribus negotio traditum est, ex quorum exercendis quæstionibus, quæstores dictos fuisse, Mar. Varro opinari uidetur. Quæstores ut ferè omnes reliquos magistratus tum plebeios, quàm patritios promiscue creari obtinuit, quæ potestas, quoniam minoribus adscribitur, neq; prehensionem, neq; uocationem habet. Et quemadmodum priuati in ius ad prætorem uocari solent, eadem gerendorum bonorum, dicendæq; in senatu sententiæ initium fuisse perhibetur. Etiam quia de capite ciuis Romani iniussu populi, non erat permissum consulibus dicere, propterea quæstores constituebantur à populo, qui in capitalibus præessent rebus. Ii appellabantur quæstores parricidij. Candidati principis Quæstores parricidij.

ricidij, quorum & meminit lex duodecim tabularum.

De interregia potestate. Cap. IIII.

ROmulo ergo humanis iam rebus subducto, fluctuantibus patrum animis, quo pacto rempublicam procurarent, quem in demortui regis locum suffecturi, aut quo tandem pacto essent, ne noua multitudo sine rege ac duce passim uagaretur, ac uicinorum tandem irritatis animis, urbem rectore uacuam uis aliqua externa adoriretur, difficultati rerum consulere rati, centum patres decem decurijs factis, singulos ex singulis legum, qui summæ rerum præessent. Ex ijs unum qui insignibus imperij, & fascibus esset decernunt. Quinq; dierum spacio finiebatur imperium, eoq; pacto uicissim inter se sorciebantur, dum orbe exacto annus circumageretur. Sed huius imperij cum iam pertæsum uideretur, ac plebs pro uno rege, centum sortitum esse quereretur, audirentq; ea moueri patres, qui uel imperium posituri esse uidebantur, per speciem beneficij ultro offerendum rati, summam potestatem populo permittunt, statuum'ue, ne plus iuris ac potestatis futuro regi permitterent, quàm apud se retinerent, simul decernunt, quem populus ipse regem iussisset, ita demum ratus haberetur, si patres autores extitissent. Tum interrex concione aduocata, quod bonum, faustum, felixq; sit, inquit, Quirities regem creatæ, si dignum, qui secundus à Romulo sit creaueritis, patres autores fient, atq; ea conditione reges creabant, apud quem summa rerum erat. Dum regia potestas uacans erat, interrex appellabatur. Apud minores uero Romanorum cum reipub. causa abessent consules, neq; habendis comitijs interesse possent, siue uitio consules

Decurię patrum.

Ex Liuio.

Interrex.

creati essent, si dictatorem comitiorum causa dici non placuisset, res ad interregem deducebatur, ac per interregem consularia comitia habebantur.

De duumuiris capitalibus. Cap. V.

SI duumuiratus capitalis repetere originem uolueris, usq; à Tulli Hostilij regis temporibus erit repetenda. Is enim bellum cum Albanis gesturus, copias iam è campis in aciem eduxerat. Tum Mettus Suffetius Albanorum dux, regem Romanorum ad colloquium uocauit, qui ubi in conspectum uenerunt, diu de conditionibus pacis inter eos agitatum est, hanc tandem conditionem inierunt. Erant in exercitu Albano trigemini fratres, qui Curiatij appellabantur, ut hi cum trigeminis Oratijs Romanis ferro dimicarent, utrius exercitus uictores essent, is populus cum bona pace, alteri imperaret. Armati ergo hinc Oratij, illinc Curiati, in campum prodeunt, diuario marte pugnant, ad extremum tres Curiatij, atq; ij quidem omnes saucij duos ex Oratijs obtruncant, tertio integro relicto. Iuuenis ergo integer corporis, animiq; uiribus, ne si stando tutari ictus non posset, ambire campum instituit, ex Curiatijs, qui ualidior erat, metu examinatum fugere ratus, persequi illum, ægre licet, pergit. Oratius ubi alterum longe ab alijs esse cernit, Curiatium aggreditur, paruiq; ualidum facile obtruncat. Accurrentem fratri ferre auxilium, primo illo etiam infirmiorem, & uix sustinentem arma facilius occidit. Tertium graui uulnere, metuq; grauiore, mincre negotio confodit. Iuueni ergo Oratio omnium consensu glorioſissimus triumphus decernitur. Triumphanti ergo cum omne genus hominum, tum Oratio soror uenit obuiam.

Hæc Oratio alteri ex Curiatijs forte desponsata fuerat, quę ubi conspexit, occisi nuper à fratre uiri pendentes ab hasta exuuias, lamentis & fœmineo eiulatu complebat omnia, cuius rei indignatione sororem interfecit, ratus publicam letitiam turbasse. Triumpho ergo acto Oratius ad regem trahitur, in carcerem seruandus traditur, ergo omnium sententia Oratium damnat capite, se recens tam insignis facti memoria permultum fauoris à rege ipso sibi uendicat. Dilatione ergo iudicij rex quæritans, tum primum duos uiros creat, quæstionem iudicii ab se ad illos reijcit, quid plura? duum uiri plectendum capite Oratium pronunciant, sed Oratius ab illa sententia populum appellat, res ad populi iudicium reijcitur. Tum uero senis, orbiq; trium liberorum parentis lachrymis, & pro concione orationibus acta, insignis actæ rei recenter memoria reum iuuenem populus absoluit. Tum ergo duumuiris capitalibus initium esse cœpit, unius tamen *augmento triumuiri collegæ facti sunt. Quod uero capitalibus quæstionibus præessent, & carcerit rerum capitalium agerent custodiam, capitales appellati sunt, cuius etiam magistratus in dãnatione C. Manilij Capitolini opera usum Pop. Ro. Liuius meminit. Eorundem interuentu triumuirorum in eos, qui cum L. Catilina coniurauerant, animaduersum est, ut meminit Salustius.

* augmento. carcerij

De præfecto urbis. Cap. VI.

DE præfecto urbis nusquam antea quicquam reperitur, q̃ de Sp. Lucretij patris Lucretiæ præfectura, non tamen alios reges præter Tarquinium superbum, præfectos urbi creare potuisse negauerim. Quo sese res uertant, cum regibus proficisci opus foret, penes præfectum

fectum urbis summa rerum relinquebatur. Vbi autem imperium propagatum est, totius Italiæ iurisditio ad præfectum urbis delata est. Omnia enim crimina, quæ per totam Italiã admittebantur, ut epistola diui Seueri ad Fabium Cylionem cautum est præfectus urbis sibi uendicat. In initio uero eius epistolæ Ita scriptum est. Cum urbem nostram fidei tuæ cõmiserimus, quicquid intra urbem admittitur, ad præfectum urbis uidetur pertinere. Sed & si quid intra centesimum lapidem admissum sit, præfecti urbis ad cognitionem pertinet. Si ultra centesimum lapidem admissum fuerit urbis præfecti notio non erit. Audiet seruos qui ad statuam confugerint, aut qui de dominis conquerantur, quod de suo peculio empti, non manu mittantur. Audiet dominos egentes, et qui se ægros esse dicant, desiderentq; sibi à liberis suffragium impendi. Relegandi etiam deportandiq; insulã, potestatem præfectus huiusmodi obtinet. Si quis autem seruũ suum in uxorem suam adulteriũ commisisse asserit, apud præfectum urbis erit audiendus. Neq; est alienum ab eius potestate, ut coràm ipso interdicatur, quod ui aut clam exercetur. Solent itẽ ad præfectum urbis tutores, curatoresq; remitti, qui male in tutela, curaq; uersati fuerant, quiq; grauiore animaduersione quàm ut subiectorum crimen incurrant, indigent seu quos probari possit, datis nummis tutelam occupasse, seu accepta mercede operam dedisse, quo minus idoneus tutor assignaretur alicui, uel consulto circa edendum patrimonium eius quantitatem minuisse, siue euidenti fraudi pupilli bona alienasse. Id quoq; iniunctum est huic magistratui à diuo Seuero, ut mancipia tueatur, ne prostituantur, Curare præterea præfectus debet, ut nummularij probè se agant circa suę professio-

Eadẽ ferè ad uerbum prodita in Pãd. de offi. præfẽ. urbis.

nis negotia obeunda, temperetq; abijs, quæ leges non admittunt. Si autem patronus se à suo liberto, aut docuerit, aut contumelioſum ſibi libertum queratur, ſiue ſe conuitium ab eo paſſum, liberos ue ſuos, uel uxorem, aut quid ſimile obiectum fuerit, præfectus urbis adiri ſolet, & pro modo querelæ, corrigere eum aut comminari, aut fuſtibus caſtigare, aut ulterius procedere in pœnam ſolet. Quod ſi delatum se à liberto, aut contra ſe cum inimicas conſpiraſſe doceat, etiã in re tali præfectus in eum pœnam conſtituet. Cura etiam rei macellariæ omnis, ut iuſto pretio ueneat, ad officium præfecti pertinet, & ideo forum boarium, ſuarium, piſcarium, & olitorium ad eundem præfectum pertinet. Ad tuendam, quoq; populorum quietem, diſpoſitos ſtationarios milites habere debet, curareq; ut ſibi quid ubiq; agitur, per delatores denunceetur.

Poteſt etiam urbi interdicere negotiationi, protectionibus, aduocationibus, & foro ad tempus & in perpetuum. Sed cum multo tempore præfectus urbi creatus fuerit, demum illius ditione delatu ad prætorem, translatu Latinarum feriarum, duntaxat creari cœptus eſt. Et cum cæterorum omniũ magiſtratuum fora quieſcerent, ſoli præfecto urbi Latinorũ ſubiacent, ne quis alteram magiſtratuum ſpeciem arbitraretur, Pleraq; quæ ad præfecti ditionem pertinere uidebãtur, de induſtria omiſſa ſunt.

De conſulibus. Cap. VII.

COnſularem poteſtatem regiæ poteſtatis exemplo acerſitã fuiſſe, uetuſtatis monumenta declarant. Exactis enim regibus, duo uiri creati ſunt, quibus præterquã quod annuũ imperium datum eſt, nihil aliud immutatum eſt, Itaq; lictores & trabeam, cæteraq; regum inſignia tenuere. Quod conſulere rempub. deberent, conſules appellauere. Iniunctumq; ut omnium quæ è republica arbitrarentur diligenter curam agerent. Primi conſules poſt exactos reges fuere L. Iunius Brutus, & L. Tarq. Colatinus. Brutus cum collega egit, ut penes alterum duntaxat faſces forent, ne ſi penes utrunq; populus conſpexiſſet, duplicatum terrorem ex uno ad duos reges quereretur. XII. erant numero lictores, qui cum faſcibus urgarum ſecurim cuiq; conſulum præferebant. Quem numerum lictorum collegiſſe Romulum ferunt, eo quod 12. uultures in Auentino monte, cum auguriis cum fratre contenderet, inſpexit. Nonnullis autem atq; idoneis autoribus, hoc ut pleraq; alia, ſcilicet apparitores, ſellam aurulem, togam & prætextam ab Etruſcis finitimis populis adſciuiſſe ueriſimilius uidetur. Etruſcos enim cum duodecim populis conſtarent, rege communiter creato, unum lictorem regi ſingulos exhibuiſſe. Lictores autem à ligando dictos exiſtimant, quod quem conſules prehendi ligariq; iuſſiſſent, præſto eſſent ad prehendendum, & uenientes conſulibus obuiam, de equo deſcendere iuberent. Iunio autem Bruto altero ex primis conſulibus in bello extincto, cum ſolus P. Val. in conſulatu remanſiſſet (Hic enim in Tarquinij Colatini locum ſuſceptus erat, quod ille ob inuiſu Tarquiniorum genus, ſe conſulatu abdicare compulſus eſſet) ut ſunt mutabiles uulgi animi, in ipſum non inuidia modo, ſed ſuſpicio etiam cum atroci crimine oborta eſt. & cum conſul aduocatu concione ſe expurgaſſet, autor eſſe inſtituit ferendæ legis, ut aduerſus omnes magiſtratus eſſet prouocatio. Tum uero conſularis autoritas, regiæ poteſtatis longe inferior eſſe cœpit, ac libertatis iacta ſemina mirum in modum conualuiſſe

Conſules unde.

Lictores.

uisa sunt. Cõsules nisi à patribus creari, quod apud alios auspicia non essent religionem fore aliquãdo creditum est. Profligato tandem Gallico bello (eo scilicet quo T. Manilius Torquatus torque hosti Gallo, quem singulari certamine occiderat, detracto, Torquati cognomen sibi, posterisq; suis clarissimum dedit) assiduis tribunitijs seditionibus victi, alterum ex plebe consulem creandum concesserе. Primus autem de plebe consul Luc. Sequacius creatus est, & cum antea tribunos militum, qui pro consulibus essent, ex suo quoq; ordine creari plebs obtinuisset, sæpenumero creationi tribunorum, consularis potestatis intermissio accurrit, adeo ut duobus aliquando nonnunquàm pluribus, sæpe etiam paucioribus annis consulare imperium uacauerit. De constitutione uero consularis potestatis, id uulgo compertum est, habitis scilicet per consules, siue alterum duorum, siue per interregem aut dictatorem comitijs, quæ tribuũ, centuriarumq; conuentu ac suffragijs cõstant, & in campum Martium accitis, qui consulatum petiturierant in campum descendunt, atq; eo quod tunc candidis uestibus induti sunt, Candidati uocantur. In quem igitur populi suffragia, consularibus habitis comitijs, suffragijsq; rite peractis, concurrebant, is erat consul designatus. Sed quoniã de comitijs habuimus mentionem, non incongruũ est hic nonnihil ex ijs, quæ ad nos usq; peruenerunt, adscribere. Comitiorum enim alia calata, alia tributa nuncupantur. Calata uero dicta, quod per lictorem curiatim calari, id est uocari. Ea uero in centuriata & curiata diuiduntur. Curiata ex curijs, quæ triginta numero erant, & omne genus ciuium continebant per curiatum lictorem uocabantur. Centuriata uero per corniciem excensu, & ætate accersebantur. Tributa uero ex

Torquati cognomen.

Candidati.

Comitiorũ diuersitas.

omnibus regionibus urbis, ac tribubus (ut reor) nuncupata cõstabant. Centuriata autem fieri intra pomœrium nefas erat, quia exercitui (ut ferunt) nisi extra urbem imperari ius nõ sit. Propterea Centuriata in campo Martio haberi, quod exercitui imperari præsidij causa solitum sit. Illud præterea necessarium consulatum petentibus, ut per seipsos comitijs interessent, per alios petendi facultas nullo pacto decernebatur. Quinetiam perscribendis cæteris magistratibus obseruatum uideo. Eam præterea potestatem, de qua agimus, & filij familias, & sui iuris constituti consequuntur, seq; ipsos apud se sua autoritate emancipandi facultas est. Tandem etiam institutum, ut qui consules fierent, ipso iure sine emancipatione à patrię potestatis uinculo liberarentur.

De dictatore. Cap. VIII.

Dictatorem Albanos priusquàm Romanos habuisse, quippe qui Metium Suffetium habuerunt, testis est T. Liuius. Apud Romanos uero primus dictator factus est T. Largius primum consul, quo anno quibus'ue consulibus non satis constat. Illud uero liquet, Latino, Sabinoq; bello impendente, quadraginta'ue populis in Romanos coniuratis coniurasse* Manilio Octauio Tusculano, Tarquinij Superbi genero, qui eum penes exulabat, dictatorem Romæ creari instituisse. Ea summa quidem potestas apud Romanos fuit à qua nec prouocandi ius fuisse, & animaduersum in capite cuiusq; ciuis Romani, totiusq; reip. summam dictionem penes ipsum habuisse, ueterum scripta testantur. Lictores & uniuersa regum insignia dictatori attribuere, quia autem summum ei in populum ius, summaq; potestas fuit, magister populi cognominatus est, ex quo factum, ut qui potestatem aliquam

Alias, Manilio.

Magister.

de publico haberet, ut potè quod à suprema dictaturæ potestate ortum duceret, magistratus, uelut à candido candidatus uocaretur. Dictator autem nullo alio pacto creari consueuit, quàm cum uis aliqua maior de improuiso aborta, ingentem urbi cladem minitari uideretur. Prius non nisi è patribus uelut pleraq; alia. Dictatorem legi fas fuit, tandem ut cætera quoq; idipsum immutatum est. Bello enim quod pop. Ro. cum Falisc is gessit, Tarquinensibusq;, primus de plebe dictator creatus est C. Marius Rutilius, qui & ipse magistrum equitum etiam de plebe hominem L. *Plautium dixit. Hunc magistratum, quoniam quàm amplissimus esset, non nisi sex menses retinere licuit, quod uero futuros dictiture magistratus solitus sit, appellatum esse dictatorem M. Varro ait. Huius etiam prætextu magistratus L. Sylla, ac deinde Iulius Cæsar rempub. oppressere, tyrannidi inuisum atq; infame nomen euitare cupientes. De dictatore ergo, quantum per uetera disquisitionem licuit diximus.

*C. Plautium alij.

Dictator unde appellatus.

De magistro equitum. Cap. X.

QVales tribuni ærarium apud reges, tales fermè apud dictatores magistri equitum fuere, & ut dictatori ius summum in populum fuit, ita in omnes milites & accensos magistro equitum fuisse traditum est. Primus magister equitum Sp. Cassius fuit, a T. Largio, primo dictatore creatus, Id demum officij fuit magistro equitum apud dictatores quod tandem præfecto prætorio apud Cæsarem.

Præfectus prætorio.

De tribuno plebis. Cap. XI.

TRibunis plebis creandis initium fuit secessio plebis à patribus in montem Sacrum facta, Transacto enim bello, hinc Volscorum illinc Equorum atq; Sabinorum, cum ex

promissis patrum ferendæ legis, de liberanda à nexibus fœneratorum plebe, spes quibusdam certis indicijs uersaretur, quæ tum quædam, ac nimia lesione protrahi uideretur à patribus, M. Valerio dictatore creato, qui ad populares seditiones comprimendas, ingensq; gerendum bellum mitteretur; cumq; pro plebe, ad ferendam legem intercedere cœpisset, et se & plebem frustrari uideret, magistratu se abdicauisset, ac cederetq; ad indignationem plebis, quod patres plebis animos à seditionibus auertere rati, sub prætextu sacramenti cõsulibus præstiti, nouo bello cogere ad militandum, admirebantur. Plebs permolestè id ferens, in montem Sacrum, qui est trans Anienem, tertio ab urbe miliario, secessit. Quod cum ingentem trepidationem incussisset patribus (quo nam enim modo urbem omnium militum robore exhaustam, si qua uis belli aliqua ex parte irrepsisset, tutari remp. facultas daretur?) Menenium Agrippam summæ ea tempestate auctoritatis uirum, plebi charum pariter ac patribus, legatum ad componendam popularem seditionem decernunt, qui graui usus oratione, in qua apologum de conspiratione membrorum contra uentrem induxit, quemadmodum uentri ea conspiratio cladem attulerit, usq; eo deliniuit plebis animos, ut illius opera pacem cum patribus inuerit. In cuius pactione fœderis, conuenit, uti plebeios in urbe magistratus obtinerent. Duos ergo tribunos tum habere plebs cœpit A. Virg. T. Vetusio consulibus. Alia rursus secessione, tres additi Appio Claudio, & C. Quintio consulibus. Mox quinq; item alij, consulibus M. Oratio Pulullo, & Q. Minutio. Hoc pacto decem tribunis in plebem Romanam fuit iurisditio. Tribunorum uero tanta creuit auctoritas;

ut quicquid senatus decreuisset, ita demum ratum haberetur, si tribuni approbassent. Stabant ergo in uestibulo curiæ, ubi habebatur senatus (templum enim ingredi non licebat) et quæcunq; senatores decreuissent, tribunus animaduertenda perferebantur, ut si pro republica fore uiderentur, approbarent, cætera ad arbitrium reijcerent, tanquam senatus consulto approbassent. T. literam in tergo adijciebant, haud alio pacto rata iudicatum iri. Sed in tributa potestate, si latius *patere uobis uoluerimus, Labeonis Antistij iuris peritissimi constat sententia, cuius uerba, quemadmodum apud Aul. Gellium scripta reperi, ita ipse scripsi. In quadam, inquit, epistola Attei Capitonis scriptum legimus, Labeonem Antistium legum atq; morum pop. Ro. iurisq; ciuilis doctum apprime fuisse, sed agitabat, inquit, hominem libertas quædam nimia, & uecors usq; eò, ut diuo Augusto iam principe, & rempub. obtinente, ratum tamen pensumq; nihil haberet, nisi quod iustum, sanctumq; esse in Romanis antiquitatibus inuenisset. Ac deinde narrat, quod idem ipse Labeo per uiatorem à tribuno plebis uocatus, responderit. Iussit enim ei qui missus erat, ad tribunos plebis redire, eisq; dicere, ius eos non habere, neq; se, neq; alium uocandi, cum moribus maiorum, tribuni plebis prehensionem haberent, uocationem non haberent. Posse igitur eos uenire, & prehendi se iubere, sed uocandi absentem ius non habere. Idq; etiam apud Varronem in libro rerum humanarum scriptum asserit Au. Gell. Qui sanè Varro, cum triumuir esset, asserit se à tribuno plebis uocatum non fuisse, cum tribunus plebis esset, neminem uocari iussisse. Maximæ uero partes tribunorũ intercessionibus extitere (id quidem est uim a cæteris magistratibus prohibere fieri) aut minores in legibus

T. littera.

*Facere. uerba.

A. Gel. li. 13. cap. 12

ad populum ferendis, quæ plebiscita appellantur. In quibus sanè rogandis, patrum interesse nulli admodũ ius fuit. Quin etiam in prouincijs pro consularibus assignandis, ut idẽ apud Plutarchum in uita M. Catonis, maxime in tribunatu P. Clodij. Licet istud etiam obseruatum est inter tribunos, si cæteri omnes unam rem probassent, unus uero id prohibuisset, plus cæteris quidem omnibus in ea probatione polleret, & reliquos omnes facile impedire posset.

De proconsulari potestate. Cap. XI.

DE hac quidem potestatis specie, nihil quicquàm prius reperi, quàm bello à pop. Ro. cum Equis infeliciter gesto, maximoq; terrore urbi illato. Tum enim consul, qui in urbe remanserat, quo celerius delectum facere posset, proconsulem creauit, qui obsesso collegæ auxilium afferret. Creatus est igitur proconsul T. Quintius, Albo Posthumio, & Sp. Eurio consulibus. Quod uero pro consulibus mitterentur, eorunq; uices functuri essent, proconsules appellati sunt, ijs magistratib. cætera quidem consularia insignia concessa sunt, præterquã quod sex duntaxat, lictoribus uti inuenctum est. Qua tempestate non ordinaria quidem, sed delegata iurisdictione proconsul (de quo agimus) utebatur, quãuis postea usu euenit, ut propria huic magistratui iurisdictio competere instituerit. Propagatis enim imperij finibus complurib. & ingentium bellorum administrandorum cura exorta, obseruari cœptum, ut quo quiq; anno consules fuissent, sequenti proconsules remanerent, in uarias prouincias cum imperia sortirẽtur. De finibus autem proconsularibus, quæ nãcisci potui, ea breuiter subijciam. Potestatem suam proconsul, nisi in ea prouincia, quam est sortitus, exercere non potest, quàmuis uoluntu-

riam(ut aiunt)iurisdictionē,eam esse autoritatem,manumittere seruos suos apud se uolentes,aut se ad optandos dari passim præstare. Contentiosam uero iurisdictionem, præterquā in prouincia tractare non potest,ne quicquàm in prouincia negotiorum exoriretur, quin ad proconsulis administrationem pertinere soleat. Sin autem fiscalu causa inciderit, melius faciet ad procuratorem Cæsaris deferre. Si uxorem secū in prouinciam duxerit, quod non fecisse decentius putabitur; ea* quæ deliquerit in eam ipsam animaduertet. Obsonijs dono missis, ut prorsus abstinere non debet, sic in accipiendis modum seruare,ualde enim inhumanum est à nemine accipere,passim uero uilissimum & penitus auarissimum. Ab alijs uero rebus dono missis omnino abstinere proconsulem oportet. Item ab emptionibus omnium rerum,præterquàm victus quotidiani causa. Lites uero quæ seriosa excussione,animaduersione q; indigent, summatim pertractare ac diffinire non debet. Quæ cognitionem exactiorem non desiderant, ut obsequium à liberis & patrimonijs exhibentur, à liberis summatim animaduersa pronunciare poterit. Parum autem obsequentes patronis suis libertos, cum uerbis paulò atrocioribus excerreat,tum etiam fustium cæsligatione coerceat, absq; iudicio sapientis,ac fori strepitu. Non habentibus autem aduocatum ob inopiam seu aduersarij potentiam, ultro exhibeat, ac demiq; uniuersa expediat,quæ mero(ut aiunt) imperio assignari solent. Id enim significat gladij potestatem in facinorosos, seruos q; animaduertendi. Sed quoniam negotiorum prouincialium multitudinem, per seipsum obire proconsulem difficile est,legatum proconsules habere solent, de cuius officio pauca uidenda sunt.

*alias q;. *Xenijs legendū erit nam sic in Pād. quoq; legitur unde ęc sunt trāscripta. Quāquàm & ibi corruptę proxenijs exemijs passim uulgus iure consultorū legit.

Merum imperium.

De legatis proconsulum. Cap. XII.

SOlent proconsules ob rerum gerendarum multitudinem,in prouincia legatos statuere,qui non propria, sed mandata iurisdictione utuntur,quos prius etiam quàm in prouinciam peruenerint,sibi substituere non possunt. Si quid autem legato occurrat, cuius rei grauitas exactiorem diligentiam exigat, ad proconsulem remittere legatus debet. Neq; enim animaduertendi, coercendi, seu atrociter uerberandi legato licentia est. Iudices tamen litigantibus,tutores etiam pupillis dare potest,custodiarum q;, quæ per prouintiam dispositæ sunt inflationibus, proconsul legatum cognitionem commendare, nec priusquàm è prouincia proconsul discedat, legatum dimittere consueuit. Et si diem suum obierit in prouincia,proconsul ita demum sibi mandata negotia exiget, ac si res integra non inueniatur. Si uero abesse à prouincia proconsulem fortasse contigerit, causas etiam quæ animaduersionem exigant,delegabit.

In Pandectis legitur legatus ius habet.

De ædilibus plebeis. Cap. XIII.

AEdilitatem plebeiam pro uetustissimo magistratu habeo, & utrum ædiles antè tri. pl. creari cœperint ambigo, memor quod exactis regibus ad secessionem plebis in Sacro monte factam, maxima quidem pars pop. Rom. tanto tempore absq; aliquo in repub. magistratu, à quo tueretur, extiterit. Quin apud Liuium haud multo post Tri. Ple. creatos pestilenti quodam tempore, cum & consul alter obisset, alter uero ægram animam traheret, apud ædiles plebeios, & consularem, & tribunitiam potestatem,& tandem totius reip. summam recidisse constat. Non quod illos tunc primū creari cœptos appareat, sed quod lōgē

antea creatos esse potuisse facile sit. Crescentibus autem plebeis opibus, ita ut etiam dictatores ac pontifices de suo quoq; corpore præstarent, atq; patres multoties à plebe uicti, duos ædiles plebeios à patribus creãdos pertinerunt. Nã cũ ædilibus ludos faciendos, solemnesq; pro ordinibus in concordiam redactis dies, infastis referendos mandarent, negaremq; se id esse facturos, ædiles plebis conclamatum esse à iuuenibus patricijs dicitur, se id honoris deorum immortalium causa libenter acturos, ut ædiles fierent, quibus cum ab uniuersis gratiæ actæ essent, Senatus consultum factum est, ut duos uiros ex patribus, qui ædiles forent, dictator populum rogaret, patres comitijs autores forent. Duo ergo patritij ædiles creati sunt Cn. Quintius Capitolinus, & P. Cornelius Scipio. Sed duos tandem ædiles creatos alios à Iulio Cæsare, qui quoniã frumento præessent, Cereales appellati sunt. Apud idoneos inuenio autores, ædiles à sacrarũ ædium quã gerebant cura, appellatos esse. Curules uero ij q ex patribus creati sunt, quoniam sella curuli ueherentur, cognominati sunt. Plebei uero et curules iam adeo manifesto cognomine sunt, ut interpretatione non egeant nostra. Ludos instituere quauis causa, quibus ue in spectaculis fierent, ad ædilium partes pertinet. Id etiam erat haud leue ædilitatis munus, ut sua quisq; ædilis factus impensa, ludos pro modo patrimonij, ac dignitatis suæ celebrandos procuraret: cuius instituti. M. Cicero in ijs libris, quos de officijs inscripsit, cum de sua & Magni Pompeij ædilitate meminit, locupletes testis est. Asconius autem Pedianus Pompeium ædilem creatum, theatrũ, quod sua impensa ædificauerat, magnificentissimis ludis, in quibus currus cum elephantis induxerit, dedicasse ait. Id etiam in argumentis comœdiarum, quibus nomina ædilium, qui ludis præfuerant, adscripta sunt, facile est animaduertere. Locorum autem discretio, & cuilibet ordini pro dignitate assignatio, ædilium muneris est. Val. Max. scripsit Atilium Seranum, & L. Scribonium ædiles, senatus, ac plebis loci secreuisse. Quod si seruum quispiam, aut iumentum morbosum, aut uitiosum, pro integro sanoq; uendiderit, edicto ædilium emptori succurreretur. Quod uero cloacæ publicæ, & aquæ ductus, cæteraq; ædificia lauta, munda, integraq; & expeditu asseruarentur, ædilium officium est. Denique quicquid rerum uitiosarum pro synœro, fractum pro integro usquàm uenisset, ædilitio edicto redhiberi solet.

Cereales. ædiles.

Curules.

Ædilium. munera.

De decemuiris legum ferendarũ causa creatis, Cap. XIIII.

Decemuiris summam potestatem in euntibus, magistratus omnes qui remp. agebant exoluere fas erat, quibus creandis hoc in causa fuisse perhibetur. Plebe enim quotidianis seditionibus, tum ob creandos de plebe magistratus, tum ad ferendam legem de soluendo à nexibus fœneratorum, sæpe etiam de connubio, ut inire plebi cum patribus, nonnunquam ob ferendam legem agrariam, diuina simul humanaq; omnia miscente, & tandem communes quasdam leges ferri petente, ne quis esset inuidiæ locus, leges extraneas acciri placuit. Missi ergo tres Athenas sunt legati, q inclytas leges Solonis scriptas ferrent, iura etiã, & mores aliarũ ciuitatum noscerẽt. Ii fuere Sp. Posthumius albus, A. Manilius, & P. Sulpitius Camerinus. Legati igitur anno tertio postquàm recesserant, leges scriptas referũt, pro quibus sanè censendis, promulgandis, centuriatis comitijs (quod, ut sanctiores essent, fieri oportebat) decemuiros creãt, qui suo arbitratu leges promulgarẽt.

Referũtur hæc à Liuio lib. 3.

Ii fuere Appius Claudius, T. Genutius, P. Sextius, L. Veturius, C. Iulius. A. Manlius, P. Sulpitius. P. Curiatius, T. Romulius. Sp. Postumius. Placuitq; ne ab horum potestate esset prouocatio. Penes uero alterum, ut sors foret, quo adusq; omnem numerum peruasissent, ceras diebus lectores forent. Eodem ergo anno decem tabulas edunt, potestatem inspiciendi omnibus faciunt, edicunt, agitent secum omnes, & si quid emendari, suppleri, minuue opus esse censeant, omnium sententias æquo animo esse audituros.

Decem tabulæ.

Post quàm satis emendata esse apparuit, decem tabulis scriptas leges centuriatis comitijs proferunt, ac simul se magistratu abdicant. Cum uero rumor percrebuisset, duabus alijs tabulis ius pop. Rom. plenum ac absolutum fore, iterum habitis comitijs alij decem uiri subrogati sunt. Tum Appius, cui comitia habere datum fuerat, sese contra ius, fasq; decem uirum creat. Collegæ fuere M. Cornelius Maluginensis, M. Sergius, L. Minutius, Q. Fabius* Vigilanus, Q. Petilius, T. Antonius Merenda, Ceso Duilius, Sp. Opius Corniæn, M. Robuleius. Operæpretium est audire, quàm ij decemuiri per spem, ac libidinem dominandi, omnem reipublicæ speciem Idibus Maijs, quo iniere magistratum, cum duodenis singuli fascibus forum compleuere. Neq; enim ad rem pertinere deni secures, quando absq; prouocatione creati essent, interpretabantur. Decem ergo, regum instar primo conspectu præbuisse ferunt. Incredibile est enim quantum ea res urbi, terrorem iniecerit. Neq; suus urbem fefellit timor. Primum cum abstinere à patribus cœpissent, in humiliores crudelitatem, libidinemq; exercebant. Hominum, non causarum tot erant, ut apud eos gratia potius

*alias Vibulanus.

quam æquitas iudicia haberent. Domi contrahebant, pronunciabant in foro. Si quis collegam appellasset, ab eo quem appellauisset, itu discedebat, ut pœniteret primo decreto non stetisse. Opinio etiam fuit, fœdus clam inter eos iureiurando dictum, ne comitia haberent, perpetuoq; decemuiratus possessum semel obtinerent imperium. Hac conditione iam maior anni pars processerat, & duæ tabulæ ad decem adiectæ fuerant, nec quicquam aliud supererat, nisi ut centuriatis comitijs proferentur. Hoc peracto cum labereretur annus, nullaq; comitiorum mentio haberetur, & quàmuis anni fractos exactione priuatos, plebs obstreperet, ac libertatem penitus amissam conquereretur, eo illi nihilo commuciore fucta, hac petulantia abutebantur. Sed hos urbanos strepitus nuntiatum bellum à Sabinis, Equisue impendere paululum intercipit. Habito enim delectu decemuiri, armato exercitu in bellum prodeunt. Dum bellum uario euentu geritur, Ap. Claudius decemuir, qui gerendis rebus urbanis remanserat, plebeiæ uirginis, cuius amore deflagrabat stuprandæ consilium cepit. Pater eius L. Virginius, qui tum honestum ordinem in castris ducebat, Icilio cuidam tribunitio uiro puellam desponderat. Hanc uirginem forma egregiam cum Appius precæ, & precio tentasset pellicere, parumq; sibi succedere cuncta cerneret, animum ad crudelitatem, superbiamq; conuertit. M. Claudio clienti negotium dat, ut coram se pro tribunali sedente, puellam in seruitutem asserat. Cæteros omnes qui libertatem asserant reiecturum promittit. Opportunitatem ergo nactus M. Claudius libidinis minister, transeunti per forum puellæ sceleratas manus iniecit, seruam suã, seruq; natã appellãs, ac sequi se puellam iubet, cunctante ui

Decemuiro rum tyrannis.

Ap. Claudij libidinis exemplum.

abstracturus esse uidebatur. Cum ad clamorem ereptæ, nutricisq; fidem Quiritum implorantis, multitudinis concursus factus esset, iamq; ui tuta esse uideretur, tum Claudius nihil opus esse tumultu ait, se iure grassari, si nõ crederent, ad tribunal sequeretur. Cum ad tribunal uentum est, prætor apud argumenti autorem agit, puellam domi suæ natam, furtoq; subtractam, in domo Virginij pro filia esse suppositam. Interim dominum ancillam sequi, quod ita æquitas dictaret, interloqueretur. Composuerat ita se facturum App. Claudius, ne sine causæ cognitione pronunciare in seruitutem uideretur. Tunc aduocatis puellæ intercedentibus, patrem reip. causa abesse, iniquum de liberis absentibus agi, cæteraq; huiusmodi allegantibus, Icilius uir, & Numitorius auus superueniunt. Icilium autem, ut erat uir acer, multa intrepide uociferantem, Appius per lictorem semmoueri iussit. Sed cum ille constantissimo animo resistere pergeret, ac multitudinis cõcursus ingens fieret, Appius, ne exortus tumultus nouandi res occasionem faceret, uades de uirgine in posterum diem in iudicium sistenda, dari iussit. Interea patrem accersunt nuncij, aduolat in urbem pater, ac prima luce sordidatus, filiam soluta ueste, cum aliquot matronis secum in forum ducit. Vocaferat, opem ferant, lamentatione & querelis omnia implet. Idem Icilius, idem puella ac matronæ faciunt. Aduersus hæc oĩa Appius obstinato animo tribunal ascendit, uindicias secundum seruitutem decreuit, quod decretum cum ingentem admirationem incussisset, ac M. Claudius iret ad comprehendendam uirginem, tunc pater intentans in Appium manus. Icilio inquit, non tibi Appi filiam meam despondi, ad nuptias, non ad stuprum educaui, sed quæso patrio dolori ignoscas, si quid sum in te

in te iniectus uehementius. Sinas ergo coram uirgine me nutricem peruinctari, falso pater sim. ut re compertu, æquiore hinc animo discedam. Seductam ergo filiam peruinctandi prætextu, rapto è tabernaculo lanij cultro, filiam interemit. Quid multa? Rei indignitate pariter omnes commoti in forum concurrunt. Appius autem ut tumultuari cœptum uidet, ut uitæ cõsuleret, obuoluto capite effugit. Plebs ergo recuperandæ libertatis occasionem nacta, arreptis armis, duce Virginio in Auentinum secedit. Nec minus Icilius in castris, militum concitat multitudinem, plebisq; urbanæ extemplo decem tribunos militares creant, ingentiq; cum exercitu ad urbem accedunt, alteri se exercitui coniungunt. Hoc pacto, armata plebs secedere statuit. Eò ergo quicunq; per ætatem, uale tudinemq; potuerunt, cum uxoribus, liberisq; peruenere. His tantis motibus perculsi decemuiri, senatum frequentem fieri iubent. Rogant quid è repu. fore censent edicere. Demum cũ multa ultro citroq; in senatu agitata essent, ac pleriq; senatores intrepide decemuiros oratione castigassent, decem Tarquinios appellantes, decemuiri tandem futuros se in potestate patrum affirmarunt, modo sese ab iniuria tuerentur, ac simul legatos mittere ad res componendas statuunt. Decem Tarquinij.

Missi ergo legati M. Oratius, & L. Valerius probatissimæ extimationis uiri, de conditione pacis cum plebe agunt. Petebat autem plebs inter conditiones pacis, ad supplicium decemuiros. quod legati primum compositis orationibus dissuaserunt plebi. Contenta igitur plebs fuit, ut sui sibi tribuni restituerentur, & ut consueuerant, rediretur ad consules. Interim abdicant se magistratu decemuiri. Decemuiri exacti.

Comitia consulibus, tribunisq; creandis habentur. Hoc pa

cto creatis, exactis q; decemuiris, ad prioris formam regimi-
nis reditum est.

De præfecto annonæ. Cap. XV.

QVoniam de potestatibus agitur, ratio etiam admo
net, ut de præfecto annonæ extra ordinem tũc crea
ri solito nonnihil adijciam. De quo sanè magistratu nihil an
tea reperi, q̃ Appio Claudio, & P. Seruilio consulibus, eo
Tarquinij mors. quoq; anno, quo Tarquinius Superbus apud Aristodemum
tyrannum mortuus est. Tum inter consules orta contentio di
citur, de dedicatione ædis Mercurij, quæ sanè hac conditione
sopita est, quod uter dedicaret Mercurij ædem, is quidem an
* Lectorio alias nonæ præesset. Populus dedicationem dedit M.* Plætorio
primipilo, non tam ob hominis meritum, q̃ ob ignominiã con
sulum, haud probe in magistratu obuersatorum. Cæterum ut
Liuij locus libro. 4. hoc apud Liuium non mihi planum usquequaq; apparet, cre
do errore scribentium, ita de L. Minutio præfecto annonæ,
haud multo tempore post usquequaq; manifestum est. Hu
ius magistratus difficili tempore, & caritate annonæ usus
potissimum, atq; opera exigebatur. Frumentum undiq; coe
mendum, & si quis ultra proprios usus possideret, in mediũ
ponendum curabat, aduehi undiq;, & aduectum iusto pretio
uenire, mœbatur. Cuius ope magistratus egregia populo Ro.
penuria laboranti sæpe opera nauata est. Eam potestatem de
qua agimus cum magnus ille Pompeius ageret, atq; è Sicilia
cum magna ui frumenti soluere pgeret, ac gubernatores clas
sis non se committendos maxime sæuienti pelago dicerent,
Pompeij cordatissimum dictũ illam saluberrimam reipu. uocem dedisse dicitur. Nauigare
enim inquit, necesse est, uiuere necesse non est. Tantus præ
terea annonæ huius causa fauor, autoritas q̃; accessit, ut quę

alioquin personæ ad accusationẽ minus idoneæ essent, hac ta
men in causa admitterentur, huiusmodi sunt mulieres infa
mes, & quæ sunt eius generis quo nos etiam utimur. Sed de
præfecto annonæ satis dictum est.

De tribunis militum & consulari potestate. Cap. XVI.

CRebris quidem secessionibus plebis à patribus, quibus
consules de suo quoq; corpore creari peteret, externis
etiam bellis ingruentibus, plebeq; ipsa delectum pati negante,
coacti tandem patres sunt, ut aut ciuibus, aut hostibus de uic
toria concederem. Ab eorum sententijs, qui tribunos plebis
cæde uiolandos putarent, quos fœdere cum plebe icto, sacro
sanctos haberent, primores patrum abhorrebant, per hæc con
silia eò res deducta est, ut rogatione Camilli, tribunos mili
tum, qui pro consulibus essent tam ex plebe, quam ex patri
bus promiscue creari patres sinerem, de consulibus nihil im
mutaretur. Tres ergo tribuni consulari potestate, q militares
appellarentur, creati sunt, ijq; constituti sunt uario numero.
Interdum enim uiginti fuerunt, interdum plures, nonnunquã
pauciores, sed de superioribus tantum tribus hi fuerunt, Au.
Sempronius Atracinus, L. Attilius, & T. Cecilius patritij
oẽs. Plebs enim eo dũtaxat concenta fuit, quod eius ratio ha
bita esse uideretur. Tunc igitur primo à consulibus ad tribu
nos militares, consulari potestate uentũ est, M. Genutio, et P.
Curiatio consulatu abeũtibus, penes quẽ sanè magistratũ (ut
ipsum nomen indicat) eadẽ quæ apud consules, potestas erat
collata, nominibus tantum immutatis, ac plebis rõne habita.

Apud Liuium unde hæc de sumpta sunt, lege T. Cecilium

De cænsoribus. Cap. XVII.

CVm ob multa & uaria bella, ciuilesq; seditiones,
Romæ pluribus annis populs incensus mansisset,

neq; esset lustrum aliquod de more conditum, neq; diffiniri census posset, neue consulibus cum multum bellorum immineret, id negotij operæpretium esset, mentio inita est à senatu, rem uidelicet operosam, & minime consularem proprio magistratu indigere, cui scribarum ministerium, custodiæq;, & tabularum cura, arbitrium, formulæq; censendæ subijcerentur. Tum duo censores creati sunt, Papyrius, & Sempronius, censuitq; habendo præfecti, ab eaq; recensores appellati, M. Geganio Macerino, & T. Quintio Capitolino consulibus. Institutumq; ut quinquennio magistratus perduraret, quod tandem tempus ob censorum insolentiam immutatum est, ad annumq; redactum A Mamertio Æmilio dictatore, Iulio Virgilio, M. Appio consulibus. Mirum quippe dictu est quanto censuræ initium parua rerum incremento ad auctum extiterit. Eò quippe peruenit, ut morum, disciplinæq; Ro. senatus, equitumq; regimen, decoris, dedecorisq; discrimen sub eius ditione magistratus, priuatorum ius, publicorumq; locorum uectigalia Pop. Ro. reposita essene in senatum allegare. Senatus principem describere, censum agere, lustrum condere, equos adimere. Quos autem putasserent parum dignos, senatu amouere, ut fecisse fertur C. Fabritius, qui censor. P. Cornelium Rufinum patritium uirum senatu amouit, quod decem pondo argenti facti, pro conuiuio apposuisset. M. autem Cato censor C. Flaminij fratrem senatu eiecit, quod exoratus à scorto, ut aliquem ex ijs, qui in uinculis erant (obtinebat enim proconsulari imperio Galliam) securi percuteret, obtempe-

Censorum autoritas.

rauit. Quid dicam, q. leuissimis de causis censoriam inure re notam consueuerunt? Nimis corpulentis militibus, un-

guentq; nitidis, equus ademptis ignominiaq; notatus exercitu dimisere. Equiti Romano nimium compto, splendidoq; equum strigosum, & uix hærentem pellem ossibus habenti, cum obequitantes urbem censores uenissent obuiam, peracutis uerbis, ut quid ipse tam ruber, & comptus, equus tam macilentus, & squallore obsitus esset. Hic eques Ro. quoniam, inquit, ipse me curo, equum uero Statius meus seruus. Visum est id parum reuerens responsum, atq; ob id ignominia à censoribus notatus est. Ciuem Rom. qui altius oscitauisset in auditorio censorum, ignominiæ nota affecerunt, Sed cum id recisset, non incontinentia, sed ualetudine factum esse, illico restituere. Cum celebrationi quorundã sponsaliorum interessem, uirumq; num uxorem ex animi sui sententia haberet, de more interrogassent, illeq; ex parentibus nõ autem ex animi sui sententia se habere respondere, euestigio labe ignominiæ conuulsus est. Magnopere enim ab eorum maiestate alienum esse rati sunt, quod in conspectu censoriæ seueritatis, leuiculus homo adeo ridiculose fuisset cachinnatus. Multa in hoc genere dici possem, sed omittenda sunt. Illud autem non est prætermittendum, quod altero ex censoribus mortæ subducto, alterum in demortui locum suffici religio fuit, ita q; reliquum abdicari se magistratu, ut duo de integro censores crearentur, institutum est. Id enim huic obseruationi causam dedit, quod eo anno, quo Galli Romam coeperunt, altero ex censoribus mortuo, alter quidem in demortui loco fuerit substitutus. Omen ergo uisum est, & pro lege perpetuo, ne id amplius fieret obseruatum est. censores uero cum præterquam ex patribus creari aliquando nefas fuerit, id quoq; ut cætera immutatum est, atq; indifferenter fieri

cœptum. Illud etiam censoribus negocium datum est, ne in fœnore modus excederetur.

De triumuiris coloniæ deducendæ. Cap. XVIII.

ARicini, atq; ardeates cum de ambiguo agro sæpe bello certassent, multis inuicem cladibus fessi po. tandē Ro. ea de re iudicem constituere. Cum ergo utriusq; ciuitatis legati oratum causam uenissent, concilio populi à magistratibus dato, magna contentione actum est. Iamq; editis testibus cum tribus uocari, & populum inire suffragatum oporteret, consurgit. P. Scaptius de plebe, magno natu. Et si licet inquit, consules de repu. dicere, errare ego populum in hac causa non patiar. Sed cum quasi uanum, & delirum reijcerent consules, audiendumq; prorsus negarent, per gentem uociferare publicam causam prodi, per lictorem submouere iusserunt. Hic ille tribunos appellat, ad eos admissus tertium, & nonagesimum se annum agere inquit, eum agrum, de quo duo populi ambigant, tenere memoria fixum, neutrius populi, sed Coriolanorum fuisse, atq; eo se tempore militasse, captis Coriolanis, is ager iure belli po. Ro. factus esset, proinde se magnopere suadere po. ne inutili pudore causam suam damnaret. Mouit non tam hominis autoritas, quàm commoditas, ususq; agri, tantumq; tribunitia potestas ualuit ei, ut cum hac de re latum esset ad populum, lex de agro po. Ro. adiudicando promulgaretur. Id sanè factum maxime dehonestauit maiestatem populi Romani multumq; apud finitimas ciuitates infamiæ, dedecorisq; contraxit. Quamobrem, cum id ægre ferre patres, ac non multo post iudicium de Ardeatibus egregiæ pro auxilio illis aduersus Volscos allato meriti essent, cum tantam infamem iudicij notam, prorsus ex animis de-

Liuius hæc tradit sub finem lib. 3.

lere cuperent, senatusconsultum fecerunt, quoniam ciuitas ardeatum intestino tumultu ad paucos redacta uideretur, coloni eò præsidij causa aduersus Volscos scriberentur. Id cum latum ad populum esset, placuissetq; multo plures Rutulos q̄ Romanos colonos ascribendos, priusquam is ager, qui infami iudicio interceptus erat, q̄ alterius agri gleba assignaretur, ut alicui quàm omnibus Rutilis eo tandem pacto Ardeates reuersus est. Triumuiros igitur deducendæ coloniæ creant. Agrippam Menenium, T. *Ciuilium Succulum, & M. Ebutium Heluam, nec abnuerim hunc magistratum alias à maioribus Romanorum creari potuisse. Cæterum ab insigniori ratione, & ingenti Po. Ro. potestate exordiri non piguit. Pertinebat uero ad huius magistratus officium, ut & agros nouis colonis diuiderent, urbes designarent, ædificare uolentibus areas partirentur, commodis regionibus ciuitatem distinguerent, legibus magistratibus sisterent, & ad speciem optimi tabernaculi rempublicam effingerent.

*Ciuiliū Siculū alias.

De prætoribus. Cap. XIX.

CVm crebris ac diuturnis certaminibus, uicti tandem à plebe patres, ex consulibus alterum ex plebe creandum concessissent, id sibi uoluntate plebis pro aperto ad consulatum aditu arrogauere, ut unicus magistratus crearetur ex patribus, isq; à præessendo prætor appellaretur, qui tandē eo quod inter urbanos ius diceret urbanus appellatus est. Penes hunc uero magistratum adeo omnis publica priuatiq; iuris potestas fuit, ut nouum ius condere, & uetera abrogare, facultas esset. Tantum uero postmodum aucta est prætoris autoritas, ut quod prætor ipse dixisset, ob ipsius ho-

Ius honorarium. norem ius honorarium uocaretur. Prætori regia insignia, consulares q; fermè apparatus, lictores uero non amplius sex, sella curulis, & trabea, cæteraq; huiusmodi tradita sunt. Ac quãuis sex numero lictoribus uti concessum prætoribus esset, Paulo quidem Æmilio prætori in Iberiam contendenti (ut ait Plutarchus) duodecim adhibitos lictores comperi. Equis albis, trabea candida utebatur prætor. Niuei ad frena Quirites subministrabant, ut ait Iuuenalis. Demum cum undiq; peregrinorum multitudo in urbem conflueret, neq; unus prætor turbæ causarum sufficere posset, alter prætor creatus est, qui quoniam inter peregrinos cognoscebat, peregrinus appellatus est. Crescente uero imperio, tantum postmodum amplificatus est numerus, ut. 10. & octo prætores aliquando in urbe ius dicerent. Et quia magistratus uespertinis temporibus in publico esse inconueniens erat, quinq; uiri constituti sunt citra Tiberim. & ultra Tiberim, qui possint pro magistratibus fungi. Capta deinde Sardinia, mox Sicilia item Hispania, deinde Narbonensi prouincia, totidẽ prætores quod prouinciæ in ditionem ueneram, creati sunt, partim qui urbanis rebus, partim qui prouincialibus præessent. Deĩde Cornelius Sylla quæstiones publicas constituit, ueluti de falso, de parricidio, de sicarijs, ac prætores quatuor adiecit. Cius Iulius Cæsar duos prætores, et duos ædiles, qui frumento præessent, & à Cerere Cereales, constituit. Ita duodecim prætores, sex ædiles sunt creati. Deinde diuus Augustus sedecim prætores constituit. Post diuus Claudius duos adiecit prætores, qui de fideicommissis ius dicerent, ex quibus unum diuus Tiberius detraxit, & adiecit unum diuus Nerua, qui inter fiscum, & priuatos ius diceret. Ita. 10. & octo prætores in

Peregrinus prætor.

Diuus Tiberius.

ciuitate ius dicunt. Et hæc omnia quoties Romæ sunt magistratus, obseruantur, quoties autem proficiscuntur, unus relinquitur, qui ius dicat, isq; uocatur præfectus urbis, qui præfectus olim constituebatur. Postea uero alius Latinarũ feriarum introductus est, qui quotannis uacantibus cæteris magistratibus creari instituerit. Quibus omnibus cum plurimi ingruentiũ bellorũ usus exegissent, eorundem administrationes mãdari cõsueuere, excepto præfecto urbi, ĩ ciuitate remanẽte.

Præfectus urbis.

Latinarum feriarum præfectus.

De quinq; uiris mensarijs. Cap. XX.

CVm improbitate fœneratorum, plebs Ro. magnitudine eris alieni penè obruta esse uideretur, eiq; difficultati principes plebis succurrendum sæpe numero tentassent, inclinatis tandem ad concordiam omnium animis, qui tum consules erãt, funebrem quoq; rem, quod destinari in animis hominum uidebatur leuari aggressi, solutionem æris alieni in publicam curam uerterũt. Quinq; ergo uiri creati sunt, quos à dispensatione pecuniæ, mensarios appellarunt, quod insigni æquitate, diligentiaq; meriti sunt, ut per oĩum annalium monumenta celebres nominibus essent, hi ergo fuerũt C. Duellius, P. Decimus, M. Papyrius. Q. Pompilius, T. Æmilius, qui rem porrò difficillimam tractantes, plerunq; parti utriq; semp grauem, cum alia moderatione, tum impẽdio magis publico quã iacturam sustinuerunt. Tarde enim oĩa, & impeditiora quod facultatibus ad ærariũ missis suppeterent, ære in foro posito dissoluerũt, ut nõ modo sine iniuria, sed etiã sine querimonia partis utriusq; exhausta uis ĩgens æris alieni sit.

Mensarij.

De triumuiris reipu. constituendæ. Cap. XXI.

SI triumuiratus reip. constituendæ originem quæris, ante ipsum quem Cæsar Augustus cum Antonio & M.

Lepido grſſit, alter nullus apud Romanos prodiſſe memoratur. Ego autem de eo ipſo nusq̃ præterea offendiſſe memini, utrum poteſtatibus annumerandum cenſuerim, haud ſatis ſcio. Quippe quod eas poteſtates, quas iniuſſu, præterq; ſenatus autoritatem quiſq; non dicata ſortitus fuerit, ſed per libidinem dominandi arripuerit, tyrannides potius, quàm poteſtates, ſeu magiſtratus, appellandos duxerim. Vtcunq; ſe res habeat, illud facile animaduerti poteſt, Iulio Cæſare in ſe natu ab ijs, qui cum Bruto, & Caſſio erant, occiſo, mox Antonium, cum ſtudia omnia ad componendam rempublicam contuliſſe uideretur, principem ciuitatis euaſiſſe. Conſeſtim uero dominandi libidine, eiectum Ciceronem, Brutum, cæteros q; qui factioni eius aduerſabantur, urbe excedere coegiſſe. Octauiano autem qui teſtamento Cæſaris hæres ſcriptus fuerat, ex Aſia reuerſo, Cicero, ac cæteri, qui eius factioni obtrectabant, ad Octauianam potentiam confugerunt, ex quo factum eſt, ut Antonius urbe migrare adactus, hoſtis à ſenatu iudicaretur, ad quem opprimendum Hircius, & Panſa conſules miſſi, Auguſtusq; cum faſcibus Antonium apud Mutinam adepti fuerunt, fugauerunt q;. Deſperatis ergo rebus, Antonius ſupplex ad M. Lepidum confugit, cuius potentia fretus, Octauianum, qui æque animum ad dominationem intenderet, ad fœdus, ſocietatem q; pellexit, illam uidelicet ſocietatem, qua homicidijs in permutationem uenſſe dicuntur. Inter quos ad cædem deſtinatos, Cæſar Ciceronem pro L. Cæſare auunculo Marci Antonij, eidem conceſſit. Igitur tyrannidem prætextu pio magiſtratus palliare per gentes, ſeſe Triumuiros reipub. conſtituendæ appellauere, quorum mutui, & auſpicio omnis reſpub. niteretur. Cæte

Antony tyrannis.

rum eorum animos quorſum inclinarem, mox ipſe euentus rerum oſtendit, omnes diuinas, humanas q; res commiſcens. Omnibus enim intra ſe opibus conſumptis, ad extremum unus Cæſar potitus eſt, qui & ipſe omnibus cæteris ſuperſtes, ipſum de quo loquor, triumuiratum annos circiter decem, (ut Suetonius Tranquillus refert) obtinuit.

De prefecto prętorio. Cap. XXII.

QVales apud reges tribuni Celerum equitum, ſiue apud dictatores magiſtri equitum, tales demum ſue re prefecti prętorio apud Cæſares. Nam cum ſecundas poſt Cæſarem partes geſtarent, præeſſem q; diſciplinæ publicæ emendandę, adeo à paruis orta principijs creuit autoritas, ut cum aliquo tempore à prefectis prętorijs prouocare licęret, extarent q; exempla maiorum, quo pacto ab ijs prouocaſſem, lecta poſtmodũ principis ſententia, à prefecto prætorio prouocatio ſublata eſt. Credidit eni princeps eos qui ob ſingularẽ induſtriã, fide illorũ, at q; integritate explorata, ad huius poteſtatis amplitudinẽ adhiberẽtur nõ aliter pro ſapiẽtia, ac ſplẽdore dignitatis ſuę, q̃ eundẽ fore iudicaturos. Alio etiam priuilegio huiuſmodi poteſtas ſubnixa eſt, ne ab eorũ ſententijs minores ętate (ut ab aliorum magiſtratuum) reſtitui poſſent.

Transcripta ex pandectis de off. præfe. præt.

De quibuſdã minoribus magiſtratuũ ſpeciebus. Ca. XXIII.

ALteram magiſtratus ſpeciem in urbe Roma, ius aliquando dixiſſe reperi. Nam cum bellorum munera cæteris magiſtratibus non ſufficientibus ad prætorem deferrentur, quorum munus adminiſtratio iuris præcipuum fuit, creati. 10. uiri ſum qui ius in urbe dicerem, prętorum q; partes eo tempore gererent, litium iudicandarum appellati. Eo tempore quatuor uiri creati dicuntur, qui uiarum curam

Quatuor uiri.

Tres uiri.

agerent. Ac tres monetales auri, argentiq; flatores, quorum esset, diligentia numismata, auro, argentoq; fabricari.

De præfecto urbis & uigilum. Cap. XXIIII.

DIuus Augustus salutem publicam nullius alterius, q̃ suæ diligentiæ congruere existimans, cœrcendorum incendiorum causa, septem cohortes opportunis urbis locis dispossuit, ita ut binas urbis regiones unaquæq; cohors præsidio tutaretur, tribunis, & super omnes clarissimo uiro præfecto uigilum præpositis. Et licet apud ueteres Ro. triumuiris nocturnis, ædilibus, tribunisq; id negocij quandoq; esset assignatum, pluribus eodem die exortis incendijs, quibus accurrere, satisq; facere non posse eos appareret, creare præfectum uigilum Aug. Cæsar in animum induxit. De incensoribus ergo, effractoribus, furibus, raptoribus apud prefectum uigilum cognitio est, nisi si quæ tam atrox, tam famosa persona sit, ut ad præfectum urbi remittenda uideatur. Et quoniam incendia plerunq; culpa exoriuntur inhabitantium, aut fustibus castigat eos, qui negligentius ignem habuerunt, aut seuera obiurgatione cõminatur, fustium castigationem remittit. Cum effracturæ in horreis (ut Plerunq; fit) insuluq;, ubi preciosarum rerum suarum partes, patres familiarũ seruant, apparuerint. Si quando cella, uel armarium effringatur, effractorum sæpe, nonnũquam etiam custodum quæstiones apud hunc magistratum exercentur. Et ita diuus * Augustus Eriphio claro præfecto rescripsit. Ait enim, effractis horreis de ea re ad illum ipsum pertinere. Sciendum autem præfectum uigilũ ad plurimam noctem uigilare oportere, coerrareq; cum ciatũ cum armis, et dolabris, curamq; omnes inquilinos agere admonendi, ne per colonorum negligentiam, incendiorum ca-

* Antonius alias.

sus exoriantur. Quinetiam inquilinus ut quisq; aquam in cœnaculo habeat, qua igneo terrore ingruente, præsto occurrere posse censeatur. Aduersus cæpsarios autem q̃ mercede seruanda in balneis uestimenta suscipiunt, iudex quoq; constitutus est, ut si quid in seruandis uestimentis admissum fuerit, ipse idem de quo loquor, magistratus quæstionem exercebit.

De duumuiris classis restituendæ, & quibusdam paruis magistratibus. Cap. XXV.

DVumuiros classi restituendæ, utpote haud magni momenti magistratum, omissurus uidebar, nisi quod Liuio placet minime prætereundũ uisum. Anno enim quo Appius Claudius, is cui postea Cæco cognomentum fuit, censuram gessit. M. Valerio, & P. Decio consulibus duo imperia, ut ait Liuius, dari per populum cœpta sunt, utraq; ad remp. pertinentia, unum ut tribuni militum semideni in quatuor legiones crearentur, quæ antè perq̃ paucis populi suffragio relictis, consulum & dictatorum fuerant beneficia. Tulere eam rogationem tribuni plebæi L. Attilius, & C. Martius. Alterum imperium fuit, ut duumuiros classis ornandæ, reficiendæq; causa idem populus iuberet. Tulit hoc plebiscitum M. Decius tribunus ple. Haud multo tempore post huiusmodi rogationes, triumuiri nocturni creati sunt, quibus (ut existimatione deducor) ut difficili bellorum, & ciuilium seditionum tempore, muris, custodiæq; per milites stationarios mitterentur. Id etiam eorum curæ iniunctum est, ut & nocturnas seditiones à ciuibus arcerent, & quies urbi cõseruaretur. Huius sanè partes magistratus, in officium prefecti uigilum demũ traductæ sunt. Enimuero horum magistratuum nomina rem fermè ipsam, cui adpicti essent, facile ostendunt. Neq; Liui-

us ipse rei autor, hac in re amplius uerborum facit, apud alios uero nulla prorsus mentio fit.

De procuratore Cæsaris. Cap. XXVI.

VLtimum est, ut de procuratore Cęsaris (is enim est inter Cæsarem, et Ro. populum constitutus iudex) pauca uideamus. Quanq; principalem œlsitudinem, à qua legum, senatusconsultorũ, magistratuumq; oĩum origo manat, mortibus introductum sit, legum imperio, cui præest, non esse suppositum. Cæterum quoniam maiorem se, à quo ius inter priuatum ac remp. decernatur, impossibile inuentu sit, ipsumq; principem in propria causa iudicare, haud sanè æquum esse uideatur, magistratum creari placuit, cui inter se, priuatasq; personas, competens quidem esset iurisditio, qui sane est appellatus procurator Cæsaris. Huic magistratui principalis totius rei licentia commissa est, ita ut quicquid ab eo negotiorum imperialium gestum est, perinde habeatur ratum, ac si ab ipso Cęsare fuerit pertractatum. Sed si rem eius quasi propriam procurator tradat, non putant dominum transferre. Tunc uero transfert, tum negocium gerens Cęsaris, ipsius consensu tradit. Denicq; si donationis, uenditionis, transactionis causa quid agat, nihil agitur. Non enim alienare rem Cæsaris, sed diligenter negotia Cæsaris obire, procuratori Cæsaris iunctum est. Id uero in primis procuratori huic de quo agimus, adscriptum est, quod seruum Cæsaris hæredem institum, adire hæreditatem iubet, & ea hæreditas imperatori acquiritur. Quin si Cæsar ipse hęres instituatur, si se procurator opulentæ hæreditati miscæat, hæredem Cæsarem facit. Quod si ea bona, ex quibus princeps institutus est, soluẽdo non sunt, consulendum erit imperatori, ne quid perinde

detrimenti patiatur. Hæredu enim instituti in adeundis, repudiandis ue hæreditatibus, congruo tempore explorari uoluntas debuit. Deportandi huic magistratui facultas permissa non est. Sed de procuratore Cæsaris, cæterisq; omnibus Romanis potestatibus, quæ à principio urbis conditæ, usq; ad Augusti Cæsaris tempora factę, tractatæq; sunt, satis ad plenum diximus. Præsidis nomen generale est, eo quod & procõsules, & legati Cæsaris, & omnes prouincias regentes, licet senatores sint, prędides appellantur.

Studioso Lectori.

DVm hæc excriberemus, cum alia ad manum erant exemplaria, tum illud etiam, quod à Io. Camerte uiro doctissimo concordantijs (ut uocant) historiarum ornatum est. Eas, quod laborẽ studiosorũ apprime leuare uiderentur, adscribendas hic curauimus, certi fore, ut & candidus quisq; lector operam nostrã boni consuleret, & Camertem debita p nos fraudatum esse gratia nemo cauillaretur. Bene uale.

In caput. 1. de sacerd. Ro.

Sumpta omnia ex secundo fastorum Ouidij. ibi. Tertia post. Iustinus lib. 43. Liuius lib. 1. Plutarchus problema. 67. Val. Max. li. 1. 2. ca. 18. Plura Tortel. in dictione lycæũ.

In caput. 2.

Diony. Halicar. lib. 1. Vir. 8. Æne. uersu. 201. Ouidius. 1. fasto. ibi. Ecce boues. Iusti. lib. 43. Diodo. Siculus lib. 5. Liuius lib. 1. Val. Max. in. 1. ca. 1. Plinius iunior capite. 34 Varro lib. 1. de lingua Latina.

In caput. 3.

Ex Aulo Gel. ca. 7. 6. Macrobius. 1. Satur. Plutar. proble. 33. Lactantius, cap. 20. primi. Varro lib. 2. de lingua

latina. Plini.cap. 2. 18. historiæ naturalis. Eius festa quæ floralia dicuntur. 6. Nonas May cælebrantur, ut. 5. fastorum scribit Ouidius.

In caput. 4.

Ex Ciæ. 1. de diui. Diony. lib. 2. Liui. lib. 1. Oui. circa fi. 4. Fast. Huc faciunt quæ scribit Stat. 3. Thebaid. ibi: Diffi ciles populi. Plutar. problema. 71. 72. 77. 93. 99. Vale. Max. in principio secundi.

In caput. 5.

Sumpta ex Gellio omnia cap. 15. lib. 10. Plut. prob. 42. & .48. Diony. lib. 2 Liui. lib. 1. plura de his. Var. lib. primo de lingua latina.

In caput. 6.

Diony. lib. 2. Gell. cap. 12. primi. Plura Oui. 6. fast. ibi: Vesta saue. Lucre. 2. de rerum natura, uersu, 603. Quare magna &c. Au. cap. 19 4. ciui. Serui. 11. Æne. ibi: Finitimos &c. docet ubi uiuæ sepeliebantur. Plu. prob. 96. ponit huius consuetudinis causam.

In caput. 7.

Sumpta ex. 2. Diony. & primo Liuij. Seruio. 8. Æne. Ouidio. 3. fast. ibi: Quis nisi. lege Acronem. 36. & .37. Primi Carmi. Plura plutar. in uita Numæ. Vale. titulo primo primi. cap. 2.

In caput. 8.

Vltra ea quæ scribit Liuius in primo, & Diony. in secundo lege apud Plutarch. in uita Numæ.

In caput. 9.

Ex Plut. proble. 62, Gell. cap. 4, 16. Diony. lib. 2. Ser. 9 Æn. ibi: Principium. Li. ferè ad uerbum scribit hæc omnia.

In caput

In caput 10.

Hæc & plura scribit Liui. lib. 1. Ser. circa princip. 9. Æn. scribit patrem patratum fuisse principem fœcialum. lege Gellium cap. 4 lib. 16 Plaut. Proble. 62.

In caput 11.

Ex Liuio in principio secundi. Plura Dio in prin. 5.

In caput 12.

Sumpta ex Liui. lib. 9. 3. Decadu. Syllius in princi. 17. plura Ouid. 4. Fast. multa ad hoc facientia scripsi in annotationibus Solini. cap. 7. De causa sacerdotij Spado. Lege Nasonem. 4. Fast. ibi: Phryx puer. Aug. cap. 25. 7. Ciu. dei. plura notaui in commen. Claudiani secundo in Eutrop. ibi: Labentem patriam.

In caput 13.

Duumuiri sacrorum à Tarquinio Superbo creati sunt, ut lib. 4. Dion. Gell. autē cap. 19 primi, ait ad libros. 3. Sibyllinos, quasi ad oraculum quindecimuiri adeunt, cum dij immortales publicæ consulendi sunt. de dedicatione ædis Cast. à pontifice. lege quæ scribunt Anto. & Marsus in fine 1. Fasto.

In caput 14.

Cic. 3. de oratore dicit tres uiros Epulones à uetcribus pontificibus institutos propter sacrificiorum multitudinem, de horum epulis scribit Val. in princ. 2. & Aug. 3. de Ciu. sine ne uera quæ Sypontinus de his asseruit.

In caput primum de magistratibus.

Ex Dion. lib. 2. Liui. lib. 1. De senatoribus extat ti. 9. primi digestorum. plura Plucar. in uita Romuli.

In caput 2.

Dion. lib. 2. Liuius lib. 1. Plut. in uita Romuli. Quidam

existimant Lucæres à Lucumone deo denominatos. Festus autem Pompe. à Lucæo Ardeæ rege, quod auxilio fuit Romulo aduersus Tatium bellanti.

In caput 3.

Quare autem creati fuerint, docet Pomp. titul. 2. 1. digesto. ponit autem quæstorum genera. 2. primum eorum qui pecuniæ. 2. eorum qui capitalibus rebus præessent, eorum officium narrat Vlpianus tit. 13. 1. digestorum lege Var. 1. de lingua latina.

In caput 4.

Ex Dion. lib. 2. & Liuio lib. 1. Plut. in uita Numæ.

In caput 5.

Liuius lib. 1. Dion. autem lib. 3. dicit cognitionem sororicidæ permissam populo. Rom. tit. 2. primi digest. Constituti sunt, inquit, et triumuiri capitales, qui carceris custodiam haberent, ut cum animaduerti oporteret, inuentu eorum fieret. Var. etiam meminit primo de lingua latina.

In caput 6.

Quæ scribuntur hoc titulo, habentur ferè omnia ab Vlpiano tit. 12. primi digest. Gell. cap. ult. lib. 14.

In caput 7.

Sumpta ex fine primi Liuij. ex. 4. Dion. Pom. tit. 2. primi digest. de offi. consulis habetur tit. 10. primi digest. Aug. cap. 16. tertij ciuitatis. primi consules Cale. Ianu. creati sunt. Inde factum est, ut Ianuarius primus mensis anni à Rom. haberetur. Plut. proble. 18.

In caput 8.

Sumpta ex. 2. Liuij ferè omnia. plura notatu digna scribit Dion. circa fi. 5. Id autem anno. 9. post reges exactos factum

esse scribunt Eutro. cap. 2. primi, et Euse. li. temporum. legem de prouocatione habes à Liu. lib. 3. Pom. tit. 2. 1. digest.

In caput 9.

Sumpta ex. 2. Liu. & 5. Dion. circa fi. Eutro. & Euse. ubi supra. De hoc magistratu tit. 2. & 11. primi digest.

In caput 10.

Liuius omnia lib. 2. Dion. uersus finem lib. 6. Aug. cap. 18. 2. Ouid. 3. Fast. ibit Plebs uenit. Sacer autem mons ideo dictus est (autore Festo) quoniam Ioui sacer erat.

In caput 11.

Liuius in prin. 3. Dion. in fine. 11. aliter sentire uidetur. Hæc & plura habentur. 1. digest. tit. 16. per totum.

In caput 12.

Hæc et plura de legatis proconsulum habentur tit. 16. primi digestorum per totum.

In caput 13.

Ex principio. 7. Liuij. Dion. lib. 6. Gell. cap. 21. lib. 17. Plura congessit Flauius lib. 3. de Rom. Triumph. Pom. titul. 2. primi digestorum. Varro lib. 1. de lingua latina.

In caput 14.

Sumpta omnia ex 3. Liuij Dion. uersus fi. 10. et lib. 11. per totum hanc historiam prosequitur. Val. lib. 6. cap. 1. Plura notaui circa finem primi Flori. Id autem factum est anno 301. ab urbe condita, ut cap. 12. primi docet Eutropius. Euseb. lib. temporum dicit anno. 302.

In caput 15.

Pom. tit. 2. primi digest. Aug. cap. 17. 3. ciui. dei consulatu. App. Clau. et P. Ser. ac de morte Tarquinij apud Aristodemum Cumis uidelicet scribit Liuius inter principium

& medium. 2. Item Dion. lib. 7. de contentione consulum ob dedicationem ædis Mercurij scribit Val. Max. cap. 3. lib. 9.

In caput 16.

Ex Liuio lib. 4. tit. 2. primi digestorum. Id autem factũ est anno 310. ab V.C.

In caput 17.

Sumpta ex lib. 4. Liuij. Pom. iuriscons. tit. 2. primi digestorum. leg. Aul. Gell. cap. ultimo. 7. Censorum leges plurimas panit Cic. in principio. 3. de legibus. Multa Flauius. 3. de. Rom. triumph. congerit.

In caput 18.

Liuius lib. 3. primæ decadis in fi. hæc & plura scribit.

In caput 19.

Sũpta ex Pom. iurisc. digestis de origine iuris. L. Necessariũ. Liuius in fine sexti plura. Flauius lib. 2. de Rom. triũph.

In caput 20.

Habentur hæc omnia ex 7. T. Liuij. Flauius lib. 5. de Rom. triumph.

In caput 21.

Suetonius tit. 27. secundi. Plut. in uita Cic. Liuius 120 lib. Florus cap. 7. quarti de triumuiratu reipub. constituendæ meminit Var. in lib. quem Isagogicon inscripsit. Vide Gell. cap. 7. 14. Fuit ergo ante Cesarem Augustum hic magistratus apud Rom. habitus.

In caput 22.

Hæc & plura. 1. digest. de officio præfecti prætorio. lege Vnica. Verba sunt Aureliani iurisconsulti.

In caput 23.

Lege Aul. Gell. lib. 13. cap. 14. & 15. ff. de orig. iur. L. 4.

ij. parag. Deinde &c. habentur hæc omnia.

In caput 24.

Sumpta ex primo digestorum de officio præfecti uigilum per totum.

In caput 25.

Plura Flauius lib. 4. de Ro. triumphante.

In caput 26.

Sumpta ferè omnia ex titulo. 19. primi digest. ab Vlpiano, Paulo, Callistrato.

FINIS.

POMPONII LÆTI DE RO. MAGIstratibus, Sacerdotijs, iurisperitis, & legibus, ad M. Panthagatum libellus.

DE REGE.

VRbis Romæ, & imperij Romani conditor Romulus, Martæ genitus fuit. Is postquam omnium consensu præfuit, legem tulit, ut nemo regnum aut magistratum iniret, nisi auctor fieret deus, ipseq; per auspicia confirmari uoluit. Vocabulum à regendo deductum est. Multitudinem omnem Romulus diuisit in partes tres, quas tribus appellauit, & singularum tribuum ducẽs tribunos nominauit, & ipsas tribus in treginta partes diuisit, curias dixit. quoniam earum cura reipublicæ sententiam expediebat, et inde latæ ab regibus, quædam leges curiatæ denominatæ sunt. Curiarum præfectos curiones dixit, & curionum decuriones. L. Papirius, qui fuit tempore Tarquinij Superbi, latas leges in uolumina redegit. Romulus. Tribus. Tribunus Curiæ. Curiatę leges. Curiones.

decuriones. Vnde iuris ciuilis Papyriani nomen deducitur. Rex sacrificijs, templis & omni cultui deorum, & legibus, et moribus
Ius ciuile. præerat, magnarum causarum iudex, minorum uero causa-
Papyrianum. rum senatum uoluit esse ipse Romulus iudicem.

De maiestate regis.

Purpura. ROmulus ut haberetur honor ac ueneratio regiæ maiestati, purpurea usus est ueste, duodecim legit qui sucanctis uestibus expediti multitudinem uirgis coercerent.

Lictores. Eos à ligandis hominibus, ut. C. Valgius meminit, lictores
Fasces. appellauit, ut est lictor colliga manu xij. et hi fasces ante re-
Seaures. gem ferebant, ac totidem seaures, quæ signa puniendi erant.
Celeres. Legit & regij corporis custodes milites ccc. quos à prompti
tudine, id est, celeritate celeres appellauit, et eorum ducem tri
Tribunus. bunum celerum, cuius erat secundus post regem locus. Vale-
celerum. rius Antias ait, à primo eorum duce, cui Celer nomen fuit,
celeres nominatos. Ii erant equites Romani, qui postea ex-
pugnato Trossulo oppido Tuscorum, ut Iunius scribit, Tros
Trossuli. suli dicti sunt. Sella usus est curuli, & locum eminentem in
Sella curulis. parte fori ædificauit, ubi iura daret.

De senatoribus.

Patres patritij. SEnatores à Romulo electi centum, aut à nobilitate generis, aut ab ætate, aut à sapientia, ut apud Athenas no
Multitudinis patroni men cœpere. Iidem patres, & eorum familia patritia, iidem
Princ. ciui. multitudinis patroni, id est, defensores erant. Hos appellabat
Prēs cons. peregrini principes in ciuitate. Qui post hos centum senatui
Senatus cons. adscripti fuere, patres conscripti appellati sunt. Quod uero
ipsi constituerent ratum erat, senatusconsultum dixere, & tunc esse cœpit cum plebs difficulter conueniret. Nam cum
Plebiscita. à patribus per discordiam secederet, iura sibi constituit, quæ

plebiscita uocantur.

De potestate senatus & plebis.

REx ad senatum referebat. Senatus de omni recognoscebat, & suffragium ferebat, & quod uisum pluribus fiebat. Populus magistratum creabat, leges sanciebat, & de bello decernebat.

De interrege.

SPacium temporis à defuncto rege usq; ad creationem sequentis, interregnum dicebatur, & qui præerat cum regia potestate, & insignibus, interrexerat.

De duumuiris.

TVllus Hostilius rex à duumuiris potestatem fecit, iudicandi de capite M. Oratij, qui solus ex trigeminis bello Albano remanserat, & reus accersitus, quod extra portam Capenam obuiam sororem interfecerat, quæ maritum suum unum ex Curiatijs cæsum lugendo, uictoriam & libertatem populi Romani ægre ferre uidebatur, sed absolutus à populo fuit propter patris lachrymas. Nam dixerat Tullus, Si prouocarit prouocatione certato. Et hæc fuit prima apud populum prouocatio, & hoc primum de rebus capitalibus iudicium.

De præfecto urbis.

ROmulus unum elegit, quem urbanis negotijs præfeat, ut Dionysius ait, hunc præfectum urbis fuisse satis constat. Longo post tempore tantum sibi urbis præfectura uendicauit, Cæsarum temporibus, ut crimina omnium in urbe cognosceret, & demum cum Cæsares ab urbe abessent, præfectus uelut alter Cæsar imperabat. De rebus omnibus, quæ ad urbem pertinebant. censebant.

De præfecto prætorio.

Præfecti alarum & cohortium.

PRæfectus prætorio sub Cæsaribus disciplinæ militari pręerat, eius postea autoritas aucta erga forẽses causas, ubi imperium declinare cœpit, nomen mutauit, magister stabuli dictus, cum antea sub regibus tribunus cælerum fuit, & sub dictatore, magister equitum.

De præfecto annonæ.

DIcunt quidam, Annonæ præfecturam habuisse initium quintodecimo anno post exactos reges Appio Claudio Sabino, & P. Seruilio Prisco consulibus sed uerius constant anno. 18. T. Geganio, P. Minutio consulibus quo tẽpore annonæ maxima caritas fuit, missiq; in Siciliam fuere P. Valerius, & Lu. Geganius pro aduehendo frumento, Volunt alij, Lu. Minutium fuisse primum annonæ præfectum, satisq; constat, non nisi ex indigentia frumenti, hunc magistratum creari.

Primipilus

De præfecto uigilum.

CVm urbis ædificia sæpenumero incendio flagrarent, dius Augustus quinq; cohortes, ut inuigilarent urbi, disposuit, & singulæ duas regiones custodiebant, tunc enim erant regiones quatuordecim. His quinq; cohortibus pręerat præfectus uigilum, apud quem cognitio erat omnium scelerum, quæ nocturno tempore fieri solent, præsertim de incendio & latrocinio.

De præfecto in militia.

Magister stabuli. Magister equitum.

SIngulorum ordinum in militia aliquando præfecti creati sunt, hoc est, quod sępenumero præfectis alarum & cohortium legimus, hoc scilicet erat uoluntate ducis, id est exercitus imperatoris, aut regis.

De præfecto legionis.

PRæfectus legionis absentis legati uicem tenebat, parebant ei tribuni hastati, pilani, centuriones, et deniq; totus exercitus. Arma, equi, uestes, disciplina, ius, annona & ipsius cura erãt, puniebat, soluebat. Eligebatur autem iustus, diligens, sobrius, cui necesse erat & alium titulum habere, ipse etiam erat comes primi ordinis, quem primi pilum dicunt, qui centum & sexaginta militibus præest.

De præfecto castrorum.

CAstrorum præfecto curæ erat, castrorum positio, ualli, fossæ, tentoria, tabernacula, tormenta bellica, & cætera talia, item ægri, & medici. Is eligebatur peritissimus, ut alios edoceret.

De præfecto fabrorum.

ARtifices qui sequebantur castra, ut fabri lignarij, carpentarij, ferrarij, &c. qui ad fabrilia officia deputati erant pręfecto fabrorum parebant. Is eligebatur idoneus, & qui sciret bene castris prouidere, & præsertim in expugnatione urbium subterraneos cuniculos facere, & alia similia.

De consulibus.

PVlsis regibus, autore L. Iunio Bruto tribuno cælerũ, consulare imperium factum est cum omni regia potestate & insignibus. Consules dicti duo à consulendo, id est, prouidendo. Creati sunt comitijs centuriatis à præfecto urbis, ex commentarijs Seruij Tull. & hi fuere L. Iunius Brutus, qui tribunus cælerum erat, & L. Tarquinius Collatinus, anno ab urbe condita 244. Inde noui consules urbem lustrarunt, & primi iurarunt neminem Romæ se passuros regnare, et idẽ fecit populus. Apud eos summa totius imperij erat, hi senatũ

Consules.

Accensi et populumq; per accensos & præcones cogebant, hi exercitus ductabant. Ab eorum magistratu numerus annorum signabatur, prouinciæ consulibus describebantur, penes quos, ut inquit Pomponius, summum uti esset lege rogatum est, et ne per omnia regiam potestatem sibi uendicarent, lege cautum fuit, ut ab eis prouocatio esset, ne'ue possent in caput ciuis Romani animaduertere iniussu populi. Solum relictum est illis, ut coercere possent, & in uincula publica duci iuberent.

præcones.

De dictatore & magistro equitum.

ANno duodecimo, ut alij uolunt. 9. post exactos reges T. Largio Flauio. T. Cloelio Sicelo conss. ut alij scribunt, T. Larg. Flauio, & L. Posthumio Cominio, cum. 40. Latinorum urbes, autore Octauio Manlio coniurassent in Romanos, T. Largio à collega Clœlio, & à Senatu Pop. q; Rom. creatus dictator fuit. Dictatura summus magistratus fuit, habebatur q; in summo periculo ultimum remedium, duæ secures dictatorem præcedebant. Ab eo ad populum prouocatio non erat, & ei capitis animaduersio data est. Sex mensibus durabat, designabat sibi dictator magistrum equitum, qui primus fuit Sp. Cassius.

Dictator.

Magister equitum.

De quæstoribus.

ROmulus, ut Iunius lib. 7. scribit, suffragio populi quæstores binos creauit, alij uolunt Numam Pompilii. Sed uerius constat de Tullo Hostilio. Quæstores ab inquirenda, & seruanda publica pecunia dicti sunt capitalibus rebus præerant, ciues Romanos capite punire his licebat, prouincias sortiebantur, primum patritij creati, postea indifferenter patritij & plebei. & Varro sic ait, Quæstores à quærendo, qui conquirent publicas pecunias, & maleficia,

quæ triumuiri capitales nunc conquirunt. & Pædianus ait, Senatoris prima administratio erat quæstorem fieri, prouinciæ curam gerere, pecuniæ publicæ in diuersos usus erogandæ. Cornelius ait, Repetita lege auriata à Iunio Bruto post exactos reges, quæstores duo creati, qui rem militarem comiturentur, Valerius potius, & Æmilius Mamercus. Duos deinde addidit, qui res urbanas curarent. Mox cum ist pendiariæ prouinciæ fierent, duplicatus numerus, Post ueroi Syllæ legem creati uiginti.

Quæstores duo.

De tribuno plebis.

ANno decimoseptimo post fugam Tarquiniorum, Aulo Virginio Mótano, & T. Vetusio Geminio conss. plebes nexu grauata, & sæpenumero decepta seditionem fecit, & tandem Sicinio duce in Sacrum montem secessit, qui distat ab urbe tribus mil. passuum trans Anienem. Piso autor est in Auentino secessionem plebis factam esse, & cum illic plebes arma non sumpsisset, Mons sacer ptatus est, unde nomen monti impositum fuit. Hinc Posthumio Cominio, & Sp. Cassio nouis conss. decernentibus, decem legati eliguntur ad plebem, quorum primus fuit Menenius Agrippa, qui oratione sua plebem patribus conciliauit, mense septembri petiuit plebes ex suo corpore magistratuum crearí. Tribunitia potestas hęc fuit, creati tribubus fuere tribuni quinq. L. Brutus, C. Sicinius, C. Licinius, P. Lic. C. Iusilius Ringanus. Quidã duos scripsere, C. Lic. & L. Albinũ. Hęc fuit reip. pestis, hinc auile nefas ortũ habuit, et quẽadmodum propter seditionem esse cœpit seditiosum magistratus, semper fuit consulare ius imminutum. Consulibus tribuni non parent, cũ cęteri magistratus pareant. Sacrosanctos enim uoluit

Mõs sacer.

Tribunitia potestas.

Tribuni sacrosancti.

suos tribunos uulgus, hi sedebant primi ad limen, & acta senatus modo probabant, modo scindebant. Dies uero quo tribuni electi fuere, fuit quarto idus decembris, & in loco ubi castra posuerunt, erecta ara Ioui soluenti metum. Tribuni dicti sunt, ut Pomponius ait, quod tunc in tres partes populus diuisus erat, aut à tribuum suffragio, quæ (ut Dionysius ait) tunc quatuor fuere. Legimus in historijs Diodori, tribunos quatuor creatos, Caium Sicinium, L. Metorium, M. Duilium, Spurium Attilium. Appio Claudio & T. Curtio consulibus, & post anno uicesimo quinto tres tribuni consulari potestate creati M. Genutio Agrippa, & Curtio Chilone conss. tribuni fuere M. Sempronius, L. Attilius Longus, T. Quintius, & post annos sex totidem tribuni creati sub eadem potestate, Manius Æmilianus, Mamercus Cluilius, L. Quintius, post quatuor annos quatuor creati, M. Minius, Q. Sontius, Seruilius prætextus, Cor. cons. Sequenti anno tres, M. Fabius, M. Flauius. Lucius Seruilius, & sequenti anno. L. Eurius. Sp. Pinarius & post annos septem, quatuor. C. Furius. T. Quintius, M. Posthumius, & Cornelius. Hos omnes tribunos consulari potestate fuisse constat.

Tribuni unde.

De tribunis militum.

ANno ferè septuagesimo post exactos reges, sequenti anno, post quam tribunitia potestas consulari iure cessit, oratione Camilli, tres è patritijs creati tribuni militares, cõsentiente plebe, omnem consularẽ autoritatem habuere. Et ij fuere L. Furius, L. Clœlius Corinthius, Aul. Sẽpronius Atratinus. Sequenti anno, quatuor, P. Lucretius, C. Seruilius, Menenius Agrip. Sp. Veturius. tertio anno quatuor, A. Sempronius, M. Papyrius, Q. Fabius. Sp. Nautius. Quarto anno

duo, P. Cornelius, C. Fabius, quinto anno quatuor, L. Tube, C. Cornelius, C. Vale. Censo. M. Fabius. Hi creabantur ex patribus, & ex plebe. Sexto anno ius imperij Romani ad cõsules redijt, qui fuere M. Cornelius, L. Furius. Officium autẽ tribunorum militum, ut Marcellus de re militari scribit, erat in castris milites continere et ad exercitationem producere, uigilias circuire, rei frumentariæ præsse, querelas commilitonum audire, ualetudinarios inspicere, quoniam is qui tali officio præest, & dare & obseruare castrensia omnia debet. Pædianus ait, Tribunorum militarium duo genera, primum eorum, qui Rufuli dicuntur, & in exercitu creari solent. Alij sunt comitiati qui comitijs designantur.

Tribuni militum.

Rufuli, Comitiati.

De ædilibus.

PLebes ubi è sacro monte ad urbem redit, à patribus impetrauit, ut licæret sibi alios magistratus creare, qui tribunorum ministri essent, qui & ædes sacras, & priuatas procurarent, & qui annonæ præessent. Creauit igitur ædiles quatuor, duos qui ab solio eburno curules dicti sunt, regijs utebãtur insignibus, & ornati purpura, curam sacrificiorum et ludorum habebant, Scio & à quibusdam scriptum esse, ædiles duos ex patritijs creatos curules eo tempore, quo primus ex plebe consul factus est. Sed credibilius est, ut iidem intelligantur ædiles. Meminit Dionysius libro sexto, et alios duos creauit plebes præpositos annonæ, quos aliqui putant à diuo Iulio constitutos, & nominatos Cereales. Ædilium curulium potestas adeo creuit, ut ad eos summa rerum & maiestas consularis imperij uenerit.

Ædiles curules.

Cereales.

De censoribus.

CVm census actus esset; & consules non sufficerent, duo creati fuere, ad quorum censionem, id est arbi-

trium cænsereatur populus,& ob id cænsores appellati:& primi fuerunt C. Papyrius,& Sempronius,M. Geganio Ma-
Lustrum. cærino, & T. Quintio Capitolino conss. Creabantur autem quinto quoq; anno,quod cæmpus lustrũ appellabatur. Asconius Pædianus ait,cænsores quinto quoq; anno creari solebant. Hic prorsus ciues sic notabantur, ut qui senator esset, ejcæretur senatu,qui eques Rom.equum publicum perderet, qui plebeius,in cæntum tabulas referentur,& ærarius fieret, ac per hoc non esset in albo cænturiæ suæ. Sed ad hoc non esset ciuis tantummodo,ut pro capite suo tributi nomine æra præberet. Idem completo quinquennio lustrabant,& taurilia sacrificia de sue.oue,tauro, faciebant. Ciuium Romanorum primus cænsus factus est sub Seruio Tullo lxxxiij. milium. & Dcc. Secundus cænsus tertio anno post fugum Tarquiniorum,C. Valerio Publicola, et T Lucretio conss. Inuenta puberum Romanorum cccxxx. millia. Tertius cænsus anno xij. T. Largiõ Flauio, Q. Cloelio Sicelo conss. Idem T. Largius dictator cænsum renouauit. Inuenta pu-
Attẽde am berum Romanorum C.L.millia,et Dcc. Anno.xix.id est.ij.
plitudinem post tribunitiam,habitus à consulibus cænsus quartus,inuenP.R. ta ciuium Rom. c.lxi. millia,et Dcc. Anno xxxvi. Seruio Seruilio,et Aul. Verginio consulibus habitus cænsus, inuenta ciuium puberum plura quam cæntum et decem millia, et cæterorum trecæntu et xxx. millia. Anno xxxviij. Aul. Manlio,et L. Furio conss. habitus cænsus sextus, et ciuium Rom. incæptus numerus. Supra annum lx. ciuium numero,ut diximus,creati cænsores fuere. De decæmuiris.

ANno ab urbe condita ccc.ix. Decæmuiri pro consulibus creati sunt,et tertio anno depositi libidine Appij

Claudij,qui Virginiam stuprauit.Decæmuiri hi fuerunt, Appius Claudius Regillanus,T.Genutius,P.Sextius,Sp. Veturius,C. Iulius, Aul. Manilius,C. Sulpitius,P. Curiatius, T.Romulius, Sp. Posthumius Caluinus, hi ex Athenis leges tulerunt in x. tabulis, datumq; est eis ius summum, à quibus prouocatio non erat,et datum etiam uti leges corrigerent,et interpretarentur. Sequenti anno duos tabulas addiderunt,et inde appellatæ leges xij.tabularum. Quidam uo- Lex xij. tabula um.
lunt non eburnis. sed æneis tabulis impressas leges pro rostris positas. Quarum ferendarum autorem fuisse decæmuiris Hermodorum Ephesium exulantem in Italia, scribunt,ut Pomponius refert. Dionysius pro Curiatio Oratium dicit. Sequenti anno decæmuiri rursus creati, Appius Claudius, Q. Fa. Vibolanus. M. Cornelius Maluginensis, M. Seruilius,L. Minutius,T. Antonius Merenda, Manilius Roburleius,Q. Pœtelius,Ceso Duilius,Sp. Oppius Cor. apud Diorum sunt,C. Ser.et P. Manius. Tertio anno ijdem præfuere, neq; senatu, neq; plebe suffragia dante,et ideo ui magistratum obtinuerunt.

De proconsulibus.

POsthumio Albo,et Sex. Fusco conss. bello infeliciter cõtra Equos gesto proconsul creatus est T. Quintius,et is primus in eo magistratu fuit. Eũ sex lictores præcedebant, Consules.
cætera omnia habebat uti consules,et inde statutum est,ut qui consules uno anno fuissent,sequenti proconsules essent, deinde proconsules ad prouincias mittebantur, et singuli singulos legatos habebant, qui administrationi præstarent auxilium. Proconsul potestatem exercet in ea prouincia tantum, Legati pro
quæ ei tradita est, uel decreta, nisi uocaretur in iurisditio- consules.

nem uoluntariam. Apud proconsulem, ut Martianus ait, seruorum manumissio fieri potest, & adoptio. Apud proconsulis lagatum nemo manumittere potest. Sub Cæsaribus distinctæ prouinciæ, nam consulares sub senatu Pop. q; Ro. erant, proconsulares sub imperatoribus.

De prætoribus & decemuiris & curatoribus uiarum, et triumuiris, & quinqueuiris, & centumuiris.

EO tempore quo pertinacia tribunorum plebis, qui Romæ siue consulibus quinq; annis præfuere, L. Sestius ex plebe consul creatus esset, patres prætoram, nouum magistratum, Sp. Furio Camillo, M. filio dederunt, hic primus prætor urbanus fuit, à præessendo prætor nominatus est. Prætoris insignia, sella curulis, trabea lictores sex, & cætera consulum insignia. Pomponius in hæc uerba ait: Cumq; consules auocarentur bellis finitimis, neq; esset qui in ciuitate ius reddere posset, factum est, ut prætor quoq; crearetur, qui urbanus appellatus est, eo quod in urbe ius redderet. Post aliquot deinde annos, non sufficiente eo prætore, quod multa turba peregrinorum in ciuitatem ueniret, creatus est & alius prætor, qui peregrinus est appellatus, ab eo quod plerunq; inter peregrinos ius dicebat. Deinde cum esset necessarius magistratus, qui hastæ præesset, decemuiri iudicandis controuersiis constituti sunt. Eodem tempore constituti sunt quatuor uiri, qui curam uiarum haberent. & tres uiri monetales, æris, argenti, auri flatores, & tres uiri capitales, qui carceris custodiam haberent, ut si animaduerti oporteret, interuentu eorum fieret. Et quia magistratibus uespertinis temporibus in publicum esse inconueniens erat, quinq; uiri constituti sunt eis Tyberim & ultra Tyberim, qui possent pro magistratibus fungi. Deinde

Prętor urbanus.

Prętor peregrinus.

Quatuor uiri.

Tresuiri monetales.

Tresuiri capitales.

Quinq; uiri.

inde prætores creati sunt numero aptarum prouinciarum, qui partim urbanis rebus, partim prouincialibus præessent. Deinde Cornelius Sylla quæstiones publicas constituit, ueluti de falso, de parricidio, de sicariis, et prætores quatuor adiecit. Ab honore qui prætura habebatur, ius honorarium appellatum, quæ prætorum edicta erant, honoratus dictus.

Ius honorarium.

De procuratore Cæsaris.

PRocuratori Cæsaris omnis res familiaris commissa erat, etiam quicquid is egisset ratum erat apud Cæsarem, & penes hunc magna erat auctoritas.

De iuris peritis.

PApyrius primus apud Ro. regias leges in unum contulit. Ad hoc Appius Claudius Regillianus decemuir, cuius maximum consilium in duodecim tabulis conscribendis fuit, post hunc eiusdem familię Appius Claudius Centunatus, qui uiam Appiam strauit, & aquam Claudiam induxit, & de Pyrrho in urbem non recipiendo sententiam tulit, actiones scripsit, & primum de usurpationibus, qui liber non extat. Idem R. literam inuenit, unde Valesij Valerij, & Fusij Furij dicti sunt. Fuit post hos maxime scientiæ Symphronius, cognomento Catus. Deinde C. Scipio Nasica optimus à senatu iudicatus, cui publicæ domus in sacra uia data est, quo facilius consuli posset. Deide Q. Mutius, qui ad Carthaginenses missus est legatus, cum essent duæ tessaræ positæ una pacis, altera belli, arbitrio sibi dato, utrum uellet, referret, Romã utranq; sustulit, & ait Carthaginẽ sibi petere debere utrum mallem accipere. Post hos fuit Tiberius Coruncanus, qui primus profiteri cœpit, cuius tamen scriptum nullum exstat. Deinde Sex. Aelius, & frater eius, P. Aelius ambo con-

Appius Claudius Centunanus R. literæ inuentor quod non est uerisimile.

fules, Ennius Sex. Aelius Catum appellat. Deinde Cato Portius, familiæ princeps Tusculo genitus, cuius libri extant. Postea P. Mutius, et L. Brutus. & P. Manilius ius ciuile fundauerunt. Ex his Mutius consularis fuit, & decem libros reliquit. Brutus, prætorius. 7. Manilius consularis & pontifex maximus treis. Ab his profecti sunt P. Rutilius Rufus consul Romæ, & Asiæ proconsul & P. Verginius, & Q. Tubero ille Stoicus Pansæ auditor & consul, & Sex. Pom. Cn. Pompeij patruus. Eodem tpe Cœlius antipater, qui plus eloquentiæ, quam scientiæ iuris operæ dedit, & L. Crassius Mutianus P. Mutij frater, quem Cicero iuris consultorum disertissimum dicit. Post hos Q. Mutius P. filius, pontifex max. ius ciuile redegit in libros. 18. Mutij auditores fuerũt complures, præcipuæ autoritatis Aquilius Gallus, Lucilius Balbus, & Sex. Papyrius. Debinc Seruius Sulpitius, qui in causis orandis post Marcum Tullium primum obtinuit locum, reprehensus à Q. Mutio, quod ius non intelligeret, iuri operam dedit sub Lucilio Balbo & Aquilio Gallo. Seruius cum in legatione periisset populus Ro. statuam ei pro rostris erexit, quæ hodie extat in foro Augusti. Reliquit. clxxx. libros de iure ciuili. Seruij disciplina manauerunt Alphenus Varus, Caius Flauius, A. Ofilius, Titus Celsus, Aufidius Cura, Aufidius Mamusa, Flauius Priscus, Caius Atteius, Antistius Labeo primus, P. Celsus. Libri digesti fuerunt ab Aufidio Mamusa. Ex his Alphenus consul fuit & Ofilius Equest. ordinis, qui edictum prætoris diligenter primus composuit. Fuit eodem tempore Trebatius Cor. Maximi auditor, Au. Casellius, Q. Mutius Volusi auditor, Quæstorius. consulatum enim renuit offerentæ Augusto. Ex his Trebatius peritior, Casellius

Ius ciuile.

Edictum prætoris.

eloquentior, Ofilius utroq; doctior. Deinde Aelius. Tubero, q postq; accusauit. Q. Ligurium, nec obtinuit apud C. Cæsarẽ, à causis agendis ad ius ciuile transiit. Cicero Ligurium defendit oratione satis pulcherrima. Post hunc Atteius Capito, q consul fuit Ofilij imitator, annum sic diuisit, ut Romæ sex mensibus cum studiosis esset, & totidem in secessu in cõscribendis libris, ideo reliquit uolumina quadraginta. Labeo ingenij qualitate, & fiducia doctrinæ, qui etiam præ cæteris operam philosophiæ dederat, plurima innouare instituit. Atteio Capitoni Massurius Sabinus successit, Labeoni Nerua, qui fuit Cæsari familiarissimus. Massurius Sabinus eques Romanus publicæ primus scripsit. Hoc beneficium à Tiberio Cæsare dari cœpit. Nam antè tempora Augusti publicè respondendi ius à principe non dabatur. Sed qui fiduciam suorum studiorum habebant, consulentibus respondebant, neq; responsa utiq; signata dabant. Sed plerunq; iudicibus ipsi scribebant, aut testabantur qui illos consulebant. Primus diuus Augustus, ut maior iuris autoritas haberetur, constituit, ut ex autoritate eius responderent, & ex illo tempore peti hoc pro beneficio cœpit, & ideo optimus princeps Hadrianus, cum ab eo uiri prætorij peterent, ut sibi liceret respondere, respondit eis hoc non peti, sed præstari solere. Et ideo si quis fiduciam sui haberet, delectari se populo, ad respondendum se præstaret. Igitur Sabino concessum est à Tiberio Cæsare, ut populo responderet. Cui cum amplæ facultates non essent, à suis auditoribus sustentatus est. Sabino successit Cassius Longinus, natus ex filia Tuberonis, quæ fuit neptis Seruij Sulpitij, is & consul fuit cum Cratino sub Tiberio, à quo propter autoritatem

Ius respondendi publicæ.

ciuitatæ pulsus fuit, & ab imperat. Vespasiano reuocatus diem obijt. Neruæ succæssit Proculus. Fuit eo tempore & Nerua alius, & alius Longinus eques Ro. & prætorius sed Proculi autoritus maior fuit. Nã & qui succæssere, partim Proculiani partim Cassiani appellati sunt, quę origo à Capitone et Labeone cœperat. Cassio, Cælius Sabinus succæssit, qui plurimum sub Vespasiano potuit. Proculo succæssit Pegasus, qui sub Vespasiano præfectus urbis fuit. Cælio Sabino Priscus Iabolenus, Pegaso Celsus, Celso patri Celsus filius, & Priscus Neratius, qui utriq; cœnsules fuerunt, Iaboleno Prisco Eburnius Valens, et Tuscianus, item & Sabinus Iubianus.

Proculiani Cassiani.

POMPONII LAETI DE SACERDOTIIS. ET PRIMO DE PRIMA RELIGIONE APVD LATINOS.

Faunus. Aborigines

Aunus antiquissimus omnũ regum in Latio fuit. Ab originibus imperauit, homines more ferarum uiuentes, in mitiorem uitam redegit, lucos sacrauit, locis et urbibus nomina dedit, ædificia erexit, tempia ædificauit, quæ ideo à Fauno fana dicuntur, quod pontifices sacrando illic fantur. Faunus in Latio cultum deorum instituisse fertur. Quidam scribunt ante Faunum imperasse Ianum, et cultum deorum demonstrasse. Fauni soror Fatua uaticinatrix, ab ea uates Fatuarij dicuntur, hæc traditur mulierum castissima, ideo eam Romani Bonam deam appellauere, cuius templum est in saxo Auen-

Fana.

Ianus

Fatua.

Fatuarij.

Bona dea

tini montis, unde ingressus uirorum prohibetur, & ei fœminæ tantum sacrificant.

De Lupercis.

LVpercalia sacrificia ad expiandos manes fiebant, græce Lycæa dicta à Pane Lycæo numine Arcadico, quem Romani uocant Iunum, & idem putatur esse Fauno. Lycæo sacrificatur in spelunca, quæ sub Palatino monte est. Mensis quo hæc sacra fiunt, Februarius à februando, id est purgando, dicitur, & dies Lupercaliorũ februata. Euander ex Arcadia hoc solẽne in Latium tulit, et instituisse fertur, ut nudi iuuenes Lycæũ Pana uenerantes, per lusum atq; lasciuiam currerent, hoc primum ludicrũ, id est Lupercal Romulus accepit, dictum uidetur à Lycæo, quia λύκος lupus est, inde Lupercal. Scribunt aliqui à lupa nutricæ Romuli ac Remi. Nam ab eo loco solẽne incipit, ubi lupa lac uagienti præbuit, aut à capris, ut sit luere, id est purgare per capras (capræ enim in eo sacrificio mactantur) aut quod Pan lupos arceat. Traditur & alia causa, quare nudi Luperci, aut quod Faunus per uestes ab Hercule delusus fuerit, et memini Ouidius. Aut quod cæso Amulio Rom. & Remus fœdati uultus in sanguine, nudatis gladijs, & uestibus sucancti ab Alba usq; ad ficum Ruminalem accurrerunt. Vnde seruatur in Lupercalibus, nobiles adolescentes faciem sanguine sibi fœdam, & alij accurrunt, cum lana lacte madida tubũ abstergẽtes. Aut quod cum Romulus in palæstra esset, nudus latrones insecutus fuerit, & uotum Pani Lycæo fecerit. Sed ego uerius puto, uel à Lycæo uel à lupa. Ideo Romani in Lupercalibus canem immolant, quoniam naturaliter canis lupis aduersatur, ob quod Romulus lupæ nutrici gratias habere ui-

Lupercalia

Lycæa

Pan.

Iunus.

Februarius

Euander

Februata

dies

Pan Lycæus.

Lupercal

Luere

Canis immolatur.

Antiquum oppidum. detur. Luperci tergora capris eripiunt, et succincti discurrũt circum antiquũ oppidũ, id est palatiũ, occurrentes coriis uerberant. Fœminæ ultro obuiã occurrũt facilẽ partũ sperantes.

De Potitijs & Pinarijs.

Hercules. Victor Hercules, cæso Geryone Chrysatori filio in Erythra, quæ est insula Oceani Hispani, ab acto nitidarum boum armento, in Latium uenit, & prope Tyberim loco herbido procubuit, ut læto pabulo reficeret boues. Cacus latronum princeps eximias boues duas caudis in speluncam traxit. Hercules somno excitus, lustrato grege, cum partem abesse numero sensit, omnia circuit, aduersa uestigia comperit, confusus nouitate rei, ex loco infesto agere armentum cœpit. Cum actæ boues desiderio relictarum mugissent, reddita fuit è spelunca uox, quæ Herculem conuertit, inuenta fraude, Cacum neci dedit. Concursus trepidantium pastorum ad uenam reum cædis faciunt apud Euandrum, qui miraculo literarum, inter rudes artium homines, ea loca tum regebat. Is intuens habitum, formamq; uiri, rogat, qui uir esset: ubi nomen, patremq; ac Patriam accepit, quia sic Carmenta mater eius uaticinata fuerat, extemporalem aram Herculi erexit, iuuencum ĩdomitum mactauit. Inde seruatum est, ut quotannis Ro. bouẽ indomitum Herculi immolent, et Hercules epulum populo dedit, sacrum fieri uoluit à Potitijs & Pinarijs, quę tum familiæ maxime inclytæ ea loca incolebant. Forte euenit ut Potitij præsto essent, hisq; exta apponerentur, & Pinarij, quia tardi fuere extis adesis, ad cæteram uenirent dapem. Potitij ab Euandro edocti, antistites sacri eius diu fuerunt, postea cum interiissent, empti de publico serui, officium exercuerunt. Ara ab Euandro erecta, cui Hercules decimas

Cacus.

Ara extemporalis.

Potitij Pinarij.

soluit, maxima uocatur, & proxima est foro boario, ubi ex uoto decimæ fiunt. Tradunt, qui uelit diues fieri, Herculi decimas soluat, hinc opes M. Luculli factæ memorantur, & ipse Hercules thesaurorum Deus putatur.

Hercules thesaurorũ deus.

De fratribus Arualibus Qui primi fuerunt filij Laurentiæ.

MAssurius Sabi. qui tempore Augusti fuit. xij. suscepisse liberos Accam Laurentiam scribit, ex quibus cum unum extulisset, grauiter indoluit. Romulus in demortui locum se dedit. & ita nutricem pientissime consolatus est. Ab hoc numero duodenario aruorum sacerdotes duodecim esse uoluit, & ut Plinius ait, se inter liberos Accæ Laurentię fratrem duodecimum appellauit. Fratres aruales hi nominati sunt, qui sacra publica faciunt, propterea ut fruges ferant arua, à serendo igitur & aruis, ut Varro scribit, fratres aruales dicti sunt. Laurentiam in eo sacerdotio dedisse Romulo spiceam coronam pro religiosissimo insigni, quæ uitta alba colligaretur, & item Plinius ait.

Acca Laurentia

Frates aruales.

Corona spicea.

De auguribus.

AVgurandi ars antiquissima, à Chaldeis ad Græcas, apud quos Amphiaraus, Mopsus & Calchas summi augures habiti sunt, à Græcis ad Hetruscos uenit, ab Hetruscis ad Latinos, & ipse Romanorum pater Romulus augur fuit, & ideo instituit magistratus augurijs confirmari, et posteri non nisi augurio iubente, res inchoabant. Locus augurij templum erat, augur uersus orientem sedebat, capite uelato, lituum dextra tenens manu, id est, curuum baculum, quo in cælo regiones diuidit, & quæ auguria ueniunt, prędicit, si leua fuerunt, quia aliena parte septentrio est, felicia pro-

Augurãdi ars.

Romulus augur.

Locus augurij.

nunciat, pars illa urbis propter altitudinem prospera putatur, & à dextra parte meridies, quia depressus est, infelix. Dionysius meminit antiquam augurandi obseruationem fuisse etiam Aboriginum. Nam Ascanius priusquã aciem contra Mezentium educeret, augurium captauit, & ubi micare à sinistris fulgur conspexit, pugnauit & uictor fuit, tantaq; ueneratio & utilitas inde fuit, ut collegium augurum constitutum sit, & primum tres augures fuere à tribus tribubus, sic instituisse Romulum tradit Dionysius, inde quatuor creati. Tandem plebe per tribunos id petente, quinq; plebei augures, quatuor patritij adiuncti fuere, & sic numerus nouem augurum mansit.

Ascanius augur.

Collegium augurum

Augures nouem.

De Vestalibus.

Ignis Vestalis.

VEstalem ignem cum penatibus Æneas è Troia in Latium tulit, condito Lauinio, Vastæ ædem sacrauit. Postea Asca. condita Alba, templum Vestæ ædificauit in montis Albani parte, cui suberat lucus, in quo Ilia Romuli mater à Maste compressa fuit. Vestæ ministræ uirginitatẽ seruabant. Mos Latinis fuit, generosas & castas uirgines legi, post multos annos Romulus castissimas sacrorum cæremonias constituit, & ut Varro tradit, sacerdotes sexaginta, qui publica sacra facerent, per tribus & curias creauit, à uirtute & generis nobilitate. Inopes & aliqua parte corporis debiles, sacerdotes fieri uetuit, et in curijs singulis Vesta quędam communis erat. Templum Vestæ Romulus condidit, et uirgines legit. Sed frequens opinio Numam Pompilium asserit. Credibile est Romulum qui in omnibus curijs Vestam esse uoluit, separatim non, posuisse. Rotunda effigie templũ est inter Capitolium & palatium, in eo seruabatur perpe-

Aedes Vestæ

Sacerdotes sexaginta.

tuus ignis. quia Vesta nihil aliud est, quàm purus ignis. Sũt qui dicant alia quædam arcana in eo templo seruari etiam pontificibus & uirginibus ignota, quidam duo dolia non magna, alterum clausum, alterum apertum, in quo nihil est. Quidam aiunt à uirginibus Palladium seruari cælo lapsum in Troia. Primæ uirgines à Numa electæ quatuor fuere, Gegania, Berenia, Camilla, Tarpeia, duæ aliæ à Seruio Tullo additæ. Castitas uirginibus terminata est in. xxx. annos, decem primis discit uirgo, totidem ministra est, in reliquis docet, post. xxx. annos nubendi potestas ei fit. Prima quæ capta fuit Amata traditur, ideo cum capitur uirgo, hoc nomen ei imponitur, capitur à pontifice non minor annis sex, et non maior decem & quæ non sit patrima & matrima, ne'ue lingua sensu aurium diminuta, aliáue corporis labe, neq; filia serui, neq; eius qui domicilium in Italia non haberet. Vestalis si petulanter deliquisset, uerberabatur à pontifice, si incesta fuisset, hoc modo pœnas luebat, uincta efferebatur in Sandapila per medium forum usq; ad portam Collinam, ibi tumultus impudicarum Vestalium inter muros imminet. in qua est parua cauerna subterranea, ad quam perforamen scalis descenditur, in qua est stratus lectulus, & lucerna ardens, & panis, lac, oleum, ne fame intereat. Deponitur hic Vestalis, soluitur uinclis, capite uelato in supplicium ducitur, pontifex cum arcana quædam pronunciauit, cum sacerdotibus tergauertit, & statim impudica Vestalis in cauernam demittitur, inde fossa tellure repletur usq; ad operculum, ea die silentium & mæstitia in tota urbe est.

Arcana in templo Vestæ.

Duo dolia ibidem.

Palladium

Amata.

Vestalis delinquentis pœna.

De Flaminibus.

Dialis.

DIalem & Martialem flaminem Romulus instituit, Numa Quirinalem addidit. Varro asserit Numam

Martialis Quirinalis.

Flamines. Pompilium flamines singulis dijs feciſſe, et ab eis nomina dediſſe, hinc reſpu. hominous in cælum relatis, flamines decreuit. Dicti autem flamines ſunt ex geſtatione pileorum, quaſi pileamines, quidam aiunt ab in ſulis quas flammas uocant. Eorum miniſtri Flaminij dicti, et miniſtræ flaminulæ.

Flaminij. Sed rerum omnium ſacrarũ adminiſtri Camilli dicebantur,

Flaminulę. flamines non poterant, niſi ſinguli ſingulis dys attributi, &

Camilli nephas ſine pileo erat egredi domum.

De Salys.

SAlios duodecim Marti Gradiuo legit Numa, dicti à ſaltando, quod facere in comitijs quotannis & ſolent et debent, uerſicoloribus tunicis ornati per urbem tripudiant, ſuccinctis æneis baltheis. Togas fibulis nectum, quas trabeas uocant, geſtant in capite pileos, quos uocant apices, gladio ac cinguntur, dextra lanceam aut uirgam ferunt, leua Traciam

Trabea. peltam, cœleſtia ſum arma, ancile uocant, id eſt circum exa-

Apices. ſum, id fertur cælo lapſum in regiam Numæ, anno octauo re-

Ancile. gni eius. Lege cautum erat ut Salij liberi eſſent, et indigenæ, et quorũ utrq; parens uiueret, & cuiuſcunq; fortunæ, paupe res aut diuites. Quidã Salios appellatos putant à uiro Samothracæ ſeu Mantineo, nomine Salio, qui ſaltationẽ in armis in

Salius. uenit. Traditur Tul. Hoſtil. duplicaſſe numerum Saliorum.

De fœcialibus & patre patrato.

Fœciales. FOeciales dicti, quod fidei publicæ inter populos præerant, nam per hos fiebat, ut iuſtum concipereturbellũ, et ut fœdere fides pacis conſtitueretur. Eos inſtituiſſe dicitur Numa, cum indicendum eſſet bellũ Fidenatibus, hi mittebantur priusq; conciperetur bellum ad res repetendas, & ſi non impetrabant, bellum indicebant. Fœcialium unus qui patrem

patratum faciebat, ex ipſis fœcialibus electum, ſacris ueſtibus ornatus, ad aures iniuriarum præcedebat, priuſquam urbem intraret, iantorem uel alium qui obuiam fuiſſet, elloquebatur quibuſdam imprecationibus. Inde in forum pergit, illic diſſerit qua cauſa uenerit, tempus ad conſultandũ dat. xxx. dierum, ſi per hos dies res infecta maneret, dijs cœleſtibus membus q; inuocatis abit, & ad ſenatum refert, et ubi in ſenatu, quod iuſtum piumq; eſſet, actum erat, fœcialis bellum indicebat. Fœcialium ſacra nefas uiolare erat, non. Fabius cum ea uiolaſſet, urbs Romana a Gallis Senonibus euerſa fuit.

Dicuntur fœciales à fœdere faciendo ſeu feriendo. Pater patratus à patrando, id eſt, ſanciendo fœdere, quidam à fœcialibus creabatur, qui tantum in fœdere ſoncendo præerat, ut quidam ſcribunt. Pater patratus unde.

De pontificibus.

POntifices è patribus legit Numa, et ex his pontificem maximum fecit Martium Martij F. et ipſius Numæ generum, cuius ſatis comma publicæ priuatæ q; ſacra ſubiecit, ut eſſet quo conſultum plebes uenret, et idem nec cœleſtes modo cæremonias, ſed et iuſta funebria et prodigia quomodo ſuſciperentur, et curarentur. Defuncto pontifice maximo, alius eligebatur non à populo ſed ab ipſis Pont. Appellati ſunt (ut Varro ſcribit et DIONYSIVS) à ponte Sublitio, quem reficiebam, quare uidentur à Numa non pontifices, ſed ſacerdotum principes nominati, et inde regnante Anco Mar. quando Sublitius pons factus fuit, à ponte pontifices appellati, et ideo ſacra ab eis transTyberim non mediocriter ad pontem fiunt. Scæuola ponti. max. dicebat pontifex dici à poſſe et facere. Quidam Pontifex unde.

scribunt ab eo, quod potentia sacra perficiant.

De rege sacrificulo.

Rex sacrificulus.

POstq̃ Romani iam liberi, extincto regio nomine, consules crearunt, ne cubi desiderium regis esset, propter quæda sacra publica, quæ reges faciebant, regem sacrificulũ constituerunt, & è patribus elegerũt C. Manium Papyriũ, et id sacerdotiũ pontificæ subiecere, ne nouæ libertati additus nomini honos officeret. Is Papyrius quietis studiosissimus fuit, idẽ fuisse, memoratur qui leges Numæ, ab Anco Martio in Tabulis quernis inscriptas, rursus in publicum traduxit.

De Gallis matris Deum.

Cybele

Atys.

Sacerdotes castrati.

Matær deum.

Nasica uir optimus.

Galli.

Rhea.

GAlli sacerdotes Cybeles matris deum sunt & semimares, id est, castrati, ab eo quod dea puerum Phrygium amauit Atym, aut præcepisse dicitur, ne conamberet ille cum Sagaritide nympha coiuit sub arbore: Cybele excisa arbore uicta est, puer ad Dindyma ausugit, & uirilitatẽ sibi amputauit. Ideo & Cybele castratos sacerdotes habere maiunt. Secundo bello Punico Romam etiam deportatus est sacer lapis, quem matrem deum incolæ dicebant, per legatos tres, M. Valerium L. Emilium, & C. Cæcilium Galbam. & quæstores duos, Cn. Tremellium Flaccum, & M. Val. Faconem, receptaq; fuit dea Romę à sapientissimo homine P. Scipione Nasica, qui à senatu in tota ciuitate uir optimus iudicatus fuit, et quod magis admirabile est, adolescens erat. Galli dicti sunt a Gallo flumine Phrygiæ, testes samia testa sibi amputant. Rhea nominatur Cybele à monte Cybelo, quæ est pars montis Dindymi.

De duumuiris & decemuiris sacrorum.

DVumuiri à Tarquinio Superbo instituti fuerunt, qui

soli inspicerent libros Sibyllinos, deinde cum plebes creari ex suis instaret, ex plebeis & patritijs creati decem, et inde quinq; decim qui libros inspicerent. Sic et duumuiris ad decem uiros & quindecim uiros res deuenit, & aliquando data cura eorũ rigendorum fastorum fuit. Hi Februarium, qui ultimus erat, post Ianuarium posuerunt.

Libri Sibyllini.

Duumuiri.

XV. uiri.

De epulonibus.

VEteres pontifices (ut ait Cicero) propter multitudinẽ sacrificiorum tres epulones esse uoluerunt, ut ludorũ epulare sacrificium faceret, id sacerdotium antiquum fuisse constat, sed de ætate nondum legimus, numerus auctus fuit, duo additi, & quinq; fuere epulones, et postea theatraliũ ludorũ atq; Circensium ambitione, septẽ fuisse epulones legũtur.

Epulare sacrificium.

DE TITIIS SODALIBVS.

SOdales Titij sacerdotes extra urbem habitabant, & in tuguriis certa auguria seruabant, quoniam ad id deputati à Pon. erant. Nomen inditum est ab auibus.

POMPONII LAETI DE LEGIBVS LIBELLVS.

IVs pluribus modis dicitur. Naturale, quod eſt cõmune omnibus animalibus. Ius gentile. um, quo gentes humanę utuntur. Ius ciuile, quod ex legibus, plebiscitis, senatusconsultis decretis principum, et autoritate prudentium uenit. Ius publicũ blicum in sacerdotibus & magistratibus consistit. Ius priuatum ad singulorũ utilitatem. Ius etiã dicitur locus in quo ius redditur, ut meminit Paulus de lege & de legis origine. Lex

Ius naturale.

Ius gentile.

Ius ciuile.

Ius publicũ

Ius priuatũ

Ius.

Lex.

(ut Chrysippus diffinit) est diuinarum et humanarum rerum notitia, lex dicatur rogatio et obmunitatio. Lex donum est dei, dogma hominum sapientum, coercio uoluntatis. Legis uirtus est imperare, uetare, punire, permittere. Lex est æternũ quod dam, quod uniuersum mundum regit, imperãdi, prohibendiq; sapientia, ex hac lege lex nostra est, ratio mensq; sapiẽtis æq lis dei est lex, constatq; ad salutem ciuium, cuiratumq; incolumitatem, uitumq; omniũ quietam et beatam. Igitur ubi lex non est, quies et beatitudo nõ est, et apud illos antiquissimos mos sapientũ lex erat, id erat quoniam antiquitas proxime accedebat ad deũ. Lex magistratibus præest, et magistratus populo. Optime putat Cicero, magistratũ esse legem loquen tem. Imperandi, et obtẽperandi modus debet esse. Nam et qui bene imperant, aliqñ obtemperet necesse est, et ipsi mortales non solũ obtẽperare et obedire magistratibus debem, sed eos colere atq; diligere. Potestas est facultas à populo seu prin ape publico data. Magistratus dici cœptus est, cũ à populo creatus fuit magister populi, id est dictator. Pria fertur Ce res dedisse leges mortalibus, postea ipsi sapientes, Phoroneus Argiuus dedit, Moyses cælo lapsas Hebræus, Aegyptijs Mer curius, Draco et Solon Athenien sibus, Minos Cretẽsibus, Ly aurgus Lacædęmonijs, Turijs Charũdas, Romanis Romulus.

Legis uir tus.

Potestas Magistra tus.

Primi legũ latores.

De Allia et Fusia L L.

ALlia et Fusia legi resistebatur perniciosis legibus in uitatæ, quæ ideo erant propugnacula et muri otij et tranquillitatis. Sed Clodius tribu. pl. L. Pisone, et A. Gabi no COSS. 4. leges tulit, ex his secunda fuit, ne quis per eos dies, quibus cum populo agi licæret de cælo seruaret, et quar ta cauebatur, ne quẽ censores in senatu legendo præterirẽt,

neue quem ignominia affiærent, nisi qui apud eos accusatus, et utriusq; censoris sententia damnatus esset, hac lege dimina ta est censura, quæ est magistra uitæ et modestiæ.

De lege Aurelia.

Aurelia lege cõcessa sunt iudicia senatui, equitibusq; Ro manis, et tribunis ærarijs. Eam tulit Aurelius Cotta prętor.

De lege Acilia.

Manius Acilius Glabrio legem tulit de pecuniis repetun dis, in qua ne comperendinari quidem reum finit. L. Piso pri mus tulit legem de pecunijs repetundis.

De lege Annonia.

Clo. tr. pl. de Annona legem tulit, ut frumentum quod annæa semis æris ac trientibus in singulos modios dabatur, gratis daretur.

De lege Annaria.

Ea lex annorum modum finit, quibus magistratus ca piendi potestas sit.

De lege Aterma.

Hæc lex cum mos prisaus fuisset interrogandæ multæ per magistratus, ouis aut bouis nomine, ouis ære deno, bouis ære centeno diffiniuit.

De lege Aquilia.

Aquilia lex ab Aquilio lata, de dolo malo, de fraude, de decetione, de simulatæ.

De lege Cincia.

Cincius legem tulit, qua cauetur antiquitus, ne quis ob causam orandam, donum pecuniam'ue accipere.

De lege Calphurnia.

Calphurnia lege pecuniaria pœna inter alias pœnas ad=

iecta fuit. L. Calphurnius Piso eam tulit.

De lege Cornelia.

Cornelia lege cauetur, ne quis legatis exterarum nationū pecuniā expensam ferret. A. Cornelius cons. tulit, & idem aliam tulit. Ne quis in senatu legibus solueretur, nisi ducenti adfuissent, ne quis cum solutus esset iterū ederet, cum ea de re ad populū ferret. Tulit idem Cornelius, ut prætores edictis suis ius dicerēt. Lex est à Cornelio quodā lata, ut homines; qui parricidij causa telo accincti sint, gladio persequantur.

De lege Cassia.

A Cassio Longino lex lata est Cassia, qua populus per tabellam suffragia ferret. C. Mario, C. Flacco cons. alia ab eodem lata, ut ille quem populus damnasset, cui ue imperium abrogasset, in senatu non esset.

De lege Fabia.

Fabia lex à Fabio lata, à qua adiecta pœna est illis qui deducum & sectantur candidatos in comitia.

De lege frumentaria.

Frumentaria lex à Sempronio Gracchio lata est, qua frumentum è publico distribueretur Pop. Rom.

De lege Falcidia.

Lege Falcidia, à Falcidio lata, cauetur, ne plus dodrante legare licēret, propterea quod multū hæreditatem recusabant.

De lege Flauia.

Flauius legem tulit de plagiarijs, cum quis dolo seruum aut peculium à domino, & filium a patre subtrahit.

De lege Gabinia.

Gabinius legē tulit, qua bellū Cn. Pompeio magno contra Piratas datū est, contra C. Trebelli trib. pl. intercessionem.

De lege

De lege Iunia.

Iunius Syluius cons. cum Q. Cecilio Metel. legem tulit bello Cimbrico, quod diu praue & infeliciter gestū est, propter diminuta militiæ stipendia.

De lege Iulia.

Iulia lege puniuntur adulteri. Idem Iulius Cæsar legem tulit de peculato in eos qui remp. uel sacra furati sunt, uel furantibus auxiliati sunt, uel furta scientes susceperunt.

De lege Lectoria.

Cum adolescentes in contractibus circumueniri solerent, Q. Lectorius pœnam decemproribus adiecit.

De lege Licinia.

P. Licinius Crassus orator, & Q. Mutius Scæuola Pont. Max. legem tulerunt de regundis ciuibus, ut in suæ quisq; ius ciuitatis redigeretur, cum multi Itali cupiditate ciuitatis Rom. tenerentur.

De lege Manilia.

L. Manilius legem tulit, ut quando res à nobilibus aduersæ gestæ fuerant, illi ad magistratus gerendos admitterentur, quorum maiores in Romana repub. magistratum non exercuissent, huiusmodi autem noui appellantur.

Otho tr. pl. legem tulit, ne quis cum ordine equestri in spectaculis sederet, nisi sestertia quadragita possideret, quod si contingeret, quisquis esset siue ingenuus siue libertus, inter equites spectare licēret in gradu 14.

Otonis lex quadringenti

De lege Oppia.

Oppius legem tulit, ne superfluo ornatu mulieres Romanæ uterentur, neue pilentis, id est, rhedis pensilibus uterentur, neue plus uncia in auribus appenderent.

De lege Hortensia.

Hortensius legem tulit, ut eo iure, quo populus statuisset, & omnes Quirites tenerentur.

De lege Pompeia.

C. Pompeius Strabo lata lege, ueteribus incolis Transpadanis ius Latij dedit, quod cæteræ Coloniæ Latinæ habebant, ut petendi magistratus & ciuitatis Romæ ius adipiscerentur. Cn. Pompeius magnus legem tulit, ut Quæstor suffragio populi, ex his qui consules fuerant, crearetur. Idem Pompeius legem tulit, qua asperrima pœna patricidas afficit. Si quis parentis, filij fata præparauerit clam & palàm, insutus culeo cum cane & gallo gallinaceo, & uipera & simia, in mare aut in flumen projceretur.

Pomp. legem contra parricidas tulit.

De lege Papia.

Lege Papia prohibentur peregrini uti urbe Ro. M. Plotius Sil. tr. pl. Cn. Pompeio Strabone, & L. Portio Cato. Conss. legem tulit, ut singulæ tribus, quinos denos ex eo numero suffragio crearent, qui eo anno iudicarent. L. Rosius Otho consul legem tulit, in theatro equitibus Ro. ordines 14. spectandi gratia darentur.

De lege Satyra,

Satyra lex est, quæ uno rogatu multa et uaria cõprehẽdit.

De lege Scantinia.

P. Scantinus legem tulit, qua puerorum concubitores graui supplicio afficiuntur.

De lege tutelari,

Lege tutelari cauetur, ne quis tutor per simulationem pupillum fraudet.

De lege Variana.

Q. Varias tr. pl. legem tulit, ut quæreretur de his, quorum ope consilio ue socij pop. Ro. arma sumpsissent.

De lege Voconia.

Voconius legem tulit, ne quis census hoc est pecuniosus hæredem unicam relinqueret filiam, erat autem census ille, qui C. milia in professione detulisset.

De lege Valeria.

Valerius Publicola legem tulit, ut nulli magistratui licaret, corpus Romani ciuis indicta causa condemnare, licaretq; damnatis ad populum prouocare.

Hæc habui M. Pantagathe, quæ de magistratibus & sacerdotijs, & legibus compendiose scriberem, ut ex eo compendio aliqua ad nostros utilitas perueniat, & itu depinxisse opinor, ut ante oculos uelut in tabella posuerim. Scribam alij diffusius, Pomponio, satis est placere suis.

BREVIS INDEX DIGNITATVM OMNIVM, AC MAGISTRATUUM, NEC NON & SACERDOTIORUM, QUÆ IN TOTO FENESTELLA & POMPONIO REPERIRI POSSUM, CUIUS NUMERUS PRIOR, FOL. Ū, ALTER, PAGINAM DENOTAT.

A

Aborigines 42.1
Accius nauius 5.1
Acca Laurentia 44.1
Accensi et precones 37.2
Ædiles 39.1
Ædiles æreales 22.2
Ædiles curules 22.2. et 39.1
Ædiles plebei 22.1
Ædes Vestæ 44.2
Ædilium munera 22.2
Amata 45.1
Amatæ nomen unde 7.1
Ancile unde 45.2
Ancilia quid 7.2
Antiquum oppidum 43.2
Antonij tyrannis 29.2
Apices 45.2
Appius Claudius Centumalus R. literę inuentor: quod non est uerisimile 41.1
Appius Claudius, libidinis exemplum 24.1
Ara extemporalis 43.2
Arcana ī tẽplo Vestę 45.1
Ascanius Augur. 44.2
Atys 46.2
Augurandi ars 44.1
Augures nouem 44.2
Auguria 4.2
Augurum collegium 5.2

B

Belli dicendi mos 8.2
Bona dea 42.2

C

Caci cædes 43.2
Camilli 45.2
Candidati 18.2
Candidati principis 15.1
Canis immolatur 43.1
Carmenta 3.2
Cassiani 42.1
Celeres 35.2
Censores 26.1. & 39.1
Censorum authorit. 26.2
Cereales 22.2. & 39.1
Collegium augurum 44.2
Collegium pontificum 7.2
Comitiati 39.1
Comitiorū diuers. 18.2
Concionem habere 12.1
Conscripti qui 12.2
Consules 17.2. & 37.1. & 39.2
Corona spicea 44.1
Curiæ 35.1
Curiatæ leges 35.1
Curiones 35.1
Curules 22.2
Cybele 46.2

D

Decem tabulæ 23.2
Decem Tarquinij 25.1
Decemuiri 47.1
Decēuiri è duumuiris 11.1
Decemuiri exacti 25.1
Decemuiri legum ferendarū causa creati 25.1
Decemuir. tyrannis 24.1
Decuriæ patrum 15.2
Dictator 19.1. & 37.2
Dictatorvm appellatus 19.1.
Dialis flamen 45.1
Dialis unde 5.2
Duo dolia in templo Vestæ
Duumuiri 36.1 (45.1
Duumui. capitales 16.1

Duumuiri classis reflituendæ 31.1
Duumuiri & decemuiri sacrorum 39.2
Duumuiri sacrorum 10.2

E

Edictum prætoris 41.2
Epulare sacrificium 47.1
Epulones 47.1
Euander 2.1 et 3.2 et 43.1

F

Fana 42.2
Fasces 35.2
Fatua. Fatuarij 42.2
Faunus 2.1. & 42.2
Februarius 43.1
Februata dies 43.1
Feriendi fœderis ritus 8.2
Flamen dialis 5.2
Flamen unde dictus 5.1 & 45.2
Flamines 45.1
Flaminulæ 45.2
Fœciales 45.2
Fœciales unde 45.2
Fœcialis sacerdos 8.1
Fœcialis munus 8.2
Fœdera unde appel. 8.2
Fratres aruales, qui primi fuerūt filij Laurētiæ 44.1

G
Galli matris deum 45.2
Galli unde dicti 46.2
Galli sacerdotes 10.2
H
Hercules cacũ interfecit 43.2
Hercules thesaurorum deus. 44.1
I
Ianus 42.1
Ignis Vestalis 44.2
Inaugurandi ritus 4.2
Interrex. 36.1
Interregia potestas 15.2
Iunus 13.1 Ius 47.1
Ius ciuile 41.2.& 47.1
Ius ciuile Papyrianũ 45.2
Ius gentium 47.1
Ius honorariũ 28.2.et 41.1
Ius priuatum 47.1
Ius publicum 47.1
Ius naturale 47.1
Ius respõdẽdi publicę 42.1
L
Latinarum feriarum præfectus 29.1
Legati proconsules 40.1
Legati proconsulum 22.1
Legis uirtus. Lex 47.1?
Lex. xij. tabularum 39.1
Libri Sibyllini 47.1
Lycæus 2.1. Lycæa 43.1
Lictores 18.1.& 35.2
Lictores unde 18.1
Linum quid 4.2
Locus augurij 44.1
Locus senatus habẽdi 16.2
Luere 43.1
Lupercal 2.1.& 43.1
Lupercales unde 2.1
Lupercalia 43.1
Lustrum 39.2
M
Magister equitum 19.2. & 36.2.& 37.2
Magister populi 19.1
Magister stabuli 36.2
Magistratus 47.2
Maiestas regia 35.2
Mamurius 7.2
Martialis flamen 45.1
Mater deum 46.2
Mansurij 29.1
Merum imperium 21.2
Minorum magistratuũ species 30.1
Mons sacer 38.1
Mulatudinis patroni 35.2
N
Nasica uir optimus 46.2
O
Ordo cõsulẽdi senatus 13.1
P
Palladium 45.1. Pan 43.1
Pana quare nudi coluerint
Pan Lycæus 43.1 (2.1
Panos sacra atq; sacerdotes 2.1
Pater patratus unde 46.1
Patres conscr. 12.2.et 35.2
Patres patricij 35.2
Patres qui 12.1
Patris patrati partes 9.1
Patricij qui 12.2
Pedarij qui 12.2
Peregrinus prętor 28.2
Plebiscita 35.2
Pompeij dictum 25.2
Pontifex maximus 7.2
Pontifex unde 46.1
Pontifices 46.1
Pontifices maximi 46.1
Pontifices unde 8.1
Pont. max. titulus 5.2 cum Populo agere 14.2
Potestas 47.2
Potestas senatus & plebis 36.1
Potitij & Pinarij 43.2
Potitij & Pinarij Heraclis 3.1

Præfecti alarum & cohortium 36.2 (& 36.2
Præfectus annonę 25.2.
Præf. castrorum 37.1
Præf. fabrorum 37.2
Præf. militiæ 36.2
Præf. legionis 37.1
Præfectus prætorio 19.2 & 30.1.& 36.2
Prefectus urbi 36.2
Præf. urbis 16.2.& 29.1 & 30.2.& 36.1
Præses 32.1
Prætores 40.2
Prætor peregrini 40.2
Prætor urb. 40.2
Primũ legum lat. 47.2
Primipilus 36.2
Principes ciuitatis 35.2
Proconsules 21.1
Proculani 42.2
Procurator Cæsaris 31.2
Q (& 41.1
Quæstores 15.1.et 37.2
Quæstores duo 38.1
Quæst. parricidij 15.1
quatuor uiri 30.1.et 40.2
Quinq; uiri 40.2
Quinq; uiri mensarij 29.1
Quindecim uiri 47.1

Quirinalis flamen 45.1

R

Rex sacrificulus 46.2
Rhea 46.2
Romulus augur 44.1
Romulus, Vrbis Romanæ conditor 35.1
Rufulci tribuni 39.1

S

Sacerdot. castrati 46.2
Sacerd. principes 46.1
Sacerdotes. lx. 44.2
Sacerdotia fratrum arualium 4.1
Sacerdotũ patris patrati 9.1
Sacrificulus 9.2
Sacrorum rex 9.2
Salij Marti dicati 7.1.2
Salij qui 45.2
Salius 45.2 Seatres 35.2
Sella curulis 35.2
Senatores 35.2
Senatoria ætas 13.2
Senatoriæ personę 14.1
Senatorum origo 12.1
Senatusconsultum 35.2
Septemuiri epulonũ 11.1
Simulacri traiectio matris deorum 10.1

T

Tarquinij mors 25.2
Tempus senatus 13.2
Titij sodales 47.1
Torquati cognomẽtũ 18.2
Trabea 45.2
Tres uiri 30.2
Tres uiri capital. 40.2
Tres uiri monetal. 40.2
Tribunus cælerum 35.2
Tribuni cælerũ equitũ 14.2
Tribuni militum 38.2
Tribuni militum, & consularis potestas 26.1
Trib. sacrosancti 38.1
Tribunitia potestas 38.1
Trib. unde 35.1. & 38.2
Trib. ple. 19.2
Tribus 35.1
Triumuiri coloniæ deducendæ 27.2
Triumuiri reip. cõstit. 29.2
Trossuli 35.2

V

Vestales 6.2
Vestalis delinquentis pœna 45.1

FINIS.

THEODORICVS GRESEmundus. Lectori. S.

EN tibi lector humanissime Valerij probi in singulares antiquorũ literas interpretamenta quibus nos plerag; passim inuenta adiecimus. Inter quæ si quid forte occurrerit, quod friuolum tibi aut nimis temerarium uideatur, memineris ipsum quoq; Probum non parum multa eiusmodi posuisse. Nos ea quæ uides transeuntes, neq; tamen omnino sine delectu, pro temporis angustia congessimus. Tu proinde cui plus est otij, quicquid lolij, aut auenarum spicilegio huic nostro inerit diligenter exaute, id est, ubi libellum emeris obelo censorem age. Poteris etiam quicquid repereris insuper, artitratu tuo addere, cuius rei gratia tibi post singulas literas, singula interualla reliquimus. Valerio Pomponium Lætum de Roma. magistratibus, Sacerdotijs, et Legibus subiecimus. Videtur enim omnia hæc antiquitatibus cognoscendis, quas ad Theodericum Zobel uirum profecto nobilium eruditissimum, & eruditorum nobilissimum dedimus, non parum accommoda, quæ tu lector boni & æqui consule, accepturus paulo post collectanea nostra antiquitatum, tam in urbe, quàm in agro Moguntino repertarum. Bene Vale.

VALERII PROBI GRAMMATICI DE LITERIS ANTIQVIS opusculum.

EST etiam circa perscribendas, uel paucioribus literis notandas uoces studium necessarium, quod partim pro uoluntate cuiusq; fit, partim usu publico & obseruatione communi. Nam apud ueteres, cum usus notarum nullus esset scribendi facultatem maxime in senatu, qui aderant in scribendo, ut celeriter compræhenderent, quædam uerba atq; nomina ex communi consensu primis literis notabant, et singulæ literæ quid significabant, in promtu erat, quod nominibus, pronominibus, legibus publicis, pontificumq; monumentis, iurisq; ciuilis libris etiam nunc manet. Ad quas notationes publicas accedit etiam studiorum uoluntas, ut unusquisq; familiares sibi notas pro uoluntate signaret, quas compræhendere infinitum est. Publicæ sane tenendæ sunt, quæ in monumentis plurimis, & historiarum libris, sacrisq; publicis reperiuntur, ut sunt istæ.

DE LITERA A.

A.	Aulus uel ager
AVG.	Augustus uel augur
AA.	* Augusta Alias Augusti.
A.GELL.	Aulus Gellius, uel AVL. id est Aulus Gellius
AA. uel AVG.	Augustalis
AVR.	Aurelius
AG.	Agit.
AC.	Actio
ACON.	Actiones
ACON.	
ACIN.	Actionem
AM.	Amicus
AM.N.	Amicus noster
AVT. uel AVTHOR.	Authoritas
A.	Aut uel ager
AT.	Autem
AN.M.	Actionem mandat
AP.	Apud
APP.	Appellat
ACC.	Acceperat, acceptat
ADI.	Adiutor
ADI.P.	Adiutor prouinciæ uel potentiæ, uel populi
AD.L.	Ad locum uel ad limites
AD.F.	Ad finem
AD.E.	Ad exactorem, uel ad effectum

Hæ quas secundum ordinem alphabeti manu scriptas inuenies sunt tribus Romanæ, quæ omnino fuerunt XXXV. quas nos adiecimus.

	uel effectorem.
AB.V.C.	Ab urbe condita.
AED.	Ædes.
A.A.A.F.F.	Aere, argento, auro, flato, ferundo, uel flauo feriundo, uel fœcundo.
A.L.E.	Arbitrium litis extimandæ, uel Arbitrium liti extimandæ.
A.D.P.	Ante diem pridie
A.A.L.M.	Apud agrũ locum monumenti
A.P.R.C.	Anno post Romam conditam
AG.	Agrum uel Agrippa
AEDIL.CVR.	Ædilis curulis
AED.PL.	Ædilis plebis
A.P.Q.	Aulij Publij Quinti
A.A.	Apud agrum
APP.	Appius
ANN. uel AN.	Annis uel annos
ANT.	Ante uel anteor
A.N.	Ante noctem
A.X.	Annis decem
ANT.T.C.	Ante terminum constitutum
A.A.A.F.F.Q.TI.	Auri, argenti, aeris flator fabricæ quirinalis Tiberi
ADP. uel ADOP.	Adoptiuus
A.CVB.AVG.	A cubiculo Augustorum

ADDITIO A.

ADIAB.	Adiabenicus
A.B.	Alia bona

AEM. Aemi. Amilia. Cic. ad Atticũ, et liui.
Ani Aniensis. Cic. pro Plaũo, et liui.
Arn. Arnien. Arniensis, cic. in agiaria iis liui. VI. et XXIX. ubi corrupte legitur Narniensis.

A.B.V.	A bono uiro
ABS.	Absolutus
AER.COL.	Aere collato
A,L.	Alia lex
AER.	Aerarius
AM.P.	Amabilis persona uel amicus principis
A.O.	Alij omnes
AP.IVD.	Apud iudicem
AEQ.P.	Æqualis uel equestris perso.
A.TER.	A tergo
A.F.	Auli filius
A.A.V.C.	Anno ab urbe condita
AVGG.	Duo uel plures Augusti
AV.	Aucus
AVREL.	Aurelius
AVR.	Aurum uel Aurelius
AVG.LIBER.	Augusti libertas, uel libertus
A.A.V.	Ambo alter ue
A.F.P.R.	Aptum fide Publij Rutilij

B

B.	Bonus uel Brutus uel Balbius
B.R.	Bonorum roma.
B.F.	Bona fide uel fortuna uel Bona filia
B.F.	Beneficium, uel bonum factum uel benefecit
B.F.C.	Bona fide contractum
B.M.	Bonæ memoriæ

B. uel B.	Balbius uel Balbus
B.A.	Bonam actionem
B.M.	Bene merenti
B.P.	Bona possessio
B.M.F.	Bone merenti fecit
B.M.P.	Beni mirenti posuit
B.P.	Bonum publicum
B.P.	Bona paterna
B.F.	Bene fecit
B.A V.	Bonis auspicijs, uel bonis auibus
B.V.	Bonus uir
B.F.	Bona fœmina
B.R.P.N.	Bono rei publicæ nato
B.F.P.	Bonæ fidei possessor

ADDITIO B.

B.R.	Bonorum rector
B.C.	Bonis cessit
B.D.	Bonum datum
B.G.	Bona gratia
B.H.	Bonus hō, uel bona hæreditaria
B.I.	Bonum iudicium
B.L.	Bona lex
B.I.I.	Bonum iudicis iudicium
B.N.	Bonum nomen, uel bona nostra
B.O.	Bene optime
B.Q.	Bona quæsita
B.S.F.	Bene satisfecit
B.T.	Bonorum tutor
BRT. alias B R I.	

TANIC.	Britanicus
BEN.ME.	Bene merenti, uel bene merito.
B.V.	Bene uixit

C

C.	Caius, uel, cum uel centum
C.S.	Consulum sententia
CL.	Claudius
CIPP.	Cippum
CM.	Comis alias comes
CN.	Cneuius, uel Cneus, uel Gneus
COR.	Cornelius
CÆS.	Cæsar
CÆS. A. uel AVG.	Cæsar Augustus
CR.	Contractum
C.CR. alias C.CT.	Contrarium contractum
ↄ.	Con
ↄ.	Caia
ↄↄ. uel ↄ.	Controuersia
CC.	Circum
CA.	Causa
C.M. uel CA.M.	Causa mortis, uel Caius Marius
C.R.C.	Cuius rei causa
C.R.C.P.	Cuius rei cām promittis alias (causa
COS.	Consul
COSS.	Consules
C.LIB.	Caij libertas
CON.	Consularis — Augurum collegium.
C.R.	Ciuis Romanus
COL. uel CL.	Colonia, uel Colonia

Cla. Clauatia Liuius l. 11. Virg. l. VII. Beliarus pro Scauro
Alcar. lib. V. antiquæ inscr.
Clu. Clust. Clusinia. Cic. pro Planc. pro Balbo, fest. antiquæ inscrip.

COL.	Colonl.uel collega
COLL.	Collegæ,uel collegia, uel collegiũ,alias Colonię uel Colonl
ↄL.	Conlibertus,alias conliberta
CONIVX.alias CO.	Coniunx
C.E.C.	Colonl eius coloniæ
CR.	Creticus
CONS.	Consiliarius
CN.ARR.	Cneus Arrius
C.C.	Consilium cæſſet,uel cœpit
C.C.	Cauſa cognita
C.V.	Centumuirum
COM.OB.	Comicia obdriacæ,uel obchiacæ
CEN.A.	Cenſoris arbitratu
COH.	Cohors
COS.DES.	Conſul deſignatus
COSS.DESIG.	Conſules deſignati
C.F.	Caij filius
CR.	Criſpus
ↄ·l·	Caia liberta
ↄl·K·	Conliberta kariſſima
CVR.	Curionum, curiarũ,uel curſor.
CENT.	Centenarium,uel centurio
	Centuria,uel centurionum
CENTV.	Centuriones
CA.uel CAM.	Camillus
CENS.uel CNS.P.	Cẽſor,perpetuus,uel peregrinus
C.L.	Caius libertus
CONLB.	Conlibertus

Col. Collina. Varro l. IV. de lin. la. Fest. l. XVIII. c. III.
Cor. Cornel. Cornelia. liu.

Additio C.

ADDITIO C.

CES.	Ceſpius
CÆSS.	Cæſares
CS.	Conſiliarius
CSS.	Conſiliarij
C.P.	Ciuis publicus
CONIV.	Coniunx uel coniunxit
C.R.	Caius Rufus
C.V.	Clariſſimus uir,uel conſularis
CEN.AR.	Cenſoris arbitratu.
CAR.	Cariſſimus
C.N.	Caius noſter,uel ciuis noſter
CVL.	Cultores
C.D.	Capitę diminutus, uel Caius Dacius,alias Druſus
CONTVB.	Contubernalis
C.O.	Ciuitas omnis
CA.	Camillus,uel canis,uel Cato
C.B.	Commune bonum
C.C.C.	Cenſa ciuium capita
C.H.	Cuſtos hæredum
C.F.C.	Clam fugiendi cauſa
COLLE.FABR.	Collegio fabrorum militiæ
M.R.	Rauennatis
COER.	Cœrauit
CVR.VIAR.	Curator uiarum
COS.II.	Conſul iterum
COS.III.	Conſul tertium
CON.SEN.ET.EQ.	Conſenſu ſenatus & equeſtris

OR.P.Q.R. *ordinis populiq; Romani*

D

D.	*Diuus*
D.*uel* Ⅾ.	*Diua*
DEST.	*Destinato*
D.PP.	*Deo perpetuo*
D.P.	*Diuus pius,uel dijs penatibus*
D.	*Deuotus uel diuitius*
D.D.	*Deo dicauit*
DEC.	*Decius*
D.D.	*Dotis dictio*
DD.	*Dedicauerunt uel dedicarunt*
D.V.	*Deuotus uir,uel uester*
DOT.	*Dotem*
D.P.	*Dotem petit,uel dijs paternis*
D.F.	*Dotem fecit,uel dolum, uel donum uel Decij filius*
D.M.*uel* D̄.M.	*Dolum malum,uel dubiū malū*
D.D.S.	*Dijs deabus sacris*
D.M.	*Domus mortui*
D.M.	*Dijs manibus*
D.M.S.	*Dijs manibus sacrum*
D.D.	*Dijs dantibus*
DT.	*Duntaxat*
DN.	*Dominus*
DNN.	*Dominis*
DL.	*Delego*
DICT.	*Dictator*
DQ.	*Dijs quirinalibus*

DD.*uel* D.	*Dedicauit*
DE.	*Defunctus*
DIL.	*Dilectissimus*
DVL.	*Dulcissimus*
D.Q.R.	*De qua re*
D.Q.S.	*De quo supra*
D.C.S.	*De consulum sententia*
DIG.M.	*Dignus memoria*
D.PEC.R.	*De pecunijs repetundis*
D.T.S.P.	*Diem tertium, siue perendinum*
D.V.	*Dijs uolentibus*
D.L.S.	*Dijs laribus sacrum*
DR.	*Drusus*
D.N.	*Domino nostro*
DD.NN.	*Dominis nostris*
D.D.D.	*Datus decreto Decurionum uel decreto, seu dono Decurionum,uel dono dedit dicauit, uel dono Decurio dedit*
D.D.	*Dono dedit*
D.D.	*Deo domestico*
D.M.Æ.	*Deo magno æterno*
D.D.	*Dedit donauit*
DIL.S.	*Dilectissimus seruus*
DEC.DEC.	*Decem decani*
DEC.DEC.	*Decreto decurionum*
D.L.	*Dat laudes*
DES.	*Designauit*
D.D.L.M.	*Dono dedit libero munere*

D.C.uel CÆS. Diuus Cæsar
D.P.S. Deo posuit sibi
D.L.D.P Dijs locum dedit publicæ
DVC.DVC. Ducum ductore, uel ductorum ductor
D.IMM.S. Dijs immortalibus sacrum
D.I.M. Dijs inferis maledictis
D.D.D.D. Dignum deo donum donauit alias dicauit
D.V. Deuotus Vestæ
D.AVG.uel.A. Diuo Augusto
D.C.A. Diuus Cæsar Augustus
DOMIC.COS.XIII. Domitius cõsul terdecimũ,
LVD.SÆC.F.C. Ludos sæculares faciundum curauit

ADDITIO D.

D.Q. Diuus quæstor, uel dijq;
D.G. Dedit gratis
D.H. Donauit, uel dedit hæredib.
D.I. Dijs īmortalibus, uel dari iussit
D.L. Donauit locũ, uel Decij libertus
D.O.M. Deo optimo maximo, Dijs omnibus manibus
DATHI. Dathias
D.O. Dijs omnibus uel deo optimo
D.M.F.V.C. Doli mali fraudis ue causa
D.P.S.D.L.D.P. Deposuit sibi dijs locum dedit publicæ
DOMIC.COS.IN. Domicius consul in ludos secu=

L.V.SÆC.F.C lares faciundum curauit
D. Quingenta
D.D.D. Dono dedit, dicauit
DED.uel DEDIC. Dedicata
D.S.P. De sua pecunia
D.S.P.L.D. De sua pecunia laribus dare, uel dedit, uel dederunt
D.L.A.P. Donum libens animo posuit
D. Decius, Drusus, deuotus, domus, dicauit, dedit
D.D. Decreto Decurionum
DEC. Decurio
D.F. Donum fecit, uel dolum fecit uel Decij filiabus.
D.D.S. Dijs deabus sacrum
DE. Defunctus
D.P.R. De pecunijs repetundis
D.V. Dies quintus
DR V. Drusus
D.D.D. Decreto seu dono decurionum, uel dono decurio dedit
D.D. Dotis datio, uel dotis dictio
DES. Designatus
D.E.R.I.C. De ea re ita curatũ, uel cõsultũ ẽ.

E

E. Est
EE. Esse
ER. Erunt, uel erit, uel ærarij
E.I.M.uel E.M. Eiusmodi

Esq. EXQ. Esquilina Varro lib. IV. Fest. XVIII. antiqus inscrip.

E°.uel E.	Eius
E.N.	Etiam nunc
EG.	Eger
EPI.uel EP.	Epistola
EP.M.	Epistolas misit
EQ.R.	Eques Romanus
EX.R.	Exactis regibus
EOR.	Eorum
E.F.	Eius fecit
E.F.uel FIL.	Eius filius
EDIL.CVR.uel ED. CVR.	Ædilis curulis.

ADDITIO E.

E.	Ennius,uel ædilis
EQ.P.	Equalis uel equestris persona, uel equus publicus
ER.COL.	Ære collato
EDIL.P.	Ædilis plebis
ER.P.	Ære publico
E.B.	Eius bona
E.D.	Eius domus
E.E.	Eius ætas
E.H.	Eius hæres
E.L.	Edita lex
EMP.	Empta.

ADDITIO E

EQ.	Equestris ordinis, uel equester (ordo
EQ.AVR.	Eques auratus
EX.DO.AV.	Ex domo Augusti

EXCVR.	Excursor
EQ.M.SP.POM.	Equitũ magister, Spurius Põ- (peius
ÆDIL.CVR.	Ædiles curules
EX.S.C.	Ex senatus consulto
EX.S.D.	Ex senatus decreto

F

F.uel FIL.	Filius
F.uel.Ɛ	Filia
F.FA.	Filius familias
FS.	Fratres
FR.F.	Fratris filius
FOR.	Foris,uel foras
FOR.	Forum,uel forte,uel fortuna
FR.L.	Forum Liuium
FR.I.	Forum Iulium
F.F.F.	Fortior fortuna fato uel fortius fortuna fatum
F.M.	Fati munus
F.M.I.	Fati munus impleuit
F.C.	Fidei commissum
F.C.	Fiduciæ causa
F.C.	Fraude creditoris
F.F.	Fecerũt uel fundauerũt uel fa- (bricauerunt
FF.	Fabrefactura
F.F.	Fabricari fecerunt
FF.	Fabrefactum
FR.	Fronte
FL.	Flauius
FLAM.uel FL.	Flaminius

FAB. Fabia Horatius Asfisti Suet. in Aug.
FAL. Falerina. Liuius. IX

FAC.	Facti
F Ɨ.	Pro. F. & dicitur digamma, & ponebatur pro V. ut SERƎIVS, pro Seruius, et ƎVLGVS, pro uulgus
F.V.C.	Fraudis ue causa
FAB.	Fabius
F.H.	Filius hæres.

ADDITIO F.

F.F. uel FIL.FA.	Filius familias
F.FL. uel FR.F.	Fratris filius
F.E.D.	Factum esse dicetur
FABR.	Fabritius
FAC.C.	Faciundum curauit
F.D.	Fides data, uel fide data
F.E.	Fides eius
F.F.E.	Fiat fides eius
F.I.	Fieri iussit
F.N.	Fides nostra
FR.S.	Forum Sempronianum
FOR.RED.	Fortunæ reduci
FEBR. uel FEB.	Februarius
F.F.F.	Ferro, flamma, fame, uel Flauius filius fecit
F.F.	Fidem fecit, uel Flauius fecit
F.N.C.	Fidei nostræ commisit
FVNC.	Functus
FID.	Fides
FAC.	Faciundum uel factum

F.	Fecit
F.C.	Faciundum cœrauit, uel curauit
FAB. uel FABR.	Faber, uel fabrorum
FOR.	Fortunata, uel forma
F.M.	Fieri mandauit

G

G.	Gaudium, uel Genius, uel genus
GR.	Gratis
GR.	Gerit
GS. alias. GG.	Gesserunt
G.R.	Genus regium
GR.	Genus rerum
GL.	Gloria
GL.P.	Gloria parentum, uel patriæ, uel populi
GL.E.R.	Gloria exercitus Romani
G.S.	Genio sacro, uel sacrum
G.AVG.	Genio Augusti
GL.N.L.	Gloria nominis Latini
GER.	Germanicus
GL.R.	Gloria Romanorum
GL.P.R.	Gloria populi Romani

ADDITIO G.

G.	Gelius uel Gades uel Gaius
GERMANIC. uel GER. uel GERM.	Germanicus uel Gemarnus
GN.	Gneus
GN.S.	Genio sacrum uel Gnei sacro
GRAC.	Gracchus

GAL. Galeria. Inu. XXVII. Il. LVII. quamuis pro Galeria legatur Galerius, sed corrigendus locus est, ex libro Francisci Asulari, et antiquæ inscrip.

GR.D.	Gratis dedit
GL.	Gaius libertus, uel Gaia liberta
GL.C.	Gloria consulum
GL.VR.RO.	Gloria urbis Romæ

H

H.	Honor, honos uel honestas
H.V.	Honestus uir
H.V.	Honesta uita
H.M.uel.W.	Honesta mulier
H.F.	Honesta fœmina
H.L.	Honesto loco
H.L.N.	Honesto loco natus
H.	Hæres, uel hæredes
H.	Hora
H.B.uel H	Hora bona
H.M.uel H	Hora mala
H.P.uel.H	Hora pessima
H.S.uel.H	Hora secunda, uel sacra
H.H.uel.HO.H	Homo honestus
H.P.	Hic posuit, uel possum
H.S.	Hæc sit
H.I.	Hæreditario iure
H.F.	Hic fundat, uel fundauit
H.M.H.S.	Hoc monumentum hæredes sequuntur
H.DD.	Hic dedicauit uel dedicauerunt
H.S.V.F.M.	Hoc sibi uiuens fieri mandauit
H.L.H.N.S.I.uel.C.loco H.	Hic locus hæredes nō sequtur.

ADDITIO H.

HR.	Hæres uel hæreditas
H.M.A.DH.N. TRAN.	Hoc monumentum ad hæredes non transit
H.VI.	Hora sexta, uel horis sex
HS.	Sexcentum
HDR.	Hadrianus (cit
H.B.F.	Hō bonæ fidei, uel hō bonus fe=
H.POSS.	Hæres possessor, uel hæreditatis possessor
H.L.D.	Hunc locum donauit, uel dabit
H.M.P.	Hoc memoriæ posuit, uel hoc monumentum posuit
HOS.	Hostis uel hospes
H.R.	Honesta ratio
H.S.S.	Hic sepulti sunt
H.D.	Hoc uel hic donauit, uel dedit, uel dicauit
HS.	Sestertia
H.M.H.ex.T.non seq.	Hoc monumentum hæredes ex testamento non sequitur
HS.III.M.N.	Sestertia tria millia nummum
H.ex.T.est.	Hæres ex testamento
H.Loc.Hær.non seq.	Hic locus hæredes non sequitur
H.	Hæres aut hæredes in multitudine, uel hic
H.B.M.F.C.	Hæres bene merenti faciundū curauit (recipit
H.M.EX.N.recip.	Hoc monumentum extorū non
H.M.D.M.A.	Huic monumento dolus malus (abesto

HOR. Horatia scripta in libris de hac tribu nihilō in lapidibus tamen nouies nominatur.

H.M.H.N.S. Hoc monumentum hæredes nõ sequitur
HS. Sestertium
H.S. Hæredes sum, uel hæredes socij

I

I. In
I'. Inter
I'D. Interdum
I'A.P. Intra prouinciam
I'L. Intra limitem
I'C. Intra circulum
I'T.C. Intra tempus constitutum
I. In, uel Iulius, uel iustus
IMP. Imperator
IMPP. Imperatores
I.D. In dimidio
I.S.D. In serijs dijs
I.P. Iuris dicendi uel iuri dicundo
I.P. In possessione
I.L.S. In loco sacro
I.L.R. In loco religioso
I.L.D. In loco diuino
I.E. Iudex esto
I.L.P. In loco publico
I.S. Iuditium solui
I.S. In senatu
I.S.C. In senatus consulto
I.P. Iustus possessor
I.F. In foro

I.FO.C. In foro Cæsaris
I.FO.P. In foro pacis uel Palladis
I.FO.TR. In foro Traiani
I.FO.I. uel I.V. In foro Iulij
I.FO.POMP. In foro Pompeij
I.FO.LI. uel L. In foro Liuij, uel Lucij
I.R. Iure rogauit, uel iure Roma
I.FO.FLAM. In foro Flaminij uel flaminis
HHH. uel IIIII. Vel Sextum uir uel Sexium
I.FO.P.R. In foro pro rostris
I.F.P.R. In foro pro rostris
I.N.Q. Iniustis nuptij quæsitus
I.D.P. Iuri dicundo præerit.
I.D.C. Iuris dicendi causa
I.C.E.V. Iusta cã esse uel eius uidebitur
IIII.V. Quartum uir
III.V. Triumuir
I.FO.POP. In foro Pompilij, alias Popilij
I.O.M.S. Iou optimo maxima sacrum
I.D. In feris dijs
IN.FR.P.VI. In fronte pedes sex
IN.AG.P.X. In agro pedum decem
IVNON.ET. PROSERP. Iunoni & proserpinæ
IN.F.IN.A.V.L.P.X. In fronte in agro uersus, longe pedum decem.

ADDITIO I.

I'. Inter
I'A. Interea

I.C.	*Iulius Cæsar uel intra circulum*
I.T.	*Intra tempus*
I.S.S.	*Inferius scripta sunt*
I.F.B.	*In foro Boario*
I.F.FL.	*In foro flauij*
IVD.	*Iuditum*
I.H.	*Iustus homo, uel in honestem*
I.L.	*Iure legis, uel iusta lege*
IAN.	*Ianuarius*
III.V.	*Triumuiri*
X.V.	*Decæmuiri*
ID.	*Idus*
IVR.D.	*Iuris dictio*
I.P.	*Iusta persona*
I.V.	*Iustus uir*
I.O.M.IM.	*Ioui optimo max. immortali*
IN.FRO.P.VI.LAT. VII.	*In frontæ pedes sex, latitudine septem*
I.SN.R.	*In senatu Romano*
IM.	*Imperator*
IN.F.P.	*In frontæ pedes*
IN.FR.P.	
IN.AG.P.	*In agro pedes*
I.	*Vnum uel Iunius uel Iulius*
IOVI.SABAZ.	*Ioui sabazio*
II.	*Iterum & secundus*
IVN.	*Iunius. IVL. Iulius*
II.V. *uel* II.VIRI.	*Duumuiri*
I.P.	*Ius pontificium*

I.D.	*Iudicatum sólui*

K

K *uel* KL.	*Kalendæ*
K.Q.	*Kalendæ quintiles*
K.I. *uel* IAN.	*Kalendæ Ianuarij*
K.S.	*Kalendæ sextiles*
K.D.	*Capite diminutus*
K.C.	*Capite census, uel censium, uel cæsus*
k.C.	*Carthago ciuitas*
K P.	*Cardo positus*
K.T.	*Capitæ tensus*
KAR.	*Carthago*
K.M.	*Cardo maximus*
k.F.	*Cardo finalis*
k.	*Castra*
k.P.	*Castra ponit*
k.DD.	*Castra dedicamus*
K. *uel* kA.	*Carissima*
K.	*Caput*
K.k.	*Calumniæ causa*
K.	*Cardo*

ADDITIO k.

K.N.	*Kalendæ Nouembres*
KAL.	*Kalendæ*
KAL.IAN.	*Kalendis Ianuarijs*
K.D.	*Kalendæ Decembris*
K.DD.	*Castra dedicata*
kAR.	*Carissimus*

L

L.	Lucius uel Lolius
L.C.	Lucius Catius
L.M.uel M.	Lucius Murena
L.C.S.	Lucrum sacrum
L.C.D.uel DIV.	Lucrum diuinum
L.D.	Locum redditum
L.EM.	Locus emptus
L.P.	Locus propitius uel proprius
L.Q.S.	Locus quo supra
LA.C.	Latini coloni
L.T.	Lucius Tatius uel Titius
L.D.DD.	Locum dijs dedicauit
L.S.	Laribus sacrum
L.P.C.R.	Latini prisci ciues Romani
L.D.D.D.	Locus datus decreto decurionũ
L.D.A.B.M.	Locũ dedit Aulus bene merenti
LG.D.	Legem dat uel dedit
L.AG.	Lex Agraria
L.IV.	Lex Iulia
L.VOC.	Lex Voconia
L.CIN.	Lex Cincia
LIB.	Libertas uel Libertus
L.L.	Lucij liberti
LEG.X.	Legio decima
L PVB.	Loco publico
L.P.	Loco priuato
L.H.	Locum hunc
L.F.	Lucij filius

L.D.

LEM. lemonia. Cic. pro Plan., Phil. IX Festus ant. inscrip.

L.D.	Locum dedit
L.L.Q.F.	Lucium Luceium Quinti filiũ
L.L.L.	Lutij liberti locus, pueritiam significat & quinquaginta

ADDITIO L.

L.V.G.P.	Lucius uetus Gallię procurator
L.G.	Legauit uel legatum
L.AP.	Ludi Apollinis, uel Apollinares
L.P.D.	Locus publicæ datus
L.G.D.	Legio decima
L.S.	Liberto suo
L L.S S.uel L.S S.	Libertis suis
L.M.	Locus monumenti
L.P.	Lege punitus
L.Q.S.	Locus quæsitus senatui
L.F.	Lucius Flauius, uel Flaminius, uel Lucij filius
L.AN.	Lucius Annius, uel quinquaginta annis
L.L.L.M.M.	Lacerat lacertum Largij mordax Memmius
L.A.D.	Locus alteri datus
L.B.M.D.	Locum benemerenti dedit, uel donauit
L.E.D.	Lex eius damnatus
L.R.	Lege rogatus uel lex romana
L.V.	Lex uetat uel qquagintaqnq;
L.E.	Lucij filius
L.	Quinquaginta

LVD.	Ludus uel ludi
LVD.SEC.	Ludi ſeculares
LVD.SEC.FAC.C.	Ludos ſeculares faciundum,uel faciundos curauit
LEG.X.	Legionis decimæ
LEG.III.	Legionis tertiæ
LAT.P. VIII. S.	Latum pedes octo & ſemis
L.Q.ET.LIB.	Libertiſq; & libertabus
L.C.	Latini coloni
L.C.	Lucius Cornelius
L.D.	Legem dat uel locus diuinus
L.P.	Locus populi
L.S.	Locus uel lucus ſacer
L.D.DD.	Locum dono dedit
L.PVB.	Lucius Publius
L.H.	Locus hęredũ,uel locũ hęredibus

M

M.	Marcus
MAX.	Maximus
MA.	Macuuius
MVN.	Municipia uel municęps
M.E.M.	Municęps eius municipij
MAG.EQ.	Magiſter equitum
M.	Monumentum
MV.uel Mᵃ	Mutius
M.F.	Marci filius
M.L.	Marci liberti,uel militis locus
MNF.L.	Manifeſtus locus
M.N.	Meo nomine

M.AE.

Men. Menen.

Maecia, a Tullio ad Attic. vat. MX Menenia

MV.F.	Mutij filius
M.	Mulier
MS.	Menſibus uel menſes
M.POS.uel P.	Menſam poſuit
MIL.	Miles
M.C.	Monumentũ cõdidit uel cõſecra
M.MAN.	Marcus Manlius (uit
M.N.	Milia nummum
M.LEP.C.REG.INST.	Marcus Lepidus ciuitatẽ Regij
M.R.	Militę Rauẽnatis (inſtaurauit
M.POP.	Marcus Popilius
M.ÆM.	Marcus Æmylius
M.REG.	Militæ Regienſium.

ADDITIO M

MAG.	Magiſter uel magiſtratus
MO.	Monumentum uel moneta
M.P.	Marcus Pacuuius
M.C.C.	Marcus Cicero, uel Cato, uel Calſurnius
MER.S.	Mercurio ſacrum
M.H.	Magnus homo
M.I.	Maximo Ioui
M.R.	Miles Romanus
M.S.P.	Monumentum ſuum,uel memoriæ ſuæ poſuit,
M.B.uel MVL.B.	Mulier bona
M.A.	Marcus Aurelius
MM.	Milites
M.X.	Menſes decem

M.N.	Meo nomine
MAXX.	Maximi in multitudine
M.N.	Millia nummum
M.	Mille
MET.	Metius
MAN.	Manius
MIL.	Miles
MILIT.	Milites, uel militauit
M.	Mille, uel miles, uel Mutius uel Munius, uel moneta
M.L.	Mille quinquaginta.

N

N,	Non uel Nonius
N. uel N.	Noster uel nepos
N.L.	Nominis Latini
N.K.C.	Non calumniæ causa.
NON.	Nonarium
N.	Numismatis uel nummus
N.	Nostro uel neptuno
N.F.N.	Nobili familia natus
N.CL.	Nero Claudius
N.G. uel NOB.G.	Nobilis genere
N.MACR.	Nonius Macrinus
N, uel N. uel NEP.	Nepos uel neptis
NEP.S. uel SAC.	Neptuno sacrum

ADDITIO N.

N. uel NR.CL.	Nero Claudius
NN.PP.	Nostrorum principum
NEG.	Negatiator

N.L.	Non licet
NOB.	Nobilis, NOBB. nobiles
N.F.C.	Nostrũ, uel nostrę fideicõmissũ
N.Q.	Nunquã, uel nusq̃, uel nequam
N.H.	Notus homo. Aliàs
NAT.	Natalis, uel natalitia, uel natalia Natus
NAV.	Naues, uel nauta
NVP.	Nuptiæ
NATOR.	Natorum
N.FA.NA.	Nobili familia natus

ADDITIO N

NEPTVN.	Neptunus, uel Neptunalia
NR.	Nero
NAC.	Nactus
NEP.RED.	Neptuno reduci
N.L.	Non liquet
NON.	Nonis
NV.	Numa
N.	Numerus, uel nomen
NON.AP.	Nonis Aprilis
N.C.C. uel N.K.C.	Non calumniæ causa.

O

O. uel OP.	Optimo
OP.	Oportet
O.P.	Optimo principi
OR.	Ornato.
O.	Ordo
OB.CIV.SER. uel O.C.S.	Ob ciues seruatos
O.V.F.	Omnibus uiris fecit.

Ouf. Ofentina

Liuius lib. IX. Festus, Lucretius antique incerip.

OB.M.E.	Ob merita eius
OB.M.P.ET.C.	Ob merita pietatis et concordiæ
OB.	Obiter
O.	Opertum uel mortem subijt.
D.M.	Dijs manibus
O.K.	
OR.M.uel M.	Ordo militum
ORB.PAR.	Orbati parentes
O.V.D.	Omni uirtuti dedito

ADDITIO O

O.M.	Optimus maximus
O.P.F.	Optimo principi fecit, uel patrono uel patruo
OPP.	Oppidum
O.V.F.	Omnia uiuens fecit, uel optimo uiuenti fecit
OP.MAX.	Optimus maximus
O.P.uel OPT.PRIN.	Optimo principi
O.P.F.	Optimo principi fecit
OB.C.S.	Ob ciues seruatos
OP.	Opiter
O.V.F.	Optimo uiro fecit

P

P.	Publius
POP.	Populus
P.R.	Populus Romanus
P.I.R.	Populum iure rogauit
P.S.	Posuit sibi
PS.	Plebiscitum

Pal. Palat. Palatina. Cic. in verrē Pediani verre Pli. liu. Fest.

Pap. seu papir. Papiria liuius lib IIX. Festus

PR.	Prætor
PRR.	Prætores
PP.C.uel P.C.	Patres conscripti
P.C.	Pactum conuentum
P.C.	Pecunia constituta
P.P.	Pater patriæ
P.P.P.	Primus pater patriæ
PR.S.	Prætoris sententia
P.R.E.uel EX.	Post reges exactos
PROC.	Proconsul
PONT.MAX.	Pontifex maximus
PR.VR.	Prætor urbanus
P.H.C.	Publicus honor curandus
PAR.	Parentum
P.M.	Principi militum
P.	Pupillus
PV.	Pupilla
PR.PER.	Prætor peregrinus
PIENT.	Pientissimus
P.P.	Pater patratus
P.IV.uel.I.	Principi iuuentutis
PROCOS.	Proconsul
PROCOSS.uel PROCC.	Proconsules
PRÆ.VIGIL.	Præfectus uigilum
PRÆ.VRB.	Præfectus urbis
P.S.F.	Publicæ sibi fecit
P.F.	Publij filius
P.F.	Pius felix

Pob. Poblilia, quę deinde Pub.

Poll Pollia liu. val. mrs

Pom. seu Pomp. Pomptina cic. ad Attiū

P.L.	Publij libertus
PRI. KL. uel K.	Pridie kalendas
P.M.	Pontifex maximus
PRÆ. PRÆS.	Præfectus præsidij
PATR.	Patritius
PLÆB. uel PLE.	Plebis
P. S. F. C.	Publicæ saluti faciundum curauit, uel publico, uel proprio sumptu faciundum curauit.
PLEBS. VRB. ET HON. V.	Plebs urbana & honore usi.
P.P.P.P.E.S.S.S.E.	Primus pater patriæ profectus est, Secum salus sublata est,
V.V.V.V.V. V. V.	Venit uictor ualidus uincẽs uires urbis uestræ. Ferro,
F. F. F. F.	fame, flamma, frigore,
PACE P. R.	Pace populo Romano

ADDITIO P.

P.IR.	Populus uel publius irrogauit
PA. DIG. uel P.D.	Patritiatus dignitas
POT.	Potestas
PARTH.	Parthicus
P.D.	Publicæ dedit
PEC.	Peculium uel pecunia
P. uel PRI. K.	Pridiæ Kalendas
P.Q.	Postquam
PROV.	Prouincia
POM.	Pomponius
PRS.	Præses

Pup. Pupinia. Cic ad Quintũ frem

PRS.	Præsides
PVB.	Publicus
PICEN.	Piceni
PRON.	Pronepos uel proneptis
PRÆF.	Præfectus
PERT.	Pertinax
PRS. P.	Præses prouinciæ
PRÆF. VR.	Præfectus urbis
PRINC. IVVENT.	Princeps inuentutis
P. ÆL. AVG. LIB.	Publius Ælius Augusti libertus
P. S. F.	Publicæ saluti, uel sibi fecit
P.	Posuit uel pes, uel passus, uel Publius
POST.	Posthumius, uel posthumus
PROPRÆT.	Proprætor
PRID. NON. APR.	Pridie nonas Aprilis
PR. PR.	Proprætor
P. P. HISP. C.	Præses prouinciæ Hispaniæ citerioris
PAL.	Palmensi
P. F.	Publicæ fecit
P. S S.	Plebiscita

Q

Q.	Quintus uel Quintius
Q. uel QV.	Quartus
Q. M.	Quomodo
Q. A M. uel A. M.	Quemadmodum
Q. S. S. S.	quæ supra scripta sunt
Q. R. F. E. V.	quod recte factũ esse uidebitur
QVÆSS.	Quæstores

Qui. QVIR. Quirina. Cic pro quinctio

Asconius. Festus antiq. inscrip.

Q.L.	Quinti liberti
QVÆS.	Quæstor
Q.N.A.N.N.	quando neq; ais, neq; negas
Q.B.F.	quære bonum factum
Q.E.R.F.	quanti ea res erit
Q.F.	Quinti filius
Q.L.F.	Quinti Lucij filius
Q.uel QVINT.	Quintilius

ADDITIO Q

Q.B.M.V.	Quæ bene mecum uixit
Q.E.R.E.IV.DA.	Quanti ea res erit iudiciũ dabo
QVIR.	Quirites
Q.L.	Quinti libertus
Q.M.	Quintus Mutius
Q.B.F.	Quare bene factum

R

R.L.P.	Recte legi possit.
R.F.E.D.	Recte factum esse dicetur
R.F.E.V.	Recte factum esse uidebitur
R.P.	Res publica
RET.P.XX.	Retro pedum uiginti
RVR.	Rura
R.P.C.	Retro pedes centum
R.P.	Romani principes
R.C.	Roma ciuitas
R.R.	Rurum Romanorum
R.REG.	Rurum regiensium
R.FERRARIN.	Rurum Ferrarinorum
R.D.	Regis domus

ROM. Romilia. Cic in Ver. in Agonia Fest. Ser. in. iii. Æn.

R.R.	Ruderibus recolligendis
R.R.R.F.F.F.	Regnum Romæ ruet, ferro fame flamma
R.P.C.	Reipublicæ constitutor
R.N.LON.P.X.	Retro non longe pedes decem

ADDITIO R

R.uel RO.	Roma
RO.uel ROM.	Romani
REG.	Regio
REI.M.	Rei militaris
R.R.	Reiectis rudibus alias ruderibus
R.VE.	Res Veronensis
RG.F.	Regis filius
R.G.C.	Rei gerundæ causa
R.S.P.	Res sua publica
RVR.	Rursus

S

SP.	Spurius
SER.	Sergius uel Seruius
S.C.	Senatus consultum
SEX.	Sextus
S.D.	Sententiam dicit uel dedit
SYL.	Sylla, uel Syluius
S.N.L.	Socij nominis latini
S.F.S.	Sine fraude sua
S.T.A.	Sine tutoris autoritate
S.P.Q.R.	Senatus populusq. Romanus
S.M.S.Q.	Si negat sacramento quærito
S.S.C.	Secundum suam causam

SAB. Sabatina. Liu. lib. II

SCA. Scaptia Liu. lib. VIII. Suet. in Aug.

S.L.	Sacrorũ ludorũ, uel ſacrũ ludũ
S.S.	Sacri ſcrinij
S.P.	Sacri Palatij
S. uel	Semis'ue cum dimidio
S.P.D.	Salutem plurimam dicit
S.S.S.	*Senio ſanctiſſimo ſacrum
S.C.F.E.	Senatus conſultum factum eſt
S.S.	Sanctiſſimus
S.	Sacrum, uel ſacellum, uel Sulpitius, uel ſanctus
S.S.	Somnium ſomniator
SIC.V.	Sicut uoluit

ADDITIO S.

SEX.P.	Sextus Pompeius
S.ARM.	Sarmatius
S. uel SN.	Senatus
SATVR.	Saturnus, uel ſaturnalia
ST.	Sitibus pro litibus, repertũ apud Ferentũ in ciuitate Hiſtomo
SEPT.	Septimus, uel Septimius
S. uel SEV.	Seuerus
SEV.AVG. ARM.PARTH.	Seuerus Auguſtus Armenicus Parthicus
S.	Sacrum
ST.	Statius
SER.	Sertor
SAC.SOL.DED. RPI.NO.AP.IDIB.	Sacrum Soli dedicauit pridie nonas Aprilis idib.
IANVA.	Ianuarijs
SER.SERG.	Sergia. Aconius antiq. inscrip.
Stel.	Stellatina Liui lib. VI.
Sub. Suc.	Suburana Succurrana Var.

Cic. agr. ii quoin loco male legitur ab Ocriculana sed Subbur.

S.D.	Senatus decreto
SCRIB.ÆDIL.	Scribæ ædilitio
S.S. uel SEN.SEN.	Sententia ſenatus
SS.	Seſtertius
	T.
T.	Titus
TI.	Tiberius
T.A.	Titus Anius
T.A.	Tutore autore, uel tutoris autoritate
TR.PL.	Tribunus militum
TVL.	Tullius
TR.M.	Tribunus militum
TR.ÆR.	Tribunus ærarij
TR.POT. uel TRIB. POT.	Tribunitiæ poteſtatis
TR.CEL.	Tribunus cælerum
TR.V.MON.	Triumuiri monitales
TR.V.CAP.	Triumuiri capitales
T.F.	Titi filius
T.F.I.	Teſtamento fieri iuſſit
T.S.F.I.	Teſtamento ſibi fieri iuſſit
TIB.D.F.M.	Tibi dulci filio meo
T.V. uel TIT.V.	Titulo uſus

ADDITIO T.

TR.PL. uel P.	Tribunus plebis
TP.B. uel T.B.	Tempus bonum
TM.D. uel DD.	Terminũ dicauit, uel dedicauit
T.C.	Teſtamento cauetur
TER.	Terentia. Cic. pro Plancio
TRO. TROMEN.	Tromentina Teſtus.

TAR.	Tarquinius
TER.	Terentius uel terminus
T.L.	Titus Liuius, uel Titi libertus
TR.LEG.II.	Tribunus legionis secundæ
T.P.	Terminum uel titulum posuit
TVT.	Tutela
T.S.F.I.	Testamento suo fieri iussit
T.	Titus
TI.	Tiberius, uel Titus
TRI.PL.	Tribunus plebis
TR.PL.	
TRI.MIL.	Tribunus militum
TR.MIL.	
TT.	Titi duo, uel plures, uel testamẽto
TIT.V.	Titus Vespasianus
TRANS.P.A.	Trans Padum amnem

V

V.F.S.ET.S.	Viuẽs, uel uiuus fecit sibi et suis
V.R.	Vrbs Roma
VRBISAL.	Vrbisalia alias urbs Salutia
VAT.	Vates uel uatum
V.A.	Veteranc assignatum
V.FR.uel F.	Vsus fructus
V.F.	Viuens uel uiuus fecit
V.B.A.	Viri boni arbitratu
V.P.R.	Veteri possessori redditum
V.PRÆ.	Vir prætorius
V.DICT.	Vir dictatorius
V.VRB.	Vir urbanus
VEIEN.	Veientina pro Planco
Vel.	Velina Ad Atticum et Hor. in epis. Hic mihi in fabia valet, ille Velino.

VI.VIR.uel VI.VIR.	Sexumuir
V.S.L.M.	Viuens sibi locum monumenti
V.C.	Quintum consulis
V.S.L.M.	Viuens sibi legauit monumentũ
V.P.	Viuens posuit
V.S.	Viuens donauit uel dedit
V.S.	Viuens statuit
V.F.	Vale feliciter, uel felix
VX uel VC.uel VX.	Vxor
V.S.L.M.	Voto soluto, uel solenni libero munere
V.M.M.	Votum merito Mineruæ

ADDITIO V

V.F.	Vsus fructus uel uir fortis
VAL.	Valerius
V.B.F.	Vir bonæ fidei
V.E.	Verumetiam
V.I.	Vir iustus
VRB.C.	Vrbs condita
VIC.	Victor
VICC.	Victores
VIR.VE.uel V.V.	Virgo Vestalis
VIR.	Virgilius uel uirtus
VRR.	Vrbs, uel urbanus
V.N.	Quinto nonas
V.V.	Viua Venus
V.uel VIX.	Vixit
V.F.	Viuens fecit
V.C.	Vir clarus, uel consularis
Vet.	Vettuna in Antiquo lapide

V.S.L.M.P.	Vitus sibi locum monumenti posuit
V.Q.A.L.K.S.	Viginti quinq; asses legitime condemnati sunto.
V.	Quinq
V.V.MAX.	Virgo Vestalis maxima
V.A.XII.M.II.D.III. H.IIII.	Vixit annos 12. menses 2. dies 3, horas 4.
VOL.	Volesus
VOP.	Vopiscus
VO.	Volero
VI.S.	Sex & semis
VI.V.	Sextumuir
V.P.	Vir prudens, uir perfectus
V.S.	Vir sacer
	X
X.V.	Decemuir, uel uiri
X.	Decem
X.	Denarij
XV.VIR.S.F.	Quindecimuir sacris faciundis
XXII.S.	Viginti duo & semis
IXI.	Significat mille uidere in mar-
VOL. VOLT.	VOLmore. tinia Cic. pro Planc

Hoc numero quatuor tantum urbanæ fuerunt. Palatina. Esquilina. Collina. Suburana, inquas ut inquit Liu. transferri ignominiæ cæt. dictæ a partibus urbis, in quis habitabant, reliqui omnes, rustici laudatiss. eos, qui rura habebant: quæ propriæ ingenuos erant; cum urbanæ libertinos. eos ut in epitome Liuiana lib. XX. Asconium ad ubi illud in Ver. explanat, V. & XXX tribus, cur de nominib. cum non plures tribus eo fuas diverit, mirari nos satis possu. cu alabinis non tribus, sed curiæ nota accesserit uerrine hu. l. 1. et Festus

habebant

ROMANORVM

CIVIVM NOMINA PRONOmina, ac cognomina, eorumq; magistratuum, quæ in antiquis descripta codicibus reperiuntur per abbreuiationem literarum sunt, ut infra patebit.

Per primum nomen prænomen intelliges.
Per secundum, proprium nomen.
Per tertium uero agnomen. Idemq; est supra nomen interdum, ut in exemplo.

C.IVLIVS CÆSAR.
C.N.POMPEIVS MAGNVS.
L.STATIVS DIODORVS.
L.POMPEIVS CORNELIANVS.

Et sic debem poni omnia in eo casu, & proferri, in quo positæ sunt dictiones, ad quas referuntur.

Marcus	Imperator	Cæsar	Augustus
M.CICERO	IM.	CÆS.	AVG.
M.CICERONI	IMPERATORI.		
HIRCIVS ET PANSA			Imperatores IMPP.
SYLVANVS ET MVRENA.		Consules COSS.	Designati. DESIG.

K

VALERII PRBOI ALIÆ LITERÆ EX VALERIO Probo excerptæ.

Et his similia. Secundum hæc curiarum nomina, tribuum, comitiorum, sacerdotiorum, potestatuum, magistratuum, præfecturarum, sacrorum ludorum, rerum urbanarum, rerum militarium, collegiorum, decuriarum, fastorum, numerorum, mensurarum, iuris ciuilis, & similium cæterorum, notationes proprias habent.

LITERÆ SINGVLARES IN iure ciuili, de legibus, & plebiscitis.

P. I. R. P.Q. I.
Populum Iure Rogauit, Populusq; Iure
S. I. F. P. R. E. A. D. P.
Suscæpit In Foro Pro Rostris Et Antæ Diem Pridie
E. H. O. L. N. R.
Eius Hac Omnibus Lege Nihilum Rogatur
S. R. L. E. E. C. Q. O. R. E.
Si Rem Lex Ex Eius Causa Que Otium Rerũ Esto
S. N. L.
Socij Nominis Latini
L. P. C. R.
Latini Prisci Ciues Romani
M. E. M. D. D. E.
Municipibus Eius Municipij Dare Damnas Esto
C. E. C.
Colonũ Eius Coloniæ
Q. E. R. F. E. D.
Quod Eius Recte Factum Esse Dicetur

L. I. D. A. C.
Lex Iulia De Adulterijs Coercendis
V. D. P. R. L. *E.
Vnde De Plano Recte Lege Fecit
A. A. A. F. F.
Aere Argento Auro Flando Ferundo

I. N. Q. Q.
Iniustis Nuptijs Quæsita Quæsitus.
Alij, iustus nuncius quæstus quæsitus.

S. Q. S. S. E. Q. I. N.
Si Quid Sacri Sancti Est, Quod Iure Non
S. R. E. H. L. N. R.
Sit Rogatum Eius Hac Lege Nihil Rogatur
V.P.R. Veteri possessori redditum
V.A. Veterano assignatum
V.F. Vsus fructus
S.P.R.R. Senatus populusq; Romanus
S. C. P.S.
Senatus Consultum Plebiscitum
Q. D. E. R. F. P. D. E.
Quod De Ea Re Fieri Placeret, De Ea
R. V. I. C.
Re Vniuersi Ita Censuerunt
Q. F. E. I. S. F.
Quod Factum Est In Senatu Ferunt
D.C.S. De consulum sententia
S. Q. M. D. E. R. A. P.
Si Quid Me De Ea Re Ad Populum

VALERII PROBI

P. V. L. O. E. COSS. PR.
Plebem Ve Latu Opus Est, Consules, Prætores,
TR. PL. Q. N. S. Q. E.
Tribuni Plebis, Qui Nunc Sunt, Quod Eius
V. A. P. P. V. F.
Videbitur Ad Populum Plebem Ve Ferant
Vel Quod Si Non Tulerint Eos Prætores, Tribuni Plebis,
Qui Deinceps Erunt, Quod Eis Videbitur, Ad Populum
Plebem Ve Ferant.
S.F.P. *Sine fraude sua*

IN ACTIONIBVS HÆC.

A. T. M. D. O.
Aio Te Mihi Dare Oportere
Q. N. T. S. Q. P.
quando Negas, Te Sacramẽto quĩquagenario Provoco
Q. N. A. N. N.
quando Neque Ais Neque Negas
E. I. M. C. V.
Ex Iure Manu Consertum Vocauit
S. N. S. Q.
Si Negat Sacramento Quærito
S. S. C. S. D.
Secundum Suam Causam, Sicuti Dixi
E. T. V.
Ecce Tibi Vindicta
Q. I. I. T. C.
Quando In Iure Te Conspicio
P. A. F. A.
Postulo Anne Fias Autor

T. I. A. V.
Teneor Iudicem Arbitrum Ve
P. V. D.
Postulo Vti DES
I. D. T. S. P.
In Diem Tertium Siue Perendium
A. L. Æ.
Arbitrium Liti Æstimandæ
Q. B. F.
quare Bonum Factum.

IN EDICTIS PERPETVIS.

I. D. P. E.
Iuri Dicundo Præ Erit
I. D. C.
Iuris Dicundi Causa
Q. R. F. E. V.
quod Recte Factum Esse Videbitur
V. B. A.
Viri Boni Arbitratu
D. M. F. V. C.
Doli Mali Fraudis Ve Causa
I. D. I.D.
Iudicium Dabo Iurisdictio
Q. S. S. S.
quæ Supra Scripta Sunt
Q. E. R. E. T. P. I.
quanti Ea Res Erit, Tantæ, Pecuniæ Iudicium
R. D. R. Q. P.
Recuperatorium Dabo, Testibus Quæ Publicæ

DT.	D.	D.	P.	F.
Duntaxat	Decem	Denunciandi	Potestatem	Faciam

N.k.C.	Non calumniæ causa
C.C.	Consilium cœpit, uel causa cognita
F.C.	Fraude creditoris, uel fiduciæ causa, uel fidei commissum
C.E.D.	Conuictum esse dicetur
P.C.	Pactum conuentum, uel pecunia consti
H.S.	Hoc sic, uel hic sit, uel hora. 2. (tuta
C.V.	Centum uirum, uel clarissimi uiri
S.T.A.	Sine tutoris autoritate
Q.A.M.	Quemadmodum
Q.M.	Quomodo uel quo magis
P.P.L.I.	Pro prædictæ litis iudicijs
I.S.	Iudicatum solui
M.F.P.	Malæ fidei possessor
	Et similia, prout inueniuntur.

DE PONDERIBVS.

Semis alicuius rei notatur	S. uel SS.
As nummus est liberalis notatur per	L. uel L.
Dispondius nummus est bilibris, notatur per	LL. uel LL.
Sertertius nummus est duarum semis librarũ	LLS. uel HS.
Denarius decem librarum nummus	*X

libralis'

DE NVMERIS.

QVoniã mentio cœpit de numeris, ideo breuiter ostendamus, qua figura quis numerus repræsentetur. Nam si omnis numerus simplicissime per figuram unitatis repræsentaretur, necesse esset ut denarius per decem unitates repræsentaretur, nouenarius per nouem, & sic de alijs. Sed

quia hoc pareret fastidium, institutum est, ut omnis numerus usq; ad quinarum per figuram unitatis repræsentetur per unum. I. Binarius per. II. Quinarius per V. Denarius per X. Et si litera præponatur X. literæ, ut sic IX. habebis nouem, si postponatur, habebis undecim XI. L. quinquaginta. C. Centum D. significat quingenta. M. Mille. Et nota quod quælibet figura, si imponatur ei linea ex transuerso directa, tot signabit millenarios, quod per se significat unitates, ut mille unitates.

$\overline{\text{I}}$.	Mille significat
$\overline{\text{V}}$.	Quinq; millia
$\overline{\text{X}}$.	Decem millla
I.	Vnum notat
V.	quinq;
X.	Decem
L.	Quinquaginta
C.	Centum
∽. uel CC.	Ducenta
D.	Quingenta
M. uel 8	Mille
I.ↄↄ.	Quinq; millia
C.C.I.ↄ.ↄ.	Decẽ millia, uel X. uel CCIↄↄ uel ↄMC. uel IMI.
DMIↄↄↄ.	Quinquaginta millia, uel D.
CCCIↄↄↄ.	Centũ millia, uel. uel C. uel CM.
CMↄ.	Mille millia. uel Cqↄ.

FINIS.

Venetijs per Ioan. Ant. de Nicolinis de Sabio. Sumptu uero D. Melchioris Sessæ. MD XXXIX.

Ms. Ms. Ms.

II
1920:
4288